

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

ET METODEKOMBINERENDE STUDIE AF UNGES KLIMABEVIDSTHED OG BARRIERER FOR KLIMABEVIDSTE UDDANNELSESVALG

Gruppe nr.: 17

Navn: Katrine Freja Jensen

Semester: 10. semester

Fag: Speciale i sociologi

Afleveringsdato: 1. juni 2022 – kl. 10:00

Vejleder: Rolf Lyneborg Lund

Antal sider: 83

Antal anslag: 167.981

Antal bilag: 9

FORDORD

Først og fremmest, skal der lyde en stor tak til Rolf Lyneborg Lund, der som vejleder har bidraget med konstruktiv og behjælpelig vejledning, der har gjort det mere trygt at bevæge sig ind på et temmelig uberørt territorium.

Der skal ligeledes lyde en stor tak til CompanYoung, for finansiering af både den kvalitative og kvantitative dataindsamling. I den forbindelse, sendes en særlig tak til Birthe Kamstrup, der som Insight Specialist hos CompanYoung, har stået til rådighed og har været en støtte igennem hele forløbet.

Specialet er udarbejdet i samarbejde med CompanYoung, og interessefeltet har dermed taget sit udspring i et erfaret modsætningsforhold mellem virksomheder og uddannelsesinstitutioners høje forventninger til unges prioritering af bæredygtighed, og klimaforandringernes egentlige betydning i de unges beslutningsproces.

Klimaforandringerne er på det givne tidspunkt, fortsat et forholdsvist uudforsket genstandsfelt i sociologien, særligt i en dansk kontekst. I specialet vil unges forestillinger og viden om klimaforandringerne samt deres værdier og prioritering heraf, således blive betragtet ud fra et sociologisk perspektiv. Med dette menes der, at disse undersøges som kulturelt og socialt præget.

Aalborg, juni 2022

Katrine Freja Jensen

ABSTRACT

The climate is changing, the temperatures are rising and the frequency of natural disasters are increasing – even after years of research, awareness and efforts to prevent the consequences of man-made climate change. According to The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), it is now beyond any reasonable doubt that climate change is serious and caused by humans. This means that humans have the opportunity to act against the changes.

Young people's concern for the climate and their willingness to change their lifestyle represents a great potential in the green transition, and it becomes essential to understand young people's climate awareness. Through the choice of education, young people can develop significant competencies and contribute to the green transition as well as the containment of climate change. In addition, the initiative 'Green Lab Denmark' (CONCITO) anticipates a significant shortage of skilled workers who have the competencies to realize the companies' further development of green solutions.

Therefore, this thesis aims to uncover young Danes' consciousness and awareness in relation to climate change. Furthermore, the extent to which understanding and knowledge regarding climate change affects their priorities in relation to education and future. Based on this study's purpose of gaining knowledge of various mechanisms behind awareness about climate change, and how it is prioritized, the study takes a critical realistic approach. Epistemologically this involves an abductive reasoning, where the study is based on both theoretical and empirical analysis. In that regard, Pierre Bourdieu's theories on capital and habitus forms the initial framework for interpretation and understanding. Due to the abductive approach, the empirical findings have continuously led to the addition of further relevant theories, including Ulrich Beck's perspective on risk and Inglehart's understanding of postmaterialism.

In line with the critical realism, the analysis is based on a combination of both quantitative and qualitative data, to achieve the best possible understanding of social structures effect on young people's expectations of climate change. The quantitative part consists of survey data collected from 515 young people aged 14-28 years. This is supplemented with qualitative statements from the survey as well as two focus group interviews each consisting of two young informants.

The analysis is divided into three sections: *Young People's Climate Awareness*, *Climate Awareness in the Choice of Education* and *Barriers to Prioritizing the Climate*. As this is a new field of study in sociological research, every section will be characterized by a descriptive and exploratory nature, followed by multiple regressions.

The analysis shows that young Danes generally believe in climate change to be severe and are highly aware of the consequences. At the same time, the study shows that this awareness depends on cultural capital. It is mainly due to the knowledge it requires to understand the complex and abstract phenomenon of climate change. Additionally, their knowledge relies on different sources depending on their capital, which appears to be essential for their perception. Factors such as gender, age and residency status turn out to have an impact too.

Despite the fact, that young people show interest and concern in relation to the state of the climate, it is a low priority when they make decisions about education. Their preferences are far more career-oriented and focus above all on job security and pay. This is partly because risks related to employment and individualized responsibility for one's own success come before the climate problem in time. Another factor is that other preferences are embedded in their habitus, and it takes time to generate new more climate-oriented preferences. While structures generate climate awareness, embedded structuring structures maintain other preferences. Other barriers found in the study are: '*Powerlessness*', '*Far in the future*', '*Responsibility*' and '*Complexity*'. Finally, it should be emphasized that from the critically realistic perspective, the conclusion should not be read as definitive. The conclusion indicates tendencies in the young Danish population's climate awareness as a bridge to future research and is open to adjustments as new knowledge is acquired.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. INTRODUKTION.....	7
1.1 SPECIALETS FOKUS OG AFGRÆNSNING	8
2. PROBLEMFELT	9
2.1 FRA EKSISTERENDE LITTERATUR TIL PROJEKTETS AGENDA.....	9
2.1.1 Danskernes værdier under forandring	10
2.1.2 Risikoen for en mulig fremtidig katastrofe	11
2.1.3 Klimaforandringernes uhåndgribelige karakter	12
2.1.4 Barrierer for at omsætte bevidsthed til handling	14
2.1.5 Klimaet i unges uddannelsesvalg	15
2.2 PROBLEMFORMULERING.....	17
2.2.1 Begrebsafklaring	17
3. VIDENSKABSTEORETISK FUNDAMENT	18
3.1 KRITISK REALISME	18
3.2 ADAPTIV TILGANG.....	22
4. TEORETISK BAGGRUND FOR ANALYSEN.....	23
4.1 PIERRE BOURDIEU	23
4.1.1 Kapitaler	24
4.1.2 Habitus.....	25
5. METODISKE REFLEKSIONER	26
5.1 FORSKNINGSDESIGN	26
5.2 ONLINE FOKUSGRUPPEINTERVIEWS.....	27
5.3 SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE	28
5.3.1 Præsentation af stikprøven	29
5.4 OPERATIONALISERING.....	31
5.4.1 Afhængig variabel – Klimabevidsthed.....	31
5.4.2 Uafhængig variabel – Kulturel kapital.....	33
5.4.3 Uafhængig variabel – Økonomisk kapital	34
5.5 ANALYSESTRATEGI	34
5.5.1 Faktoranalyse – Præferencer	36
5.5.2 Faktoranalyse – Barrierer	38
6. ANALYSE.....	38
6.1 UNGES FORSTÅELSE AF BÆREDYGTIGHED, KLIMA OG MILJØ.....	39
6.2 UNGES KLIMABEVIDSTHED.....	40

6.2.1 Den gennemsnitlige klimabevidst	40
6.2.2. Forskelle i klimabevidst.....	44
6.3 KLIMABEVIDSTHED I VALGET AF UDDANNELSE	53
6.3.1 Prioritering af klimabevidsthed.....	53
6.3.2 Klima som præference i uddannelsesvalget	55
6.3.3 Baggrunden for præferencerne	60
6.4 BARRIERER FOR PRIORITERING AF KLIMAET.....	62
7. DISKUSSION	68
8. KONKLUSION	69
LITTERATURLISTE.....	72
BILAG	77

“You need education. You need subsistence protection. We need jobs and social security. These are preconditions under which it will perhaps be possible to deal with these complex circumstances”

- Ulrich Beck

1. Introduktion

Danmark og resten af verdenen står lige nu overfor en krise. En krise der skabes af det rige Vestens velstand, men rammer det fattige Syd – der er tale om tiltagende klimaforandringer, som udgør globale risici og uligheder (Beck 2010b; Blok 2012:16). Det har de seneste år været et betydeligt tema i samfundsdebatterne og de samfundsmæssige målsætninger. Flere undersøgelser de sidste år har vist, at danskerne, og særligt de unge, i høj grad bekymrer sig om klimaforandringerne og er villige til at ændre deres adfærd og forbrug, for at sikre en mere bæredygtig udvikling. De samme undersøgelser viser dog, at klimabevidstheden ikke nødvendigvis fører til aktive ændringer i livsstilen (CONCITO 2020; Gundelach et al. 2012). Der synes at være en uoverensstemmelse mellem at kunne se alvoren ved klimaforandringer, og så rent faktisk at prioritere det i sine beslutninger, med henblik på at kunne bidrage til en udvikling i en mere bæredygtig retning og bremse klimaforandringers katastrofale tempo.

I 2009 præsenterede Anthony Giddens et paradoks i, at klimaforandringens fremtidige konsekvenser og deres uhåndgribelige karakter bevirker en passivitet, da de endnu ikke har en direkte indvirkning på det enkelte individs væren i verden (Giddens 2009). Siden da er klimaforandringerne blevet langt mere synlige i danskernes hverdag. FN (2015) har blandt andet fremlagt en række klimamål, og der registreres flere og flere ekstreme vejrphænomener, forårsaget af stigende temperaturer og vandstande (IPCC 2021). Klimaforandringerne, der er tidligere blevet forstået som et fremtidsfænomen, har ifølge Ulrich Beck, allerede gjort sin indtræden: *“It has already altered our way of being in the world – the way we live in the world, think about the world, and seek to act upon the world through social action and politics”* (Beck 2016:4). Forstår man således klimaforandringerne som et forhold, der har en indvirkning på måden hvorpå vi lever og tænker samt vores sociale og politiske handlen, så er klimaforandringerne i klar berøring med sociologiens territorium.

Klimaforandringerne er en uundgåelig problematik og ifølge FN's klimapanel, er klimaforandringerne meget alvorlige. Panelet har udgivet flere rapporter, der appellerer stærkt til mennesket om at handle, da den nuværende presserende situation kræver menneskelig handling (IPCC 2021). Det er således aktuelt og helt essentielt at opnå en viden om menneskets relation til klimaforandringerne samt deres handlen som et socialt fænomen, der influeres af strukturer. Dog er den sociologiske forskning inden for klimaforandringerne begrænset, og hovedparten af forskningen omhandlende adfærd og handlen synes at tage udgangspunkt i hverdagspraksisser (Gundelach et al. 2012; Halkier 1999).

Udover en ændring i Vestens livsstil, så forudsætter denne grønne omstilling og opfyldelsen af klimamålene, at man gennem uddannelse sikrer, at de rette kompetencer er til stede i den danske arbejdsstyrke. Sker det ikke, risikerer Danmark at ende i en situation, hvor virksomhedernes videreudvikling af grønne alternativer, hindres af en mangel på kvalificeret arbejdskraft (CONCITO 2019:26). Dette speciale vil derfor have til formål at afdække klimaets betydning for unges uddannelsesvalg, hvilket endnu ikke har indfundet sig i de sociologiske studier af klimaforandringerne. De unges bekymring for klimaet og deres villighed til at ændre livsstil, udgør et stort potentiale i den grønne omstilling, og det bliver essentielt at forstå unges klimabevidsthed. Gennem uddannelsesvalget, kan de unge udvikle betydningsfulde kompetencer, og bidrage i den grønne omstilling samt inddæmningen af klimaforandringerne. Nærværende speciale skal således, sammen med andre sociologiske forskningsprojekter, udgøre et væsentligt bidrag i forsøget på at imødekomme de alvorlige klimaforandringer, verden står over for.

1.1 Specialets fokus og afgrænsning

Udgangspunktet for specialet er, at bevidstheden om klimaforandringerne afhænger af kulturelle og sociale forskelle samt forskellige eksponeringer for klimaforandringernes konsekvenser verden over. Klimaforandringerne anskues således ikke som et individuelt ansvar, som ellers har været dominerende i de offentlige debatter. Specialets standpunkt er i stedet, at menneskets erfaringer og reaktioner på klimaforandringer forhandles og konstrueres socialt (Halkier 1999; Norgaard 2011). Endvidere viser meningsmålinger og værdiundersøgelser, at bekymringen for og prioriteringen af klimaet er særlig høj i lande som Danmark (EU-Kommissionen 2019; EU-Parlamentet & EU-Kommissionen 2022). Unge danskere betragter i langt højere grad, end den gennemsnitlige europæer, klimaforandringer og miljøspørgsmål, som den mest alvorlige globale udfordring (EU-Parlamentet & EU-Kommissionen 2022:2). Generelt afviger danskernes værdier sig fra andre europæere, derfor afgrænses specialets undersøgelsesområde til den danske befolkning. Danske undersøgelser viser, at særligt den unge generation forholder sig højtideligt til klimaforandringerne og konsekvenserne heraf (CONCITO 2020). Samtidig tyder det på, at unge, til trods for deres bekymring og bevidsthed om klimaproblematikken, fortsat prioriterer klimaet lavt, når de skal træffe beslutninger (CONCITO 2020; Gundelach et al. 2012). Specialets målgruppe afgrænses dermed til unge danskere, og mere specifikt til unge mellem 14-28 år, da man som oftest er 14 år, når man begynder i niende klasse, og at 28 år er den gennemsnitlige alder for danske kandidatdimittender (UFM 2013a).

I indeværende speciale arbejdes der ud fra samme ståsted som FN's klimapanel, IPCC, der anser klimaforandringerne for primært at være menneskeskabte (IPCC 2021). Dette betyder således, at mennesket ligeledes har potentiale til at handle imod dem. I tråd med, at der i specialet anlægges et sociologisk perspektiv, er det interessante ikke at undersøge i en naturvidenskabelig forstand, hvilke konsekvenser de vil få, eller hvorvidt klimaforandringerne er natur- eller menneskeskabte. Specialets fokus er derimod rettet mod danske unges opfattelse af klimaforandringerne, deraf om deres forståelse og viden om forandringerne har betydning for de valg de træffer. I det efterfølgende problemfelt, vil det være fremtrædende, at der med denne tilgang til klimaforandringerne, tidligere har været et fokus på vaner og hverdagspraksisser, men det er lige så essentielt at spørge: Hvor højt prioriteres handlinger, der kan bidrage til at mindske udledningen af CO₂, når det drejer sig om større og langsigtede beslutninger?

2. Problemfelt

Hensigten med problemfeltet er, på baggrund af eksisterende forskning, at udlede en problemformulering, som senere skal navigere projektets udformning. Første afsnit vil deraf indebære en præsentation af relevant eksisterende litteratur, efterfulgt af en introduktion til specialets problemformuleringen samt en afklaring af væsentlige begreber.

2.1 Fra eksisterende litteratur til projektets agenda

Litteratursøgningen i forbindelse med nærværende speciale, har haft til formål at danne overblik over diverse studier, der er gået forud herfor. Relevant litteratur findes imidlertid kun i et begrænset omfang, da klimaspørgsmål sjældent har været forsket som et strukturelt og socialt fænomen. Ikke desto mindre, må sociologien forholde sig til de presserende klimaforandringer, da en sådan krise uundgåeligt vil influere samfundets grundlæggende strukturer, særligt hvis man anskuer klimaforandringerne som menneskeskabte. Som følge af dette, bliver konsekvenserne af klimaforandringerne særdeles aktuelt som sociologisk forskningsfelt (Gundelach et al. 2012:11; Blok 2012).

Specialets interesseområde vil være de sociale mekanismer, der medvirker til unges klimabevidsthed, og hvad der kan fastholde en uoverensstemmelse mellem en bekymring for klimaet og aktive livsstilsændringer. Klimaforandringerne er et komplekst fænomen med mange mulige indgangsvinkler, og samtidig har de sjældent været genstandsfelt i sociologien – deraf inddrages litteratur baseret på mil-

jøets betydning, eftersom det kan give et indblik i betydningen af klimaforandringerne. Resultaterne og tankerne bag studier inden for miljøsociologien, forventes på samme vis at kunne gælde for klimaforandringerne, da de to temaer regnes for at være nært beslægtet (Gundelach et al. 2012:8).

2.1.1 Danskernes værdier under forandring

I Morten Frederiksens udgivelse, *Usikker modernitet: Danskernes værdier fra 1981 til 2017*, har miljø- og klimaproblemerne fået en plads som følge af erkendelsen af, at de delvist kan løses af menneskets adfærdsændring, og at dette forudsætter omfattende holdningsændringer i samfundet. Klaus Levinsen har i den forbindelse bidraget med et bud på, hvilke individuelle og sociale faktorer der kan forklare danskernes holdning til miljøet, dertil har han set på, om danskerne er blevet mere indstillet på at prioritere miljøet. Ydermere understreger Levinsen, at den offentlige opmærksomhed på klimaforandringerne har en betydning for danskernes holdning (Levinsen 2019:167-168). Klimaforandringernes betydning for menneskets interesser, prioriteringer og handlinger udgør således et tidsaktuelt spørgsmål i forskningen, samt i indsatsen for at skubbe menneskets livsstil i retningen af en mere bæredygtig udvikling. Rapporten, *Klimaets Sociale tilstand* (Gundelach et al. 2012), når ligeledes frem til, at samfundsmæssige målsætninger, kan påvirke befolkningens klimabevidsthed, idet almene værdier som partivalg har en væsentlig betydning for værdier relateret til klima. Unges klimabevidsthed vurderes ikke til at være afgørende for partivalget, men at partiets opfattelse af klimaforandringer omvendt fungerer som pejlemærke for unge i deres opfattelse af klimaproblematikken (ibid.:81-82). Denne logik er tilsvarende Anthony Giddens og Ulrich Beck perspektiv på forståelsen som værende afhængig af eksperter og politikere, og tilliden hertil (Beck 2009; Giddens 2009).

Levinsens undersøgelse når endvidere frem til, at miljøorienteringen afhænger af økonomiske og uddannelsesmæssige ressourcer, samt det kulturelle og sociale miljø. Betydningen af det kulturelle og sociale miljø forklarer Levinsen med, at studerende fremgår som de mest miljøorienterede, selv når der er kontrolleret for indkomst, uddannelsesniveau og køn (Levinsen 2019:189). Levinsens analyse er baseret på Ronald Ingleharts teori om postmaterielle værdier, som formidler, at den voksende samfundsmæssige velstand har skabt en overgang fra fordelingspolitiske og materialistiske værdier til libertære og grønne værdier (Inglehart 1995; Levinsen 2019:168). Udbredelsen af de postmaterielle værdier henviser til en voksende prioritering af personlige og kulturelle frihedsværdier, fremfor værdier relateret til sikkerhed og materialisme. Klima- og miljøhensyn bliver anset som et postmaterielt tema, som dermed er koblet til kulturelle og værdimæssige forhold. Ifølge Inglehart og Levinsen, vil

overskuddet til at interessere sig herfor, bero på erfaret materiel velstand og tryghed, særligt igennem sin opvækst. De der i stedet har erfaret en usikkerhed eller knaphed i henhold til materielle ressourcer, vil være mere tilbøjelige til at prioritere materialistisk og fysisk sikkerhed (Inglehart 1995; Levinsen 2019:168-169). Inglehart beretter dermed, at det ikke alene de objektive klimaproblematikker i landet, man bor, der har betydning for den enkeltes prioritering af at træffe mere klimavenlige valg – dette vil ligeledes være knyttet til den sociale baggrund (Inglehart 1995).

Europæiske værdiundersøgelser underbygger, at miljø- og klimavenlige værdier forudsætter et vist niveau af velstand. Af disse undersøgelser fremgår det, at sidestillet med andre europæere, mener en større andel af danskerne, at klimaforandringer er en af de mest alvorlige globale udfordringer. I andre europæiske samfund, er det i stedet om fattigdom, sundhed, uddannelse og arbejdsløshed, der fylder (EU-Parlamentet & EU-Kommissionen 2022). Dette kan indikere, at danskere generelt oplever en højere sikkerhed inden for de nævnte, og dermed har plads til at forholde sig til mindre mærkbare og mere langsigtede trusler, som eksempelvis klimaforandringerne. Tidligere studier danner belæg for denne tese, idet de demonstrerer, hvordan befolkningen i økonomisk velstillede lande, har en større tilknytning til miljøorienterede værdier (Inglehart 1995; Franzen & Vogl 2013). Forskningen tyder således på, at danske unge studerende har gode forudsætninger for at interessere sig for postmaterialistiske emner som klimaet, og det er interessant at undersøge, hvilken effekt det kan have på de valg, de træffer (Levinsen 2019).

2.1.2 Risikoen for en mulig fremtidig katastrofe

Konsekvenserne af klimaforandringerne for alvor har gjort indtryk på den danske befolkning, som i høj grad tager ændringerne i klimaet alvorligt. Det viser den nyeste analyse udgivet af CONCITO (2020), Danmarks grønne tænketank, hvor hele 86 pct. af respondenterne svarer, at klimaforandringerne er 'meget alvorlige' eller 'i nogen grad alvorlige' (CONCITO 2020:4). Danskerne udviser dermed en bevidsthed om, at klimaforandringerne er en risiko: Ulrich Beck er i kraft af sin bog *Risikosamfundet*, blevet et væsentligt bidrag til den voksende sociologiske interesse for, hvordan en krise som klimaforandringerne, kan komme til udtryk i et samfund, som en øget risikobevidsthed og en uundgåelig betingelse for det sociale liv (Beck 1997; Beck 2009). Udover Becks beretning om det moderne samfund som et risikosamfund, skildrer Anthony Giddens moderniteten som en risikokultur (Giddens 1996). Globaliseringen og moderniteten har sammen med blandt andet teknologi og viden, gjort befolkningen bekendt med en række risici, man ikke før har måtte forholde sig til, som eksem-

pelvis klimaforandringerne (Beck 2009; Giddens 1996; Giddens 2009). Klimaforandringerne er endnu ikke en katastrofe, men en risiko for en fremtidig katastrofe. Dette indebærer en usikkerhed, som mennesket ifølge Beck, tvinges til at forholde sig refleksivt til (Beck 2009). Giddens mener ligeså, at individet i nutidige beslutninger, refleksivt vil skulle inddrage fremtidens risici (Giddens 2009). Giddens mener dog, at der er et paradoks i, at befolkningen først vil handle på klimaforandringerne, når de mærkes på egen krop – og der kan det være for sent (ibid.:2-3). Giddens beretter om en barriere for en bevidsthed om klimaet, da han tilbage i 2009 præsenterer et paradoks, idet ingen gør noget, selvom de burde. Dette forklarer han med, at klimaforandringerne er for langt ude i fremtiden og er alt for uhåndgribelige til, at individet handler ud fra dem – det kalder han *'future discounting'* – og det paralyserer eller hæmmer reaktionen på klimaforandringerne. Klimaforandringernes abstrakte karakter kan medvirke til, at det er en risiko, der placerer sig i baghovedet og ikke bliver omsat til handlinger, før det er for sent. Giddens mener deraf, at aktører vil prioritere nutiden frem for fremtiden (ibid.).

Til gengæld viser CONCITO's undersøgelse, at unge mellem 18-29 år bekymrer sig om, hvorvidt klimaforandringerne vil have konsekvenser for dem i deres levetid. I denne aldersgruppe, er 69 pct. 'i høj grad' eller 'i nogen grad' bekymrede for at skulle nå at opleve skaderne af klimaforandringerne på egen krop (CONCITO 2020:4-5). Nyere meningsmålinger og litteratur tyder samtidig på, at de unge oplever klimaforandringernes konsekvenser som et fænomen, der efterhånden har bevæget sig meget tæt på deres levede liv, da de bliver introduceret for konsekvenserne gennem medierne og deres omgivelser (CONCITO 2020; Gundelach et al. 2012). Listen over konsekvenser, danskerne forventer at opleve i deres levetid, er lang – ekstreme skybrud og storme, stigende vandstand, udryddelse af plante- og dyrearter etc. I CONCITO's survey, giver respondenterne tilmed udtryk for en refleksivitet i forhold til klimaforandringerne og de fremtidige konsekvenser, idet de forventer at antallet af flygtninge vil stige som konsekvens af voksende tørkeområder og mangel på drikkevand, der resulterer i fattigdom, hungersnød, sygdom og krig (CONCITO 2020).

2.1.3 Klimaforandringernes uhåndgribelige karakter

En anden dansk undersøgelse, udført tilbage i 2012 (Gundelach et al. 2012), fandt ligeledes frem til, at danske unge er meget bekymrede for klimaforandringerne, men undersøgelsen viste også, at de synes det er svært at finde ud af, hvad der med rette kan kvalificeres som klimavenlige handlinger. Af undersøgelsen fremgår det, at de unges forestilling om klimavenlige handlinger ikke nødvendigvis

svarer til de handlinger, der naturvidenskabeligt er dokumenteret som klimavenlige, eller gavnlige for klimaet (Gundelach et al. 2012:27,34). Hele problematikken med klimaforandringerne er særdeles kompleks, og videnskaben bliver ofte formidlet gennem indviklede økonomiske og naturfaglige analyser, eller gennem medier og politiske partier med hver deres overbevisninger og intentioner. Det gør det vanskeligt for den enkelte at identificere koblingen mellem deres egne handlinger og klimaforandringerne. Samtidig skaber det en modsætningsfyldt forståelse af forandringerne i klimaet, og hvordan man bør prioritere dem som individ, organisation og samfund. De mange uenigheder om årsagerne til klimaforandringerne samt alvoren heraf, bevirker at man ikke alene kan støtte sig op af eksperternes udsagn, og man må percipere og fortolke ud fra egne individuelle forudsætninger (ibid.:28,33). Den unges forhold til klimaforandringerne vil dermed kunne bære præg af sociale determinanter som socioøkonomisk status, køn og livsstil, men også problematikkenes u håndgribelige karakter: *“Klimaforandringer er som tema måske nok vedkommende for de unge, men kan opleves som relativt betydningsløst i forhold til andre politiske emner, der opfattes som mere konkrete, eksempelvis frygten for nedskæringer i SU'en eller høj ungdomsarbejdsløshed”* (Gundelach et al. 2012:31).

Klimaforandringerne kan defineres som en global risiko, hvis udfald er uforudsigeligt, og det er dermed yderst vanskeligt at forholde sig til konsekvenserne heraf (Beck 2009; Giddens 2009; Urry 2010). Det samme forklarer Anthony Giddens, der beskriver, hvordan al den information og alle de forskellige meninger om klimaforandringerne, kan være foranderlige og uoverskuelige for individet at danne sig et overblik over. Individet, den unge, er dermed afhængig af eksperter og må sætte sin lid til udtalelser fra udvalgte personer eller grupper, som eksempelvis et politisk parti. Det betyder imidlertid også, at den unge ikke nødvendigvis er udrustet til at kunne forholde sig kritisk til udsagnene og deres gyldighed, hvilket forudsætter en grundlæggende tillid til samfundet (Giddens 1996; Giddens 2009). Betydningen af ekspertviden og risici støttes yderligere op af Ulrich Beck, der beskriver at klimakrisen opstår blandt eksperter, for dernæst at indgå i politiske diskussioner, og lidt efter lidt vil nå ud blandt befolkningen (Beck 1997; Beck 2009). Individer er således afhængige af den viden eksperter og videnskabsmænd kan levere, hvilket gør det vanskeligt for individer at vurdere, hvordan de skal handle (Beck 2009; Giddens 2009).

Endvidere beretter Klaus Levinsen, at danskerne siden 1990'erne, faktisk er blevet mindre villige til at prioritere miljøet, idet andelen af befolkningen, der er villig til at give en del af deres indtægt til miljøforbedringer, er faldet – dette til trods for en øget offentlig opmærksomhed på problematikken.

Levinsen beskriver dette som en del af et kulturelt tilbageslag, i tråd med Ronald Ingelhart's tese om et *cultural backlash*, hvor de postmaterielle værdier kan være ramt af en kulturel og politisk modreaktion. En modreaktion fra de materialistisk orienterede dele af befolkningen, som oplever, at deres holdninger og livsstile ikke længere respekteres eller ligefrem er truede. Denne modreaktion kommer til udtryk som en mistillid, som Levinsen i sin analyse, særligt har fundet blandt lavtuddannede, ældre og personer med lav tillid til det offentlige, der alle er mindre villige til at prioritere miljøet. Dette tolker Levinsen som en klimaskepticisme, der relaterer sig til, at nogen kan mene, at der har været for stor fokus på de globale miljø- og klimaproblematikker på bekostning af andre samfundsmæssige problemer. Dertil, at politikere og forskere kommer med forskellige og modstridende udmeldinger, som sår en tvivl om omfanget, konsekvenserne og årsagen – oveni, at den enkelte er i tvivl om sine muligheder for at forbedre klimaforandringerne (Levinsen 2019:169,187). Inglehart og Levinsens tanker om et kulturelt tilbageslag, hvor mistillid og tvivl skaber en modreaktion, går i tråd med de forannævnte perspektiver, der påpeger nødvendigheden af en tillid til eksperter og en tvivl om klimaforandringernes karakter, og hvordan man handler mest forsvarligt. John Urry beskriver ligeså den skepsis, der opstår blandt dem, som stadig hævder, at der er for mange ukendte sammenhænge, og at beviserne er for usikre (Urry 2010).

2.1.4 Barrierer for at omsætte bevidsthed til handling

I forlængelse af de forudgående afsnit, bliver det aktuelt at præsentere rapporten '*Klimabevidsthedens barrierer – en rapport om bæredygtighedens etik*', udarbejdet i 2009 af Peter Kemp og Lisbeth Witthøfft Nielsen. I rapporten bliver der beskrevet, at man ikke blot kan nøjes med at give individet viden om klimaets 'sande tilstand', hvis man ønsker at omsætte deres klimabevidsthed til handling, og i den forbindelse præsenterer de en række fysiske og psykiske barrierer, for at handle klimavenligt til trods for en klimabevidsthed (Kemp & Nielsen 2009:9). I tråd med den førnævnte rapport, '*Klimaets sociale tilstand*', samt Anthony Giddens og Ulrich Becks forskning, handler disse barrierer blandt andet om klimaforandringernes kompleksitet og uhåndgribelige karakter, men samtidig bidrager rapporten med yderligere bud på, hvorfor klimabevidsthed ikke nødvendigvis er ensbetydende med en klimavenlig handle.

Klimaproblematikken har en kompleksitet, som bevirker, at den enkelte aldrig ville kunne få fuld sikkerhed for, hvilke valg og handlinger, som er gavnlige eller skadelige for klimaets tilstand. Det kan opleves næsten umuligt for den enkelte at gennemskue eller overskue, hvordan de vælger og handler

mest forsvarligt, hvilket kan føre til en følelse af overvældelse og handlingslammelse (Kemp & Nielsen 2009:12). Dertil kommer klimaforandringerne nærmere med umærkelige små skridt, og virkningen af vores handlinger kan ikke mærkes i samme grad, som man ellers er vant. Idet forandringerne sker gradvist, når mennesket at vænne sig til dem, dermed kan forandringerne opleves som små og 'faren' overses, således får de ikke en mærkbar betydning for menneskets livsstil (Kemp & Nielsen 2009:12). Man kan samtidig ikke direkte se, at forandringerne er menneskeskabte og det kan være vanskeligt for den enkelte at se koblingen mellem ens handlinger og klimaforandringerne. Den enkeltes evne til at reflektere over sammenhængen mellem den synlige virkning og den usynlige årsag, vil være afgørende for deres motivation til at handle på klimabevidstheden (ibid.). Ydermere kan den enkelte ikke umiddelbart se, at andre handler med samme intention om klimavenlighed, hvilket kan få egen handling til at virke ubetydelig i det store hele. Dette knytter sig til følelsen af, at man som enkelt person ikke kan udrette noget, fordi det kræver, at man er mange om at handle, for i virkeligheden at kunne gøre en forskel for klimaets tilstand (ibid.:13). I tråd med Giddens paradoks, består endnu en indre barriere i, at det kan være krævende at ændre vaner, og skulle forholde sig til begivenheder eller konsekvenser, der vil finde sted langt ud over egen levetid. Denne barrierer kan blive en undskyldning for ikke aktivt at ændre livsstil, hvorfor de klimavenlige handlinger kun vil finde sted, når det passer ind i hverdagen og livsstilen (ibid.:14). Sidst men ikke mindst, beskriver rapporten en magtesløshed, som bunder i en fatalisme eller 'skæbnetro' – det John Urry forstår som en katastrofediskurs (Urry 2010). Denne livsanskuelse kan blokere for at omsætte klimabevidsthed til handling, idet man ikke tror på, at det er muligt at bremse forandringerne – enten fordi for få mennesker kan overbevises om, at de skal ændre deres adfærd, eller fordi det er for sent at gøre noget (Kemp & Nielsen 2009:14).

2.1.5 Klimaet i unges uddannelsesvalg

Dette speciale bygger på en hensigt om at forstå, hvordan den unges klimabevidsthed kommer til udtryk i deres uddannelsesmæssige præferencer – klimaforandringerne og klimabevidsthed har endnu ikke været undersøgt i forbindelse med unges uddannelsesvalg, hvor studierne ofte har interesseret sig for, hvordan social baggrund kan forklare unges uddannelsesvalg. Ikke desto mindre, har tidligere studier undersøgt sammenhængen mellem social baggrund og præferencer i de horisontale valg af uddannelse og erhverv. Disse studier har vist, at den unges sociale baggrund er medbestemmende eller bestemmende for værdier og præferencer, og hvad der deraf prioriteres i valget af uddannelsesretning. I den forbindelse peger Lilli Zeuner på, at den unges sociale baggrund har betydning for,

hvor instrumentelt orienteret den unge er i sit valg af uddannelse. Zeuner peger på, at i tilfælde hvor den unge har få ressourcer eller hovedsagligt besidder økonomiske ressourcer, vil valget handle mere om jobsikkerheden og lønningsniveauet, mens interesse og fagområde prioriteres højere hos unge med en overvægt af kulturelle ressourcer (Zeuner 1988). Det fremgår ligeledes af meningsmålingerne fra CONCITO, hvor respondenterne med den højeste indtægt, viser mest modstand i forhold til klimaafgifter og en generel CO₂-afgift på varer og ydelser (CONCITO 2020:30,36). Ydermere tilføjer Zeuner, at uddannelsesforløbet værdimæssigt former de unge, og at deres uddannelse har en central rolle i dannelsen af kulturelle værdier. Det fremgår, at forældrenes uddannelse og den sociale status har en effekt på uddannelsesniveauet, men at de kulturelle værdier tilegnet gennem egen uddannelse, har en større effekt på det horisontale uddannelses- og erhvervsvalg (Zeuner 2000). Det sociale fællesskab med venner og familie bidrager til erfaringer, der ligeledes præger den unges værdier i valget af uddannelse. Zeuner fremlægger dermed et modspil til Pierre Bourdieus forståelse, idet de unges kulturelle værdier ikke alene afhænger af social status, men i højere grad af selve uddannelsesforløbet (ibid.:126-128).

Palle Rasmussen beskriver, hvordan unge der prioriterer job og løn vælger erhvervsuddannelserne, mens unge med en bredere interesse og prioritering vælger gymnasiet (Rasmussen 1999:18). Dette bevirker en reproduktion af uddannelsesvalgets materielle og bevidsthedsmæssige sociale forskelle – en reproduktion der bakkes op af flere studier (Bourdieu 1994; Rasmussen 1999; Zeuner 1988). Idet en større andel af beskæftigelsen inden for den grønne omstilling er blandt faglærte, kan erhvervsuddannedes lavere klimabevidsthed afstedkomme en anselig mangel på faglærte, som har kompetencer til at realisere virksomhedernes videreudvikling af grønne løsninger (CONCITO 2019:20). Den eksisterende forskning tyder dermed på, at de samme der vil have præferencer for et højt uddannelsesniveau, er de samme som vil være tilbøjelige til at have klimavenlige værdier. Denne genskabelse er ikke nødvendigvis fast forankret, da væsentlige forandringer i samfundet, kan medføre skred i bevidsthed og traditioner (Giddens 1996; Giddens 2009; Rasmussen 1999:18). Endvidere er klimabevidstheden den eneste faktor, der ifølge tidligere undersøgelser, har en direkte effekt på omfanget af klimavenlige handlinger (Gundelach et al. 2012:81; Halkier 1999). Det taler for, at forståelsen af unges bevidsthed om klimaet er fundamental for forståelsen af, hvordan unge prioriterer klimaforandringerne i deres uddannelsesvalg.

2.2 Problemformulering

Den eksisterende forskning afdækket i forudgående afsnit, argumenterer for den samfundsmæssige aktualitet i at forstå sammenhængen mellem klimaforandringerne og unges valg af uddannelse. Dette har ledt til udarbejdelsen af følgende problemformulering, som specialet vil have til formål at besvare bedst muligt:

Hvad konstituerer unges klimabevidsthed, og hvilke barrierer kan der være for at prioritere bevidstheden om klimaforandringerne i valget af uddannelse?

Det fremgår heraf, at hovedfokusset gennem specialet vil være '*klimabevidsthed*', forstået som et socialt fænomen. Et socialt fænomen, hvor eksempelvis socioøkonomisk baggrund som mekanisme, kan medvirke til en social differentiering af unges forhold til klimaet og uddannelsesmæssige præferencer. En mekanisme, der kan medføre klimabevidsthed, men samtidig kan virke som barrierer for at vælge og handle klimavenligt til trods for en klimabevidsthed.

2.2.1 Begrebsafklaring

I følgende afsnit præsenteres to af specialets bærende begreber, og de definitioner der arbejdes ud fra. Begreberne, hvis anvendelse, der findes centrale af afdække er som følger: *klimavenlig* og *klimaudannelser*.

Klimavenlig

Ifølge den nyeste rapport fra det internationale klimapanel IPCC (IPCC 2021), så er drivhusgasserne fortsat den største synder, når det kommer til den globale opvarmning, der medfører ændringerne i klimaet. Det er særligt udledningen af kuldioxid (CO₂), der sker ved forbrænding af fossile brændstoffer ved produktionen af elektricitet og varme, som er den førende årsag til klimaforandringerne. Klimavenlig definerer således de værdier, handlinger eller uddannelsesvalg, der har til hensigt at undgå eller nedbringe CO₂-udslippet ved afbrændingen af fossile brændstoffer. Det væsentligt at understrege, at der i specialet tages udgangspunkt i den unges intention om og villighed til at prioritere klimaet i sine beslutninger og handlinger, fremfor om denne i naturvidenskabelig forstand kan kvalificeres som et valg, der vil nedsætte CO₂-udslippet. Dette begrundes med, at det af den eksisterende forskning fremgår, at der for de unge kan være en usikkerhed og en forvirring omkring klimaet, der sammen med kompleksiteten og dens abstrakte beskaffenhed, gør det yderst vanskeligt for unge at

træffe beslutninger i relation til klimaet, til trods for deres bekymring og klimabevidsthed. Endvidere anses hensigten alene i sig selv, for at udgøre et potentiale for grønnere beslutninger, når først der opnås et kendskab til klimavenlige handlinger. Denne tilgang til klimavenlighed medvirker til, at der i specialet efterstræbes en forståelse af bevidstheden om klimaforandringerne og deres konsekvenser.

Klimauddannelser

CONCITO har været med til at give et bud på en definition af grønne kompetencer og jobs. Denne definition arbejdes der ud fra i indeværende specialet: *“Alle jobs har potentialet til at blive grønne. Arbejdsmarkedets bidrag til samfundets grønne omstilling er i dag defineret ved økonomiske aktiviteter, som resulterer i produkter og tjenester til miljøbeskyttelse, ressourcebesparelse og klimaindsats”* (CONCITO 2022:4). Fokusset er deraf ikke indkredset til specifikke uddannelser, men om der udvises klimaorienterede præferencer i valget, og om den unge efterstræber at tilegne sig kompetencer, som kan bidrage til en klimaindsats.

3. Videnskabsteoretisk fundament

I nærværende speciale undersøges problemstillingen med udgangspunkt i en kritisk realistisk positionering. Følgende afsnit vil således rumme en præsentation af de videnskabsteoretiske grundtræk herved samt argumentation for, hvorledes disse vil indgå i specialet. Det videnskabsteoretiske fundament, vil sammen med det teoretiske grundlag, udgøre det ontologiske standpunkt i forståelsen af problemformuleringens beskaffenhed. Det videnskabsteoretiske afsæt anerkender en dualisme mellem aktør og struktur, hvilket tillige vil få en fremtrædende karakter i erkendelsen af problemstillingen, hvor det ontologiske og epistemologiske betragtes som to forskellige dimensioner. I tråd med den kritisk realistiske overbevisning om, hvorledes man mest hensigtsmæssigt opnår viden om specialets genstandsfelt, bygger specialet på en abduktiv tilgang – denne tilgang vil ligeledes blive belyst i dette afsnit.

3.1 Kritisk realisme

Klimaforandringerne bliver i problemfeltet skildret som en utilsigtet konsekvens af moderniteten og globaliseringen. Udgangspunktet for specialets ontologiske standpunkt er heraf, at klimaforandringerne udspringer af de livsstile, der karakteriserer det senmoderne samfund (Beck 2009; Giddens 1996; Gundelach et al. 2012; Urry 2010). Det senmoderne samfund anses for at besidde en kompleksitet,

der nødvendiggør, at aktør og struktur ansues som en forbundet relation. Denne ontologiske forståelse er i overensstemmelse med ontologien i Bourdieus teorier, som gør op med modsætningsforholdet mellem det handlende individ og det omgivende samfund – og er tilsvarende den kritisk realistiske tilgang, der ligeså anerkender en dualisme mellem aktør og struktur (Buch-Hansen & Nielsen 2007 :53). Bourdieu tilkendegiver, at sociale konstruktioner er socialt konstruerende, men samtidig er socialt konstrueret (Bourdieu 1994). I tråd med Bourdieus ontologiske forståelse, er tilgangen til specialets problemformulering, at objektive strukturer forventes at influere unges værdier og valg i forhold til klimaet, men uden at den unge nødvendigvis er bevidst herom. Bourdieus teorier beskriver, hvordan strukturerne i de sociale eller symbolske systemer eksisterer uafhængigt af aktørens bevidsthed, samt hvorledes disse strukturer er i stand til at navigere aktørens positionering og tilstedeværelse, og ikke mindst måden hvorpå aktøren handler. Samtidig erkender Bourdieu en social geneses, hvor disse handlinger er med til at give strukturerne deres eksistens – eksempelvis kan aktørens værdier og handlinger generere viden om klimaforandringerne, og denne viden forventes at danne strukturer for den fremtidige handlen (ibid.:52). Det vil sige at de unges handlinger kontinuerligt er med til at skabe de sociale strukturer samt det samlede sæt af erfaringer, der udgør deres habitus og danner udgangspunktet for deres valg.

I specialet ansues aktør og struktur dermed som del af en kontinuerlig strukturationsproces, hvor de to udgør forudsætningen for hinanden. Strukturerne betragtes dog ikke som mulighedsgivende, og som afhængige af aktørernes viden om dem, da den unge ikke regnes for at være i stand til reflektivt at træffe valg i forhold til livsstil og uddannelse. I stedet betragtes strukturerne i højere grad som en ureflekteret begrænsning, der begrænser den unges værdier og uddannelsesvalg til deres habitus (Bourdieu 1994). Begrundelsen for denne forståelse udspringer dels af den empiri, der abduktivt er blevet indsamlet gennem fokusgruppeinterviews samt de nyere meningsmålinger, præsenteret i problemfeltet. Denne empiri modsiger Giddens paradoks, der bygger på, at konsekvenserne af klimaforandringerne ligger for langt ude i fremtiden til, at de endnu kan indgå reflektivt i de unges beslutninger. Dette stemmer ikke overens med, at de unge giver udtryk for, at de i særdeleshed mærker klimaforandringerne, og at de er kommet tæt på (jf. afsnit 2.1.2). Arbejdet med problemstillingen baserer sig dermed på, at der må være nogle sociale strukturer, der begrænser og fastholder unge til ikke at vælge ud fra bekymringen om klimaforandringernes konsekvenser. I det ligger også en erkendelse af, at når en struktur, som eksempelvis præferencerne i uddannelsesvalget, er skabt, kan den være svær at ændre – med dette ikke være sagt, er det en utopi. Dette bliver pointeret i problemfeltet, hvoraf det

fremgår, at forskellige barrierer for klimavenlige valg, til trods for klimaforandringerne indtræden, forventes at være vanskelige at sænke eller bryde op. Kritiske realister anerkender ligeledes, at aktørens handlen reproducerer og omdanner de sociale konstruktioner, der på det givne tidspunkt eksisterer. Ligeså, at sociale konstruktioner vil betinge aktørens handlen (Buch-Hansen & Nielsen 2007:53). Strukturaktionen mellem struktur og aktør, kan eksempelvis betyde, at for hver gang de unge opsøger viden eller handler klimavenligt, vil det genere mere klimavenlige strukturer, men det forudsætter, at de i første omgang har disposition for mere klimavenlige værdier – klimavenlighed kan konstituere mere klimavenlighed (Bourdieu 1994).

Den gensidige afhængighed mellem aktør og struktur, hvor navnlig strukturen tillægges betydning, vil være central for specialets udarbejdelse. Dette ledsages af, at der arbejdes ud fra den forståelse, at virkeligheden vil eksistere uanset om man kender til den, hvilket epistemologisk vil spille en væsentlig rolle – endvidere lægger problemstillingen og erkendelsen heraf op til en kritisk realistisk forklaring. Inden for den kritisk realisme skelnes der mellem to videnskabelige dimensioner; *den transitive* og *den intransitive*. Den transitive dimension dækker over epistemologien og består af den tilegnede viden om verden. Denne dimension indebærer dermed den eksisterende viden og empiri samt de begreber og metoder, der anvendes i specialet, og udgør således det råmateriale, der danner grundlaget for frembringelsen af ny viden (Buch-Hansen & Nielsen 2007:22). Den intransitive dimension vedrører det ontologiske fundament, idet denne dimension udgør de objekter, som specialet har til formål af genere viden om (ibid.). Dette bevirker, at man i specialet arbejder ud fra, at der uafhængigt af iagttagerne, findes objektive strukturer. Derudover vil det betyde, at det ontologiske og epistemologiske i specialet udgør to forskellige dimensioner, idet virkelighedens beskaffenhed ikke anses for at eksistere i kraft af kendskabet hertil.

Virkeligheden anses for at være udgjort af tre domæner; *det empiriske*, *det faktiske* og *det virkelige*. Det empiriske domæne består af registrerbare data, og er sammensat af erfaringer og observationer. I indeværende speciale er det de erfaringer, som i forvejen er gjort i relation til forskelle i klimabevidsthed og uddannelsesvalg samt de observationer, der er foretaget gennem fokusgruppeinterviews samt et spørgeskema. Dernæst er det faktiske domæne, som dækker over hændelser og fænomener, der uanset om de er erfaret, vil være tilstedet. Det er for kritiske realister det mest prominente domæne, og repræsenterer i dette speciale respondenternes bevidsthed i forhold til klimaet samt bevidsthedens sammenhæng med deres sociale baggrund og uddannelsesvalg. Bag det faktiske do-

mæne, ligger de strukturer og mekanismer, som ikke er direkte observerbare. Disse udgør det tredje og sidste domæne, det virkelige domæne, og besidder et kausalt potentiale til at forårsage eller understøtte hændelserne og fænomenerne på det faktiske domæne (Buch-Hansen & Nielsen 2007:24; Jespersen 2013:174). Som følge heraf, vil domænet være relevant, når der analyseres hvilke sammenhænge og mekanismer, der ligger bag bevidstheden og prioriteringerne i valget. Denne antagelse betyder, at der potentielt kan være indlejret generative mekanismer i forbindelsen mellem de unges sociale baggrund, deres klimabevidsthed og deres uddannelsesmæssige præferencer, som ikke iagttages i udarbejdelsen af specialet (Buch-Hansen & Nielsen 2007:24). Undersøgelsen bygger på præmissen, at der vil være nogle ikke-målbare bagvedliggende generative mekanismer i sammenhængen mellem social baggrund og klimabevidsthed samt dennes betydning for præferencer i uddannelsesvalget. Ifølge den kritiske realisme, besidder alle objekter kausale potentialer, der ikke nødvendigvis aktiveres, og de empiriske sammenhænge kan dermed udelukkende læses som tendenser (Buch-Hansen & Nielsen 2007:25; Jespersen 2013:180). Det vil sige, at selvom den unge besidder det kausale potentiale for klimabevidsthed eller klimavenlige beslutninger, er det ikke ensbetydende med, at potentialet udløses, og kommer til syne på det faktiske domæne – det afhænger af andre objekters mekanismer, som eksempelvis vennernes interesse eller en nær oplevelse af klimaforandringerne konsekvenser. Det betyder ligeledes, at man blot må fokusere på at forklare det faktiske domæne, hvor fænomener og begivenheder allerede har sin eksistens, da fremtidige hændelser er uforudsigelige (Buch-Hansen & Nielsen 2007:31).

I en kort opsummering af de ontologiske og epistemologiske perspektiver, som i specialet anerkendes, bør man først og fremmest lægge vægt på, at virkeligheden anses for at have en eksistens uafhængigt af bevidstheden derom. Det ontologiske og epistemologiske opdeles således i to dimensioner, hvor viden om virkelighedens beskaffenhed ikke tillægges en afgørende betydning i erkendelsen heraf. Dertil anses forskellene i klimabevidsthed for at være en interaktion mellem gensidigt betingende strukturer og aktører. I specialet arbejdes der ud fra den kritiske realismes antagelse om, at det er muligt at opnå en erkendelse af denne virkelighed – dette vil ske i vekselvirkningen mellem empiri og teori, hvor den eksisterende viden danner grundlaget for ny viden. Denne antagelse udspringer af det metodologiske syn på forskning som værende fejlbarlig, og specialets resultat vil, som en hver anden konklusion, være åben for fremtidige justeringer. Dette hænger sammen med, at man i specialet arbejder ud fra en epistemologisk relativisme. Relativismen bunder i den kritisk realistiske erkendelse af, at sociale fænomener må forskes som åbne systemer, hvorfor den frembragte viden, vil afhænge

af konteksten, hvori undersøgelsen har fundet sted (Jespersen 2013:187,189). Den eksisterende viden og teori, den nye empiri samt objekt og subjekt, betragtes ikke som sammensatte enkeltdele, men som en holisme, hvor de sammen konstituerer klimabevidst og forskellene heri. Dette er i overensstemmelse med analysestrategien, hvor der tages udgangspunkt i den abduktive slutningsform, som uddybes i næstkommende afsnit.

3.2 Adaptiv tilgang

Nærværende speciale følger de kritiske realistiske principper, som for analysen vil det betyde, at forståelsen af forskelle i klimabevidsthed opnås i en synergi af empiri og teori. Der er således tale om en abduktiv slutningsform, hvor det anses som formålstjenligt, at erkendelsen sker i en vekselvirkning mellem induktion og deduktion (Jespersen 2013:181-182). Denne analysestrategi er forenelig med ophævelsen af dikotomien mellem aktør og struktur, hvor teoretikere som Bourdieu ligeledes understreger, at man bør udviske modsætningsforholdet mellem empiri og teori (Bourdieu & Wacquant 1996:159-160).

Specialet bygger på, at erkendelsen af virkelighedens beskaffenhed skal ske ved udførlig beskæftigelse med empirien, som kontinuerligt suppleres med omhyggelige teoretiske refleksioner. Det findes ikke hensigtsmæssigt udelukkende at basere videnskab på empiri, omvendt anses det heller ikke for gavnligt alene at lade videnskaben være teoretisk funderet (Bourdieu & Wacquant 1996:159-160). Denne veksling mellem empiriske iagttagelser og teoretiske overvejelser stemmer overens med den abduktive tilgang, hvor hensigten er at få observerede fænomener til at give mening og opnå slutning til den bedste forklaring, som dog ikke skal læses som en endegyldig sandhed. Specialets abduktive slutningsform, bevarer en åbenhed overfor alternative forklaringer, idet det ikke anses for muligt at danne en endelig konklusion. Dermed vil den eventuelle sammenhæng, der observeres, blot være gyldig, indtil andet er bevist eller en anden sammenhæng observeres (Buch-Hansen & Nielsen 2007:21,25-26; Jespersen 2013).

Videnskaben handler om – ifølge kritiske realister – at udforske virkelighedens forskellige niveauer: empirien, aktørens egentlige værdier og handlen samt det dybtliggende og ikke-målbare. Teoriens fornemmeste rolle er at give adgang til de implicite mekanismer bag klimabevidsthed, som man ikke er i stand til at nå empirisk. Den kritiske realismes metodologi verificerer hermed intentionen, om at nå fra empiriske observationer og frem til bagvedliggende generative mekanismer, ud fra et retroduk-

tionsperspektiv. Det vil sige, at man på baggrund af de resultater, der opnås empirisk, i en kreativ proces med jævnlige refleksioner og begrebsudvikling, forsøger at trænge ned under den umiddelbart observerbare overflade, og nå ned til de strukturelle betingelser og ikke-observerbare mekanismer bag klimabevidsthed (Danermark et al. 1997:152; Jespersen 2013:181-182). For at komme nærmere det dybereliggende niveau, suppleres brugen af kvantitative data med fokusgruppeinterviews, hvor hensigten er at få et indblik i strukturer og mekanismer på det underliggende virkelige niveau, som vil påvirke den unges klimabevidsthed og prioritering af klimaet i uddannelsesvalget, som ellers er vanskelige at frembringe en viden om i surveyen – det kunne eksempelvis være opvæksten. For at opnå interaktionen mellem objekt og subjekt, bryder Bourdieu med de traditionelle opfattelser af positioner og dispositioner, ved at gå eksplorativt til undersøgelsesfeltet og på ny konstruerestanden for analysen (Bourdieu & Wacquant 1996:84). Fænomenet, klimaforandringer, placeres heraf i en ny teoretisk sammenhæng, sociologien, for derved at opnå en ny eller dybere forståelse af fænomenet.

4. Teoretisk baggrund for analysen

De næstkommende afsnit vil sammen skulle skitsere de vigtigste træk ved Pierre Bourdieus teori om social praksis, som indgår i specialet begrebsapparat, og hvorledes denne forventes at kunne belyse nærværende problemstilling. Bourdieus perspektiv vil udgøre analysens udgangspunkt og skal bidrage til forståelsen af sammenhængen mellem samfundsstrukturelle forhold, unges sociale baggrund og deres præferencer. Eftersom analysen udarbejdes med en adaptiv tilgang, vil yderligere teori løbende blive inddraget på baggrund af de resultater, der opnås empirisk. I disse tilfælde, vil teorien blive præsenteret i selve analysen.

4.1 Pierre Bourdieu

Unge klimavenlighed, vil i lyset af Bourdieus praksisteori, blive sat i relation til der socioøkonomiske status. Dele af teorien inddrages med henblik på at kunne forstå og forklare sociale differentieringer i måden, hvorpå de unge forstår og prioriterer klimaet. Teorien beretter, hvordan unges oplevelser af klimaforandringerne og deres handlinger relateret hertil, bør iagttages ud fra deres *kapitaler*, *habitus* og position i *feltet*, da det præger den omverdensforståelse, den unge har. Ifølge Bourdieu, vil klimavenlige værdier og valg således være oplagte for nogen, mens de for andre vil være utænkelige (Bourdieu 1994).

4.1.1 Kapitaler

Pierre Bourdieus perspektiv beretter om, hvordan individets sociale position knytter sig til deres anskuelser og perceptioner, og udgør dermed et bud på, hvordan og hvorfor bestemte positioner i den sociale struktur funderer specifikke holdninger og værdier. Bourdieu er særligt anerkendt for hans arbejde med sociale positioner, i det han kalder det sociale rum, hvor aktørerne positionerer sig i relation til hinanden (Bourdieu 1994:21). Det sociale rum består af et utal af felter, der alle består af objektive strukturer, som aktøren betragter som selvfølgeligheder, og dermed ikke stiller sig kritisk over for. Disse objektive strukturer er skabt af symbolske kampe mellem forskellige sociale positioner, der via deres smagspræferencer, distancerer sig fra hinanden i bestræbelsen på at få legitimeret egne værdier og praktikker som værende det 'rigtige' (Bourdieu 1984:175). Dette bidrager med en forståelse af klimavenlige handlinger, som en afstandtagen til CO₂-udledende adfærd, fremfor klimavenlighed som et mål i sig selv. Aktøren må således forstås i kraft af de interaktioner, som finder sted i en social verden, hvilket vil sige, at teorien – i tråd med specialets kritisk realistiske standpunkt – indebærer en dualisme mellem objekt og subjekt. Dette indbefatter, at den sociale verden ikke opfattes som substantielt konstitueret, men rettere som relationelt og socialt konstitueret (Bourdieu & Wacquant 1996:84).

Ifølge Bourdieu, er de sociale positioner knyttet til besiddelse af forskellige kapitalformer, og dermed bliver *kapitalerne* afgørende i forståelsen af holdninger og værdier samt forskelle heri. Bourdieu beskriver den økonomiske og den kulturelle kapital som værende særligt afgørende for smag – sammenlagt med den eksisterende forskning fremlagt i problemfeltet, som tyder på, at økonomi, uddannelse og generel velstand er væsentlige faktorer i unges opfattelse af klimaforandringerne, vil disse kapitaler være udgangspunktet for specialets analyse (Bourdieu 1984:182). Den *sociale kapital* er endnu en kapital, som Bourdieu er i berøring med, han inddrager den dog ikke i hans konstruktioner af sociale rum, når han undersøger differentieringer i feltet for eksempelvis politiske holdninger (ibid.). Kapitalen handler om det sociale netværk, som aktøren har tilgængeligt og kan drage nytte af (ibid.:182). I nærværende speciale, inddrages den sociale kapital i form af den viden, som den enkelte kan opnå gennem omgangskredsens interesse i klimaet. Den *økonomiske kapital* indebærer de økonomiske vilkår, som den unge er vokset op under. Denne kapital dækker hovedsageligt over forældrenes indkomst og ejendomsbesiddelse, retter sagt de materielle goder. I kontrast hertil, omfatter *kulturel kapital* immaterielle goder, som for eksempel den dannelse og viden, der opnås gennem uddannelse.

Ens for kapitalerne er, at besiddelsen heraf, kommer til udtryk i aktørens dispositioner og præferencer (Bourdieu 1984:182). Det mest essentielle er den samlede volumen af kapitalerne, men fordelingen mellem den økonomiske og kulturelle kapital har ligeledes en væsentlig betydning for den sociale differentiering, særligt ved en høj samlet kapital (Bourdieu 1984:166; Bourdieu 1994:23). Kapitalerne udgør dermed den unges opvækstvilkår, hvorigennem særlige værdiuniverser internaliseres i aktøren. De forstås således som grundlaget for kodekset i habitus og betingelserne for at leve en bestemt livsstil, hvilket bidrager til forklaringen af forskellene i værdier og handlinger (Bourdieu 1984:165-166).

4.1.2 *Habitus*

Med begrebet *habitus*, søger Bourdieu at ophæve dikotomien mellem aktør og struktur. Som et handlingsorienteret begreb, forstås habitus som den sammenkoblende mekanisme mellem aktør og struktur, der i tråd med den kritisk realistiske tilgang, anerkender en dualisme (Bourdieu 1994:23-24). Habitus betragtes som kropsliggjort kapital, og er et produkt af de sociale betingelser, som er tilsvarende ens sociale position. Ud fra karakteristikaene i en social position, generer habitus en samlet livsstil, som kommer til udtryk via smagspræferencer og valg af praktikker (ibid.). Samtidig besidder habitus også en generativ egenskab, hvor tilbøjeligheden til bestemte livsstile opretholder et systematisk sæt af perceptioner og handlinger (ibid.). Aktørens habitus fungerer således som en struktureret struktur, men udgør samtidig en strukturerende struktur – og kan tolkes som en socialiseret subjektivitet (Bourdieu 1984:166).

Habitus er et indlært kodeks, der determinerer praksisser og danner rammen for de meninger man har, de valg man træffer og ens handlinger (Bourdieu & Wacquant 1996:106). Det man erfarer gennem tilværelsen, lagres i habitus, dermed er perceptioner og praksisser formet af de sociale betingelser, man er givet. Det samlede sæt af erfaringer, konstituerer udgangspunktet for fremtidig handlen og valg, som kan lagre nye erfaringer. Eksempelvis kan aktørens handlinger skabe viden om klimaforandringerne, denne viden vil skabe strukturer for fremtidig handlen (Bourdieu 1994:52). Det vil sige, at de unges handlinger kontinuerligt er med til at skabe og opretholde de sociale strukturer samt det samlede sæt af erfaringer, der udgør deres habitus. Det betyder ligeledes, at habitus skal forstås som en indeterministisk størrelse, som i overvejende grad skal anskues som aktørens tilbøjeligheder og smagspræferencer (ibid.:24). En væsentlig del af habitus er smagspræferencerne, som knytter sig til den position, hvorfra verden opleves. Smag manifesterer bestemte måder at tillægge noget værdi

på, og hvad man betragter eller ikke betragter som efterstræbellesværdigt (Bourdieu 1984). I habitusbegrebet, kan der således ligge en formodning om, at hvis man er vokset op i et hjem med interesse for klimaet, vil man også have smag for en klimavenlighed senere i livet. Den kapital, som den unge er i besiddelse af, vil dermed være forudsætningen for, om han/hun er disponeret for en klimabevidsthed. Bourdieus perspektiv kan bidrage i forståelsen af værdiorientering og præferencer, og hvilken socioøkonomiske status der medvirker til en habitus med en større klimabevidsthed, men også hvordan habituelt betingede præferencer, kan hindre prioritering af klimaet uddannelsesvalget.

5. Metodiske refleksioner

I tråd med den kritiske realistiske tilgang til problemstillingen, vil metodeafsnittet afspejle en kombination af kvantitativ og kvalitativ metode, og en abduktiv slutningsform. Kombinationen af kvantitative og kvalitative metoder, er karakteristisk for kritiske realistisk forskning, da de som udgangspunkt har et multikausalt verdenssyn (Buch-Hansen & Nielsen 2012:283). Metoderne anses for sammen at kunne imødekomme et dybere og bredere spænd, når man vil komme nærmere de strukturelle tendenser og potentialerne i mekanismerne bag det pågældende fænomen. Specialets metodologi bygger dog primært på en kvantitativ tilgang, men bidraget fra kvalitative fokusgruppinterviews og åbne spørgsmål i spørgeskemaundersøgelsen, tilgodeser den kritiske realisme benægtelse af definitiv viden og sociale naturlove (ibid.:21). I de næstkommende afsnit belyses refleksionerne i forbindelse med metodevalget og indsamlingen af data.

5.1 Forskningsdesign

Problemformuleringen er designet som en todelt tværsnitsundersøgelse, hvor formålet i første del er at undersøge, hvad der påvirker graden af klimabevidsthed, mens der i anden del undersøges, hvilken betydning klimabevidsthed har i den unges uddannelsesmæssige præferencer. Man er dermed interesseret i et øjebliksbillede af, hvordan forskelligheder blandt klimabevidsthed påvirker uddannelsesvalget, og ikke i en forandring over tid, derfor er tværsnitsstudiet særligt velegnet (de Vaus 2001). I forbindelse med undersøgelsen, er der således udsendt et spørgeskema til målgruppen på ét tidspunkt, hvilket har givet et billede af situationen her og nu – det samme gør sig gældende for fokusgruppinterviewene. Denne metode muliggør ikke en evaluering af, om der er sket ændringer over tid, til gengæld muliggør tværsnitsdesignet en identificering af forskelle mellem forskellige grupper, hvilket opfylder hensigten ved nærværende speciale (de Vaus 2001:170). Desuden giver tværsnitsdesignet

mulighed for skildre, hvordan de unge forstår klimaforandringerne, og deres holdninger hertil. Klimaforandringerne er et latent fænomen, som er under kontinuerlig udvikling, og dette studie vil som et nutidigt billede, kunne bidrage i perspektivering af fremtidig forskning (jf. afsnit 3.1).

5.2 Online fokusgruppeinterviews

Som supplement til den kvantitative data, er der foretaget to åbne fokusgruppeinterviews. Interviewene har båret præg af analysestrategiens adaptive principper, og de har deraf været foretaget med en løst struktureret interviewguide, som kan ses i Bilag 1. Interviewguidens fokus har været de unges forståelse af begreberne bæredygtighed, klima og miljø samt betydningen af klimaforandringerne, viden, interesse, ansvar og uddannelsesmæssige præferencer. Hovedsigtet har været at få indblik i, hvordan de unge forstår og bruger begreberne, hvilken betydning klimaet har for de unge og hvordan deres værdier kommer til udtryk i deres beslutninger. Dette har været med til at danne grundlaget for, hvordan der arbejdes med fænomenet klimaforandringer i de resterende dele af specialet. Ydermere vil informanternes udsagn blive brugt til at underbygge og uddybe de kvantitative fund, hvor der i metodekombinationen søges efter mønstre eller forklaringer, der kan have en videre resonans.

Interviewene blev foretaget online via Google Meet, hvor deltagerne har fået tilsendt et link, hvorfra de kunne tilgå mødet direkte. Intentionen herved var at gøre interviewet lettilgængeligt samt muliggøre interviews på tværs af landsdele. Valget begrundes yderligere med, at den begrænsede observation af nonverbale tegn, ikke anses for at være fatal, da de ikke har en væsentlig betydning i erkendelsen af problemformuleringen – og da interviewene indgår som sekundær empiri. De unge, som deltog i interviewene, forekom ikke som værende begrænset af en manglende øjenkontakt, og alle virkede til at have nemt ved at åbne sig op bag skærmen. Det vurderes, at de unges erfaring med online kommunikation, har gjort det nemmere at opnå en tillid online (Kvale & Brinkmann 2015:141; Lo lacono et al. 2016:6-7).

Ved et online fokusgruppeinterview, kan det være svært at etablere en god gruppedynamik, hvor alle bliver hørt og føler sig inkluderet, derfor blev det fundet hensigtsmæssigt at holde gruppen af informanter til et begrænset antal. Dette viste sig senere at blive en problematik, idet der ved begge interviewene var tre personer, som havde indvilliget i at deltage, men hvoraf den ene udeblev. Det vil sige, at begge interviews bestod af kun to informanter, og der kan drages tvivl om, hvorvidt interviewene kvalificerer sig som fokusgruppeinterviews. Desuagtet var dynamikken mellem informanterne pro-

blemfri, eftersom de fortsat var i stand til at holde en samtale i gang og motivere hinanden til at tale og dele holdninger. De unge blev inspireret af hinandens udtalelser, men var samtidig i stand til at modsige hinanden og påpege uenigheder. Under begge interview blev der skabt en ivrig debat, dermed opfyldte interviewene den oprindelige hensigt ved valget af fokusgruppeinterviews (Kvale & Brinkmann 2015:205-206). Hensigten med metodevalget var ikke som interviewer at styre interviewet, men at opnå en diskussion af specifikke temaer med relevans for problemstillingen og den forskningsmæssige interesse. Dette lykkedes, og sammenspillet imellem informanterne frembragte væsentlige pointer, der med fordel kan udtrages og indgå i specialets analyse. Forud for interviewene, var der sat en løs tidsramme på 45 minutter, hvoraf interviewet med de to kvinder trak ud, og varede lidt mere end 60 minutter, mens interviewet med de to mænd blev afsluttet efter 35 minutter. Dette skyldes blandt andet, at interviewet var åbent og tillod diskussioner mellem informanterne. Dertil, at dynamikken mellem de to kvinder var særlig god, hvorfor de også diskuterede videre efter interviewet var afsluttet. Begge gruppeinterviews blev optaget, for efterfølgende at blive transskriberet – transskriptionerne er vedlagt som Bilag 2 og 3. I nedenstående tabel ses oversigten over informanterne.

Tabel 1: Oversigt over informanter i de kvalitative gruppeinterviews (anonymiseret)

	Alder	Urbanisering	Uddannelse	Fars erhverv	Mors erhverv
Emma	22	Odense	Studerende – Farmaceut	Chauffør	Førtidspensionist
Astrid	22	Odense	Jobsøgende – PBA i produktudvikling	Maskinmester	Flexjob i børnehave
Jonas	20	Skanderborg	Sabbatår – Kok, HF	Buschauffør	Fysioterapeut
Malthe	18	Holbæk	Studerende – HTX	Ukendt	Revisor

5.3 Spørgeskemaundersøgelse

Der er en særligt begrænset mængde af relevant data i en dansk kontekst, som både afdækker social baggrund og holdninger til klimaet, hvorfor det findes formålstjenligt at udarbejde et spørgeskema og indsamle den fornødne data – spørgeskemaet er vedlagt i Bilag 4. I næstkommende afsnit introduceres spørgeskemaundersøgelsen og datamaterialet opnået herigennem, som skal danne grundlag for analysen og arbejdet i retningen mod en forståelse af problemformuleringen.

Den kritisk realistiske tilgang og den deraf abduktive metodologi, kommer til udtryk i dataindsamlingen og udarbejdelsens af spørgeskemaet. Nærmere bestemt, indgik både empiri og teori i udarbejdelsen af spørgeskemaet, hvor eksisterende viden om klimaforandrings betydning så vel som teorier om værdier og præferencer har inspireret udformningen. På linje med Bourdieu, inddrages objektive forhold som uddannelsestitler og indkomst, mens der samtidig inddrages subjektive forhold som de unges erfaringer og opfattelser, til at forklare klimaforandringerne som et socialt fænomen – denne tilgang har således præget valget af teoretisk funderede spørgsmål. Dertil har flere af spørgsmålene været inspireret af tidligere undersøgelser præsenteret i problemfeltet, som eksempelvis *‘Klimaets sociale tilstand’* og *‘Klimabevidsthedens barrierer – en rapport om bæredygtighedens etik’*. Flere af spørgsmålene har dermed tidligere været testet i forbindelse med anerkendte undersøgelser, hvilket er med til at øge reliabiliteten af spørgsmålene (de Vaus 2014:48-50). For på bedst mulig vis at undgå diskrepans mellem hvordan respondenterne læser spørgsmålet og det oprindelige sigte med spørgsmålet, er spørgsmål og svarkategorierne formuleret så kort og præcist som muligt. Endvidere er spørgeskemaet blevet udarbejdet på baggrund af overvejelser i relation til hvem og hvad der spørges om, hvorved der er forsøgt at tage højde for målgruppen.

Den kvantitative tilgang suppleres yderligere med kvalitative udsagn fra spørgeskemaundersøgelsen, hvor de unge i et afsluttende åbent spørgsmål, er blevet spurgt: *”Hvad tænker du, når uddannelser eller virksomheder bruger bæredygtighed og klima til at sælge sig selv? Og hvilken betydning tror du, at klimaforandringerne har for dit og andre unges valg af uddannelse og karriere?”*. Udsagnene i forbindelse med dette spørgsmål, har til formål at understøtte og validere fortolkningen af det kvantitative data, og kan give indsigt i den rolle klimaforandringerne spiller i valget af uddannelse. Endvidere tillader det åbne format, at respondenterne kommer med nye rationaliseringer, og med deres egne ord, kommer med bud på klimaforandringernes betydning for unge.

5.3.1 Præsentation af stikprøven

Undersøgelsens population – danske unge i alderen 14-28 år – som blev præsenteret i forbindelse med afgrænsningen, har ligeledes været den tilsigtede stikprøve i indsamlingen af spørgeskema-besvarelser. Den indsamlede data består af 515 gennemførte besvarelser fra respondenter, der alle passer ind i specialets population – dette svarer til 71,3 pct. ud af de i alt 722 respondenter. Hovedparten af bortfaldet tilskrives tilfældigheder, da en stor del af frafaldet sker ved de indledende spørgsmål, og ellers fordeles jævnt ud over både spørgsmålene og respondenternes karakteristika. Der er vel at

mærke tale om en mindre stikprøve, men det vurderes at være en tilstrækkelig stikprøvestørrelse, som fortsat giver mulighed for en meningsfyldt analyse med signifikante sammenhænge. En af begrundelserne for denne betragtning bunder i, at samplet består af en forholdsvis homogen gruppe med et lille aldersspænd (Agresti 2018:136).

Stikprøven bærer præg af, at en del af indsamlingen er foretaget gennem samarbejdspartneren, CompanYoung, som har base i Nordjylland, hvilket afspejles af kontaktfladen i deres ungepanel, GenerationLab. Trods en overvægt af respondenter fra Nordjylland og en underrepræsentation af respondenter fra Hovedstaden, vurderes respondenterne til at være nogenlunde jævnt fordelt blandt regionerne. Samarbejdet kan ligeledes ses på fordelingen af alder og uddannelse, hvor en større andel af ungepanelet er folkeskoleelever – dog er fordelingen lige mellem respondenter under (n=287) og over (n=228) 18 år, hvortil der arbejdes med variabelen som en dummy. Ydermere er der en mindre overvægt af piger/kvinder på 64 pct., dog indgår køn som kontrolvariabel i analysen, hvorfor det ikke anses for problematisk. I Tabel 2 illustreres forskellene mellem populationen og stikprøven:

Tabel 2: Population og besvarelser i den kvantitative undersøgelse

	Population (pct.)	Besvarelser (pct.)
<i>Køn</i>		
Mand	51,1	36
Kvinde	48,9	64
<i>Region</i>		
Region Hovedstaden	33,9	15,4
Region Sjælland	14,4	12,0
Region Syddanmark	20,9	20,9
Region Midtjylland	22,9	27,3
Region Nordjylland	10,0	24,4
<i>Alder</i>		
14-17	24,6	49,6
18-21	25,5	13,5
22-24	20,7	19,2
25-28	29,2	17,7

5.4 Operationalisering

Følgende afsnit har til formål at give indblik i de variable, som skal danne forudsætningen for analysen. Afsnittet indebærer dermed en operationalisering af centrale begreber, for at klarlægge, hvordan de er blevet behandlet med henblik på at skulle indgå som variable i analysen.

5.4.1 Afhængig variabel – Klimabevidsthed

Problemstillingen, der arbejdes ud fra, er formuleret; *“Hvad konstituerer unges klimabevidsthed, og hvilke barrierer kan der være for at prioritere bevidstheden om klimaforandringerne i valget af uddannelse?”*, hvoraf det fremgår, at omdrejningspunktet for undersøgelsen er den sociale differentiering i bevidstheden om klimaet. I forbindelse med begrebsafklaringen, blev det præsenteret, at man i specialet arbejder ud fra en forståelse af klimabevidsthed, som værdier, der kan bidrage til at inddæmme klimaforandringerne. Endvidere er der, for at øge reliabiliteten af den afhængige variabel, blevet lavet et sammensat mål for klimabevidsthed. Værdier der indebærer en klimabevidsthed, er dermed operationaliseret gennem seks spørgsmål, der alle har haft til formål at indfange graden af klimabevidsthed. Fire af de valgte spørgsmål, har tidligere været benyttet i operationaliseringer af klimaværdier, hvilket er med til at sikre reliabiliteten af disse (Gundelach et al. 2012:46). Det er dog fundet nyttigt at inddrage yderligere to spørgsmål i operationaliseringen, da det har kunnet øge den interne reliabilitet, idet der forekommer en stærkere intern sammenhæng mellem svarene.

Det første spørgsmål lyder: *“Hvor bekymret er du for konsekvenserne af klimaforandringer?”*. Dernæst er det væsentligt, om man generelt set er interesseret i klimaspørgsmålet, og dermed inddrages spørgsmålet: *“Hvor interesseret er du i emnet klimaforandringer?”*. Det tredje spørgsmål er: *“At tage hensyn til klimaforandringerne har høj prioritet for mig sammenlignet med mange andre ting i mit liv”*, da klimabevidsthed indebærer, at man har et ønske om at prioriterer klimaet. Det er ligeledes essentielt, hvor vigtigt man mener, at klimaet er, når man stemmer på et parti – dermed er det fjerde spørgsmål i operationaliseringen: *“Hvis du skulle stemme, hvor vigtigt ville følgende så være for dig? – Klima”*. De sidste to spørgsmål, der indgår i operationaliseringen er: *“I hvilken grad, mener du, at der er tale om klimaforandringer?”* og *“I hvilken grad, mener du, at klimaforandringer er menneskeskabte?”*. Begrundelsen for dette er, at selvom IPCC måler en forandring i klimaet og argumenterer for, at klimaforandringerne er menneskeskabte, er det ikke ensbetydende med, at alle har tilsluttet sig dette (Gundelach 2012:15,46; IPCC 2021). Det vil sige, at selvom spørgsmålet kan anses for at være naturvidenskabeligt, så er der en uenighed, som medvirker til, at der er tale om et holdningsspørgsmål,

hvor man må vælge mellem modsætningsfyldte anskuelser. Ydermere fordrer klimaets tilstand menneskelig handlen, hvilket forudsætter en erkendelse af, at menneskets livsstil har en effekt på klimaet (IPCC 2021)

Førend, at der er lavet et samlet indeks, er kategorien 'Ved ikke' blevet kodet som missing og variablerne rekodet således de vender ens – hvilket vil sige, at alle måler værdierne fra 'ikke klimabevidst' mod 'meget klimabevidst'. Derudover er variablerne blevet standardiseret, ved at dividere hver variabel med deres maxværdi, så de alle har samme måleniveau og går fra 0-1. Endvidere er betingelsen for det sammensatte mål, at variablerne korrelerer internt (Treiman 2009:224). Dette er blevet testet med Cronbach's Alpha, hvor der opnås en samlet alpha-værdi på 0,8127, hvilket indikerer en stærk reliabilitet. Resultatet danner dermed belæg for, at variablerne kan samles til et pålideligt indeks for de unges klimabevidsthed. Resultatet af Cronbach's Alpha-testen kan aflæses nedenfor:

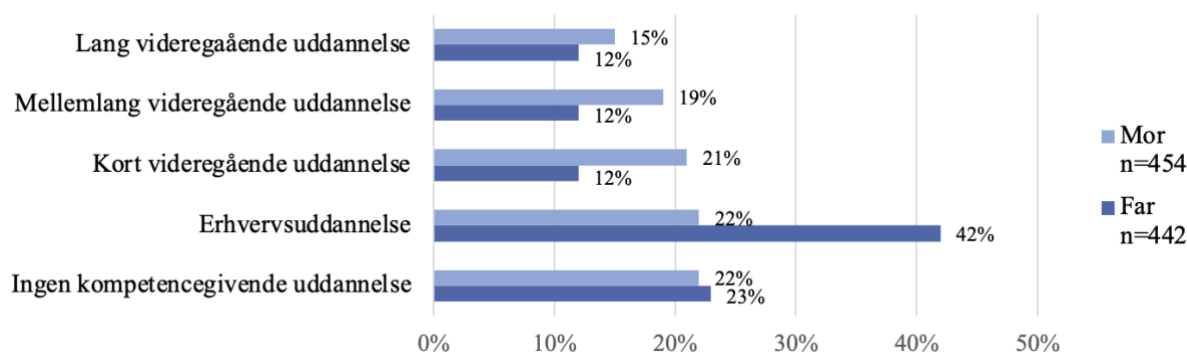
Tabel 3: Cronbach's Alpha-test på variablerne for klimabevidsthed

VARIABLE	ALPHA
Bekymring for konsekvenserne af klimaforandringer	0,7582
Interesse for emnet klimaforandringer	0,7514
Prioritering af klimaforandringerne sammenlignet andre ting	0,8127
Vigtighed af klima ved, hvis der skal stemmes til valg	0,7513
Enighed i, at der er tale om klimaforandringer	0,8038
Enighed i, at klimaforandringerne er menneskeskabte	0,8060
Test scale alpha	0,8121
n =	476

Efterfølgende er de standardiserede variable blevet lagt sammen, så indekset måler værdierne gennemsnit og går fra 0-10. Dermed behandles denne Y-variabel som en intervallskaleret variabel, som måler klimabevidsthedens gennemsnit og indikerer graden af klimabevidsthed.

5.4.2 Uafhængig variabel – Kulturel kapital

Uddannelsesniveaue kan tolkes som en institutionaliseret kulturel kapital, og kan samtidig indikere en viden. Variablen er imidlertid ikke i stand til at måle respondenternes kropsliggjorte kapital, men denne forventes blandt andet at fremgå af deres præferencer i uddannelsesvalget, og vil i tråd med den videnskabsteoretiske position, blive underbygget af teoretiske refleksioner. Uddannelsesvariablerne for henholdsvis moderen og faderen, bygger på besvarelser fra unge, som ikke nødvendigvis er i stand til at gengive deres forældres nøjagtige uddannelsesniveau. Variablerne kan dermed ikke betragtes som en nøjagtig genspejling af forældrenes uddannelse, men et acceptabelt mål for niveauet, idet den unge forventes at have en forestilling om, hvorvidt forældrene er lavt-, middel- eller højtuddannede. Ydermere fremgår fordelingen jævn mellem uddannelsesniveauerne blandt mødrene (se Figur 1). Den ujævne fordeling blandt fædrenes uddannelsesniveauer skyldes dels, at flere mænd end kvinder har en erhvervsuddannelse (Danmarks Statistik 2022). Dette sammenlagt med, at moderen traditionelt set, er den primære omsorgsperson, hvorfor de unge kan have bedre kendskab til mødrenes uddannelse (Kleven 2018). Niveauerne for den ordinalskalerede uddannelsesvariabel, er inddelt på baggrund af den danske kvalifikationsramme – niveauet angiver graden af kompetencer og viden, der er tilegnet (UFM 2013b).

Figur 1: Illustration af fordelingen mellem forældrenes uddannelsesniveau

For at få yderligere indblik i den kulturelle kapital, er de unge tillige blevet spurgt ind til deres forældres arbejde. Dette er blevet spurgt i et åbent spørgsmål, som efterfølgende er blevet kodet ud fra DISCO-08's fagkategorisering (Danmarks Statistik 2011). Da hver kategori består af et lavt antal respondenter, er variabelen blevet reduceret til tre kategorier: 'Nedre sekundær sektor', 'Øvre sekundær sektor' og 'Øvre primær sektor'. Den nøjagtige inddeling kan ses i Bilag 6. I forsøget på at indfange flere elementer af den kulturelle kapital, er den unge blevet spurgt ind til parametre, som ville

kunne indikere kulturel kapital. Disse korrelerede dog ikke i tilstrækkelig grad til, at de kunne indgå som en samlet mål for kulturel kapital og er derfor udeladt af analysen.

5.4.3 Uafhængig variabel – Økonomisk kapital

Målet for den økonomiske kapital består af forældrenes indkomst. Det er ikke forventeligt, at unge har tilstrækkeligt kendskab til deres forældres økonomiske forhold, til at de ville kunne give et retvisende estimat på dette – dog anses det for sandsynligt, at den unge er i stand til at vurdere hvorvidt deres forældre tjener en høj eller lav løn. Forældrenes indkomst er dermed blevet kodet som dummies, der skelner mellem høj og lav indkomst. Det kan dog være vanskeligt at teste for effekten af økonomisk kapital, da effekten ikke forventes at være lineær, samt at de unge har haft svært ved at gengive deres forældres nøjagtige indkomst. Ydermere er der kodet en ordinalskaleret indkomstvariabel for lav, middel og høj indkomst, for at sikre, at der ikke udelades en vigtig dimension, da tidligere studier har vist, at dem der er vokset op med lav økonomiske kapital, på lige vis med dem der har en høj økonomisk kapital, kan forventes at have mere materialistiske værdier (Inglehart 1995; Levinsen 2019:168-169).

5.5 Analysestrategi

I tråd med de kritisk realistiske principper, vil analysen ske ved en abduktiv slutningsform, hvorfor der kontinuerligt veksles mellem empiri og teori. I kraft af, at der endnu ikke eksisterer megen viden om sammenhængen mellem sociale baggrundsfaktorer og klimabevidsthed, samt dennes betydning for uddannelsesvalget – hvor klimaforandringerne samtidig er en risiko under hastig udvikling – opstår belægget for at benytte deskriptive analyser til at kortlægge sammenhænge. Dermed baseres dele af analysen på simple bivariate analyser, som beregner gennemsnitsværdien af klimabevidstheden inden for forskellige baggrundsvARIABLE. Identificeres der betydelige sammenhænge, medtages disse i den videre analyse. Den minimale viden inden for genstandsfeltet betyder ligeledes, at analysen vil have en eksplorativ karakter. Ikke desto mindre bygger denne bestræbelse på en erkendelse af, at analysen vil være influeret af forforståelsen, og derudover er indskrænket til den indsamlede data

Analysen er bygget op i tre dele, hvorved formålet er at komme nærmere differentierende parametre i klimabevidsthed, og hvordan klimaet prioriteres i uddannelsesvalget. Første analysedel tager udgangspunkt i de unges forhold til klimaforandringerne, hvorved formålet er at komme nærmere ge-

nerative mekanismerne ved en differentieret klimabevidsthed. Denne del vil være overvejende deduktiv, idet litteraturen præsenteret i problemfeltet samt Bourdieus teoretiske bidrag, har konstitueret tesen, at unge med en høj kulturel kapital er mere disponeret for klimabevidsthed. Dette indebærer i første omgang simple lineære regressioner mellem klimabevidsthed (Y) og de forskellige mål for kulturel kapital (X) (jf. afsnit 5.4.2). Såfremt at én af disse fremgår signifikant, vil denne indgå i en multipel regression baseret på backward elimination – nærmere betegnet, testes der for adskillige forklarende variable, for at identificere signifikante sammenhænge, der kan bidrage til forklaringen af de unges klimabevidsthed (Agresti 2018:432-434). Inddragelsen af yderligere variable sker med henblik på at udelukke alternative forklaringer på en differentiering i de unges klimabevidsthed (Agresti 2018:302; de Vaus 2014:29). Disse kontrolvariable er udvalgt på baggrund af teori samt de erfaringer, der gjort i forbindelse med udarbejdelsen af problemfeltet – kontrolvariablerne og deres kodning fremgår af Bilag 6. Selvom kontrolvariablene inddrages for at identificere kausale sammenhænge, er det med en erkendelse af, at der under alle omstændigheder vil være risiko for omitted variable bias, som bevirker spuriøse eller undertrykte sammenhænge, hvor effekten bør tilskrives udeladte variable (de Vaus 2014:322). Herudover er der i forbindelse med de multiple regressioner testet for multikollinearitet, da der er sandsynlighed for, at de inddragede variable har en stærk intern korrelation. En stærk intern korrelation vil gøre det vanskeligt at skelne mellem de enkelte variables effekt, og problematiserer aflæsningen af kausale effekter – samtlige teste for multikollinearitet i nærværende regressioner, afviser en vital intern korrelation (Agresti 2018:446).

Analysestrategien i de to efterfølgende analysedele bærer imidlertid præg af, at der tages udgangspunkt i et relativt nyt genstandsfelt inden for sociologien, hvorfor det findes hensigtsmæssigt løbende at lade analysens resultaterne mere induktivt vejlede analysens retningen. Først er interessen at få afdækket, hvordan klimaet indgår i deres uddannelsesmæssige præferencer – derfor foretages en eksplorativ faktoranalyse, hvori alle værdier der indikerer en præference i uddannelsesvalget indgår (se afsnit 5.5.1). Analysen foretages med henblik på at gruppere variablerne i skalaer, som kan konstituere relevante mål for en bagvedliggende faktor. Der er således tale om variabler, der alle forventes internt at korrelere med hinanden, og som kan danne skalaer, der indfanger tendenser i de unges præferencer (de Vaus 2014:185). Hensigten er at belyse, hvordan klimarelaterede præferencer placerer sig i relation til andre uddannelsesmæssige præferencer. Under forudsætning af, at der opstår pålidelige mål, vil disse blive analyseret nærmere som afhængige variable i multiple regressioner, for at klarlægge ligheder og forskelle i de generative mekanismer bag divergerende typer af præferencer –

udvælgelsen af variable, vil igen ske ved backward elimination. Sidste analysedel er udledt af de forudgående resultater, hvoraf det blev aktuelt at klarlægge mulige barrierer for klimabevidste valg. Dette gøres ligeledes ved hjælp af en faktoranalyse (se afsnit 5.5.2), efterfulgt af multiple regressioner, hvor effekten af de inddragede barrierer er omdrejningspunktet for analysen. De kvantitative analyseresultater vil alle være underbygget og uddybet af udtalelser fra fokusgruppeinterviewene samt kvalitative udsagn fra surveyen. Den kvalitative data vil dermed udgøre et væsentligt bidrag til forståelsen af problemstillingen, og imødekommer det faktum, at der arbejdes med en forholdsvis lille stikprøve – ydermere, at der er tale om et nyt og komplekst genstandsfelt. Endvidere vil alle empiriske resultater være analyseret med det ontologiske standpunkt, at fænomenet er socialt konstrueret, men samtidig socialt konstruerende.

5.5.1 Faktoranalyse – Præferencer

I anden analysedel, er opmærksomheden rettet mod klimaets betydning for de unges præferencer, og bygger videre på forståelsen af de unges prioriteringer i uddannelsesvalget. Da dette endnu er et nyt spørgsmål inden for sociologiens forskning i valget af uddannelse, blev det fundet hensigtsmæssigt at foretage en eksplorativ faktoranalyse på variablerne for, hvad de unge mener er vigtigt. Forud for analysen, er der udført en faktortest på de inddragede variable for at sikre, at korrelationsmatricen egner sig til en faktoranalyse. Resultatet viste en stærkt signifikant korrelationsmatrice med en KMO på 0,816, og danner belæg variablenes egnethed (de Vaus 2014:187; Hansen 2017:282). Resultaterne af både Bartlett's test of sphericity samt Kaiser Meyer-Olkin Measure (KMO), er vedlagt i Bilag 7, Tabel 1. Efter rotationen resulterede faktoranalysen i tre forskellige faktorer, der hver oversteg en egen værdi på 1 – den ene faktor bestod dog kun af to variable, og er derfor udeladt af den videre analyse. De to af skalaerne opnår en alpha-værdi, der overstiger 0,7, mens den tredje skala har en værdi på 0,645 – dermed ikke sagt, at den ene af skalaerne er ugyldig, men korrelationen mellem de enkelte variabler heri er svagere, og man må være mere påpasselig med at drage konklusioner ud fra denne (de Vaus 2014:184). I tabellen på førstkommende side præsenteres værdierne – rangeret fra højest til lavest gennemsnitsværdi – som konstituerer de to aktuelle skalaer.

Tabel 4: Cronbach's Alpha-test på variablerne skalaer over præferencer

KLIMA (Postmaterialisme)	ALPHA	KARRIERE (Materialisme)	ALPHA
Mere tilbøjelig til at vælge en uddannelse, hvis man kunne komme til at gøre en positiv forskel for klimaet	0,8454	Vigtigt at få en sikker jobsituation	0,5642
Ville fravælge en virksomhed og deres produkter, hvis ikke de gør en indsats for at blive mere bæredygtige og klimavenlige	0,8353	Vigtigt at have en høj levestandard	0,6228
Vigtigt at få en uddannelse, hvor man kan bidrage til en bæredygtig udvikling og et bedre klima	0,8190	Vigtigt at få en høj løn	0,5013
Vigtigt at få arbejde i en virksomhed, hvor der er fokus på bæredygtighed og klima	0,8108	Vigtigt at det er et erhverv som anerkendes og respekteres	0,6136
Ville fravælge en uddannelse, hvis ikke de tilbød undervisning, der giver viden og kompetencer til at afhjælpe klimaforandringerne	0,8278		
Vigtigt kunne være med til at gøre en forskel for klima og miljø	0,8084		
Test scale alpha	0,8504		0,6452

Faktoranalysen beretter om præferencer, fordelt på henholdsvis et postmaterielt og et materielt værdisæt. Denne anskuelse forstærkes af, at de to udeladte variable; 'At det er et arbejde, som er vigtigt for samfundet' og 'At det er et arbejde, hvor jeg kan hjælpe andre mennesker', forud for rotationen, indgik i samme gruppe som variablerne relateret til klima. Endvidere kan skalaerne siges at udgøre værdier, der indikerer graden af en bagvedliggende globalisme. Årsagen til, at skalaen for karriere-rettede værdier har en lavere alpha-værdi, kan tænkes at skyldes, at de enkelte værdier i skalaen generelt vægtes højt hos unge, og derfor ikke i grad samme adskiller sig. Umiddelbart fremkommer skalaen for klimarettede værdier stærkere end de resterende to skalaer, og denne opnår en ønskværdig intern korrelation og betragtes som en pålidelig skala. Skalaen for klimarettede uddannelsesvalg skal udgøre fundamentet for analysen, dermed anses resultatet af faktoranalysen som vellykket. Den gennemsnitlige betydning, som hver af de klima- og karriererettede værdier er tilskrevet, kan ses i Bilag 8, Tabel 2 og 3.

5.5.2 Faktoranalyse – Barrierer

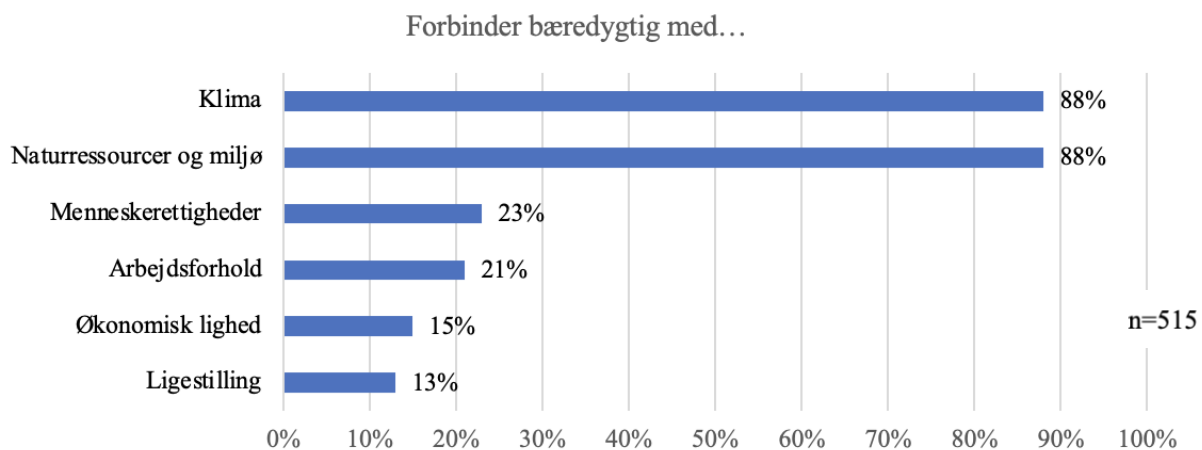
I første analyseafsnit tegnede der sig et billede af en høj klimabevidsthed hos de unge, mens det efterfølgende afsnit viste en lav prioritering af klimaet, når der skulle træffes beslutninger om uddannelse. Der blev således belyst en tilstedeværelse af en eller flere 'barrierer' for klimabevidst handlen, hvorved der opstod en interesse i at komme nærmere en forståelse af de barrierer, der kan være for at klimabevidsthed omsættes til klimavenlige handlinger. Forventeligt vil et utal af parametre udgøre en barriere i prioriteringen af klimaet, og deraf blev der udført en faktoranalyse, med henblik på at mindske antallet variable og reducere kompleksiteten (de Vaus 2014:190). Formålet herved er at kunne konstruere sammensatte mål i form af skalaer, hvilket samtidigt er med til at sikre validiteten af målene for forskellige barrierer (ibid.:179-180). Ligesom ved forrige faktoranalyse, er der foretaget en faktortest på korrelationsmatricen (se Bilag 7, Tabel 2). Testen viste en stærk signifikant korrelationsmatrice med en KMO-værdi på 0,844, og variableerne er dermed egnede til at blive udsat for en faktoranalyse. Ved rotationen viste der sig fire underliggende barrierer med en egen værdi på >1 – de kan alle ses i Bilag 9. Heraf blev fire skalaer konstrueret, der hver anses for at udgøre en barriere for at prioritere klimaet – de er som følge: '*Ubetydelighed*', '*Langt ude i fremtiden*', '*Ingens ansvar*' og '*Kompleksiteten*'. Alle skalaer opnår en værdi på mere end 0,7 i Cronbach's Alpha, hvilket indikerer en stærk reliabilitet. Resultatet danner dermed belæg for, at variablene kan samles til pålidelige skalaer for barrierer (de Vaus 2014:184). Ydermere kan eksisterende forskning verificere aktualiteten af faktoranalysens udfald (Giddens 2009; Kemp & Nielsen 2009). De fire fremkomne barrierer, vil indgå som uafhængige variable i sidste analysedel, 6.3 *Barrierer for prioritering af klimaet*, hvor intentionen er at afdække blokader for omsætteligheden af bevidsthed til præference.

6. Analyse

Den følgende analyse vil være opdelt i tre dele, hvor hensigten med første delanalyse er at belyse de unges klimabevidsthed samt hvilke faktorer, der kan være medvirkende til at nogle unge er mere klimabevidste end andre. Efterfølgende afsnit vil tage udgangspunkt i de unges prioritering af klimaet, når de vælger uddannelse. Den sidste del af analysen vil, med udgangspunkt i de forudgående resultater, se nærmere på de barrierer, der kan være for, at den unge prioriterer klimaet i sine beslutninger. De tre analysedele skal sammen ende ud i en kvalificeret forklaring af problemformuleringen.

6.1 Unges forståelse af bæredygtighed, klima og miljø

Forud for analysen, findes det essentielt at præsentere unges forståelse af begreberne bæredygtighed, klima og miljø. Begrundelsen herfor er, at der i forbindelse med udarbejdelsen af problemfeltet, er opstået en formodning om, at de unge kan have vanskeligt ved at adskille begreberne. Endvidere vil deres forståelse af begreberne have væsentligt betydning for, hvordan man bør aflæse, tolke og forstå deres besvarelser og udsagn. I problemfeltet blev det blandt andet introduceret, at danskerne hovedsageligt forbinder bæredygtighed med klima, miljø og naturressourcer. Dette bekræftes af det indsamlede datamateriale, hvor de unge i et lukket spørgsmål, er blevet bedt om at sætte kryds ved alle de svarmuligheder, de forbinder med bæredygtighed – heraf bliver det tydeliggjort, at klimaet fylder i de unges forståelse af bæredygtighed (se Figur 2).

Figur 2: Illustration af tendenserne for forståelsen af bæredygtighed

Der er en iøjefaldende overvægt af unge, som har svaret klima, naturressourcer og miljø – ydermere, har hele 90 pct. af dem, der har svaret klima, ligeledes svaret naturressourcer og miljø. Dette tolkes som en indikation på, at begreberne flyder sammen, hvilket kommer yderligere til udtryk i, at 67 pct. af de adspurgte tilkendegiver, at klima og miljø betyder det samme, eller at de ikke ved, om det betyder det samme. Dertil, at mere end halvdelen af de unge forbinder klimaforandringerne med fænomener som forurening af havene, jorden og grundvandet samt ophobning af skrald og plastik – fænomener, der alle er knyttet til miljøforurening. I forbindelse med fokusgruppeinterviewene, var to af deltagerne i stand til at forklare forskellen på klima og miljø, men senere i interviewet, brugte de begrebet 'klimavenligt' om økologiske varer og et arbejde inden for forurening af grundvandet. Informanterne brugte begreberne bæredygtighed, klima og miljø i flæng, og når de blev spurgt direkte

ind til klimaet, responderede de flere gange med begreberne bæredygtig og miljø. I analysen arbejdes der således med begreberne som forenede, hvilket vil sige, at en bevidsthed om eller brugen af begreberne miljø og bæredygtighed, tolkes som en afspejling af klimabevidsthed.

6.2 Unges klimabevidsthed

Udgangspunktet for denne analysedel vil have en deskriptiv karakter, og vil bestå af univariate analyser, hvis formål er at beskrive de unges klimabevidsthed (de Vaus 2014:207). For dernæst at få indsigt i faktorer, der kan have betydning for de unges klimabevidsthed, afprøves sammenhængene mellem flere variable. Dette gøres ud fra empirisk og teoretisk funderede forestillinger, hvoraf de signifikante sammenhænge vil indgå i en multipel regression.

6.2.1 Den gennemsnitlige klimabevidst

Variablen 'klimabevidsthed' er central i forståelsen af problemstillingen, og som et sammensat mål, er det dermed væsentligt, at de gennemsnitlige vægtninger ved hver enkelte variabel præsenteres. Dette er gjort gennem univariate analyser, som har til formål at danne et overblik over de sammensatte variabler samt mønstre heri (de Vaus 2014:207; Treiman 2009:114). I nedenstående tabel, ses den gennemsnitlige værdi samt standardafvigelsen for de enkelte variable fordelt på køn. Variablene er rangeret ud fra deres gennemsnit, og vil efter tabellen blive diskuteret i kronologisk rækkefølge. Der er foretaget t-tests for at sikre, at der er tale om en reel kønnet forskel i klimabevidstheden, og at forskellene ikke blot må ansues som samplingfejl eller statistiske tilfældigheder (Agresti 2018:201-202). Forskellen mellem kønnene observeres særligt i deres bekymring for konsekvenserne, men i det store hele, er pigerne/kvinderne mere klimabevidste end drengene/mændene. Det er dog værd at bemærke, at der hos drengene generelt er en større standardafvigelse, hvilket indikerer en større uenighed blandt drengene. En af forklaringerne herpå, er fordelingen mellem kønnene i samplet, hvoraf undertallet af drenge/mænd bevirker en større standardfejl.

Tabel 5: Gennemsnittet for klimabevidsthed fordelt på køn

VARIABLE – Standardiseret (0-10)	Piger/kvinder		Drenge/mænd	
	GNS	Std. Err.	GNS	Std. Err.
At klimaforandringerne er menneskeskabte	8,8293	0,0870	8,7142	0,1401
At der er tale om klimaforandringer	8,8525	0,0885	8,6350	0,1248
Klimaet er vigtigt ved partivalg	7,9041	0,0958	7,1910	0,1580

Interesse for klimaet	7,1015	0,0998	6,5988	0,1599
Bekymring for konsekvenserne af klimaforandringerne	6,2724	0,1263	5,1731	0,1952
Prioritering af klimaet	5,8934	0,1296	5,5204	0,1663
Samlet mål for klimabevidsthed	7,4964	0,0780	7,0108	0,1132
n =	318		173	

Det fremgår af tabellen, at der er særlig stor tilknytning til *'At klimaforandringerne er menneskeskabte'* samt *'At der er tale om klimaforandringer'* – dertil er det de eneste to spørgsmål, hvor variationen mellem kønnene er insignifikant i en t-test. Dette tolkes som en indikation på, at de unge i høj grad 'tror på', at klimaforandringerne eksisterer som en konsekvens af menneskets livsstil. Denne erkendelse af, at klimaforandringerne er menneskeskabte, er afgørende for om den unge er i stand til at reflektere over sammenhængen mellem egne handlinger og klimaforandringerne – hvilket ydermere er en forudsætning for motivationen til at handle på klimabevidstheden (Kemp & Nielsen 2009). Det tyder dog på, i kraft af den lave prioritering af klimaet i deres eget liv, at selvom den unge er i stand til at sammenkoble menneskets handlinger og klimaforandringerne, kan det være vanskeligt at se effekten af egne handlinger og derigennem opnå motivation til at prioritere klimaet (ibid.). Dette vil dermed være væsentligt at have for øje i den senere analyse, når der ses nærmere på barriererne for at lade sin klimabevidsthed have en indvirkning på valget af uddannelse.

I tilknytning til prioriteringen af klimaet, er en anden interessant faktor, der er relevant for den videre analyse, den store variation i den gennemsnitlige værdi for henholdsvis *'Prioritering af klimaet'* og *'Klimaet er vigtigt ved partivalg'*. Surveyen viser, at hele 70 pct. prioriterer klimaet højt, hvis de skal stemme til et valg, mens det kun er 32 pct. af de unge, der tilkendegiver, at klimaet prioriteres højt sammenlignet andre ting i deres liv. Det samme kommer til udtryk i interviewene, hvor informanterne giver udtryk for, at det enkelte menneske har en minimal effekt på klimaet, og politikerne og folkettingen bliver tillagt det største ansvar: *"(...) en stor del at ansvaret ligger på politikerne, for at få sat nogle love og få ændret på nogle ting. Det er vel dem der ligesom laver de helt store ting, mens vi alle sammen kan bidrage med de mindre ting"* (Jonas 20 år, Bilag 3:4). De unge har en oplevelse af, at de ikke har en udslagsgivende effekt på klimaet gennem deres egne individuelle handlinger, og at det mest effektive redskab, de har til at inddæmme klimaforandringerne, er deres stemmeret. Som et eksempel, forklarer en af informanterne;

“(...) som en individuel person, føler jeg egentlig, at den største impact, jeg personligt kan have på at forbedre klimaet, det er at sørge for at stemme for en lovgivning, der kan sørge for, at de her store firmaer, der er ansvarlig for alle de her CO₂-udslip, skal mindske deres CO₂-udslip. Fordi den individuelle person har en miniskjult effekt i CO₂-udslippet, i forhold til et stort firma” (Malthe 18 år, Bilag 3:4).

I kontrast til den lave prioritering af klimaet i de unges eget liv, kan den høje prioritering af klimaet, når der skal stemmes til et valg, dermed aflæses som et resultat af, at de unge ser det som deres bedste chance for at nedsætte CO₂-udslippet i en sådan grad, at det har en effekt på klimaet. Ydermere observeres en signifikant forskel mellem kønnene, som der bør tages højde for i næstkommende afsnit, når man gennem multiple regressioner, tilstræber at komme nærmere en forståelse af forskellene i de unges klimabevidsthed. Det er plausibelt, at der eksisterer objektive konstruerede kønsforskelle, hvorfor kvinden og manden ikke erhverver sig de samme erfaringer og oplevelser – der kan være tale om en kønnet habitus, hvor kvinde og mand vil have forskellige værdisæt (Bourdieu 2001:24). Et eksempel herpå er, at pigerne/kvinderne, i højere grad end drengene/mændene, prioriterer klimaet i forbindelse med partivalg. I resultaterne fra surveyen ses det tilmed, at størstedelen pigerne/kvinder identificerer sig med rød blok, mens flere af drengene/mændene stemmer på blå blok. Pigerne/kvinderne er dermed præget i retningen af et bestemt værdisæt, og det er ikke nødvendigvis fordi, at de grundlæggende går mere op i klimaet, at de prioriterer klimaet, når de stemmer. Der kan være grund til at tro, at pigernes tilhørsforhold til de røde partier kommer før klimaet, og at de ville stemme på det samme parti, uanset klimaforandringernes indtræden på det politiske felt. Klimaforandringerne er så komplekse, foranderlig og uoverskuelig, at den unge må danne sine perceptioner og verdensopfattelse ud fra udvalgte personer eller gruppers udtalelser. De unge, der i forvejen har været tilbøjelig til at stemme på rød blok, vil dermed være influeret af rød bloks udtalelser og opfattelse af klimaforandringerne, og vil heraf mene at klimaet er af en større betydning (Beck 1997; Giddens 1996; Giddens 2009). Dermed kan prioritering af klimaet ved partivalg ligeså være et udtryk for en i forvejen politisk tilslutning. Det er endvidere væsentligt at pointere, at klimabevidstheden således vil være betinget af en grundlæggende tillid til samfundet, idet den unge ikke nødvendigvis er udstyret til at kunne vurdere gyldigheden, og stille sig kritisk over for udsagn fra hverken eksperter eller partier (Giddens 1996).

Jævnført de eksisterende meningsmålinger, er endnu et påfaldende udfald, at *‘Bekymring for konsekvenserne af klimaforandringerne’* er lavere rangeret end interessen for klimaet. En af forklaringerne

kan være den høje standardafvigelse, samtidig med at spørgsmålet relateret til graden af bekymring er stillet på en ti-punkts skala, hvorimod de andre spørgsmål er stillet på en skala fra et til fem. Dette kan være medvirkende til en underestimering af bekymringsvariablen, da svarene vægter mindre – det kan tillige virke mindre ekspressivt at svare ‘helt enig’, end det gør at svare 10 på en skala, hvor fem muligvis opleves som ‘enig’. Bekymringens lave placering bør dermed aflæses med forbehold, og man må være varsom i sammenligningen med de andre gennemsnitsværdier. Desuagtet er variablen i stand til at måle og sammenligne respondenternes besvarelser, da alle respondenter har svaret med samme udgangspunkt.

Derudover er der foretaget en t-test, for afdække eventuelle forskelle mellem unge under og over 18 år, da tidligere meningsmålinger har vist, at desto yngre, desto mere klimabevidst (CONCITO 2020). Forskellene i de to aldersgrupper er ligeledes blevet testet i relation til køn, hvoraf det fremgik, at forskellene mellem aldersgrupperne ikke afhang af respondentens køn. Forskellen i de to aldersgrupperes gennemsnitlige grad af klimabevidsthed, fremgår af tabellen nedenfor:

Tabel 6: Gennemsnittet for klimabevidsthed fordelt på alder

ALDER	GNS	Std. Err.
Unge ≤18 (n=271)	7.4206	0,0904
Unge >18 (n=222)	7.8914	0,0921
n =	493	

I henhold til, at den yngste generation forventes at være vokset op med mere klimabevidste forældre, og mere eksponering for klimaforandringerne gennem sociale medier og i skolen, så kan det forekomme overraskende, at nærværende dataindsamling indikerer, at de yngste respondenter er mindre bevidste om klimaforandringerne. De fleste meningsmålinger, der indikerer en lineær sammenhæng mellem alder og klima-/miljøbevidsthed, er baseret på personer over 18 år – og det tænkes at være her, at forklaringen skal findes. Alice Grønhøj og John Thøgersen har derimod fokuseret på unge under 18 år i deres undersøgelser, og de har i den sammenhæng påvist, at teenagere, både i relation til deres holdninger og adfærd, er mindre miljøbevidste end deres forældre (Grønhøj & Thøgersen 2009). De samme tendenser, de har set i teenageres miljøbevidsthed, forventes dermed at kunne spores i unges klimabevidsthed. Det kan blandt andet handle om, at en bevidsthed om klima og miljø, forudsætter en vis modenhed – man skal være i stand til at forstå nogle abstrakte og komplekse sammenhænge, såvel som man skal besidde en villighed til at påtage sig et ansvar (Grønhøj & Thøgersen

2009). Før man træder ind i voksenlivet, vil man være mere tilbøjelig til at træffe beslutninger ud fra, hvad der har konsekvenser i øjeblikket. Teenagerne har samtidig mindre fokus på omverden og mere fokus på sig selv, mens de er i færd med gradvist at udvikle den viden og modenhed, der udruster dem til bedre at kunne forstå og forholde sig til klimaforandringerne komplicerede karakter. Grundet specialets unge målgruppe, har alderen dermed en modsatrettet effekt, end den der angives i undersøgelser udelukkende baseret på personer over 18 år (Grønhøj & Thøgersen 2009).

To af de parametre, hvor alderen har den største betydning er, '*At klimaforandringerne er menneskeskabte*' og '*At der er tale om klimaforandringer*'. Dette kan være et udtryk for, at de unge over 18 år i højere grad er i stand til at sammenkoble mennesket livsstil og klimaforandringerne, samt erkende den 'usynlige' tilstedeværelse. Forskellens retning kan ligeså være en gengivelse af, at de ældste respondenter er nået længere i uddannelsessystemet og derigennem har opnået en mere kulturel kapital (Bourdieu & Wacquant 1996). Denne tese forstærkes yderligere af, at der i den indsamlede data selvsagt optræder en stærk korrelation mellem alderen og uddannelsesniveauet. En væsentlig detalje er dog, at den unges potentiale til at videreudvikle sin kulturelle kapital gennem den sekundære socialisering, vil afhænge af den kulturelle kapital, som han/hun besidder i kraft af den primære socialisering (ibid.). Forældrenes uddannelse vil derfor fortsat have indflydelse uanset alder og eget uddannelsesniveau. Ydermere er der en klar forskel i aldersgruppernes interesse for klimaet, hvilket ligeledes kan være et resultat af, at viden konstituerer strukturer for interessen for mere viden (Bourdieu 1994:52). Alderen korrelerer ligeså med den unges bopælsstatus, hvortil Thøgersen og Blok begge antager, at man som hjemmeboende kan være mindre tilbøjelig til at op i klimaforandringerne (Blok 2012; Grønhøj & Thøgersen 2009). Det tyder således på, at klimabevidstheden forudsætter en moden- og ansvarlighed, og styrkes i takt med tilegnelsen af kulturel kapital gennem uddannelse.

6.2.2. Forskelle i klimabevidst

I forudgående afsnit blev de unges klimabevidsthed præsenteret, hvoraf det fremgik, at gennemsnitlige værdi for de unges klimabevidsthed generelt er høj. Samtidig kan der tydes en strukturel indvirkning på graden af klimabevidsthed, og der observeres flere sociale forskelle – det er videre interessant at udforske, hvilke faktorer der kan have betydning for eller medvirke til unges klimabevidsthed. I følgende afsnit foretages dermed en række regressioner med indekset for klimabevidsthed som den afhængige variabel (Y) (jf. afsnit 5.4.1). Udgangspunktet for analysen er, at de unges klimabevidsthed afhænger af deres socioøkonomiske status, hvoraf den kulturelle kapital har en udpræget indvirkning på unges postmaterielle værdier (Bourdieu 1994; Inglehart 1995). En høj kulturel kapital forventes at

generere en habitus, med et mere klimavenligt værdisæt samt en større tilbøjelighed til at prioritere og handle på klimaforandringerne – hermed har den eksisterende empiri og teori haft indflydelse på valget af variable.

Da forældrenes uddannelsesniveau henviser til den unges kulturelle kapital (jf. afsnit 5.4.2), indebærer første analyse simple lineære regressioner mellem disse og den unges klimabevidsthed. Begge forældres uddannelsesniveau har vist en effekt på den unges klimabevidsthed, dog har moderens uddannelsesniveau den største betydning. Denne forskel regnes for at være et resultat af, at moderen traditionelt set står for den primære socialisering og opdragelse af barnet (Kleven 2018). Dette bliver yderligere bekræftet af, at effekten fra faderens uddannelsesniveau bliver insignifikant, når der kontrolleres for moderens uddannelsesniveau. Derudover er der blevet testet for effekten af forældrenes stilling, inddelt i kategorier ud fra den officielle danske fagklassifikation, DISCO-08 (jf. afsnit 5.4.2). Her er det alene faderens stilling, der har vist en betydning for den unges klimabevidsthed, men igen bliver variablen insignifikant, når moderens uddannelse indgår i samme regression. Eftersom moderens uddannelsesniveau viser sig at have den største betydning, vil denne indgå i de følgende regressioner. Endvidere er udvælgelsen af de øvrige variable, der fremgår af de multiple regressionsanalyser i nedenstående model, sket ved backward elimination, hvoraf variable med en signifikant indvirkning på de unges klimabevidsthed, er inkluderet i analyse (jf. afsnit 5.5). Model 1 formidler resultaterne af regressionerne:

Model 1: Sammenhængen mellem socioøkonomisk status, køn, bopæl, venner, partivalg og klimabevidsthed

VARIABLE			
Mors uddannelsesniveau ref. ingen kompetencegivende uddannelse			
	.284*** (.049)	.25*** (.048)	.168*** (.045)
Faderens indkomst			
Lav indkomst		-.284* (.158)	-.139 (.148)
Middel indkomst			Ref.
Høj indkomst		-.045 (.159)	-.019 (.144)
Køn			
Drenge/mænd			Ref.
Piger/kvinder		.571*** (.135)	.394*** (.126)

Bopæl			
Hjemmeboende			Ref.
Bor med den ene forælder	-.429** (.211)		-.206 (.192)
Udeboende	.422*** (.137)		.218* (.131)
Venners interesse ref. ingen interesse			.49*** (.068)
Partivalg			
Rød blok			Ref.
Blå blok			-.879*** (.14)
Ingen af partierne/Vil ikke stemme/Stemmer blankt			-.459** (.227)
Ved ikke			-.226 (.172)
Viden om klimaet ref. ingen viden			.32*** (.084)
Konstant	6.819*** (.113)	6.458*** (.168)	5.047*** (.302)
Obs.	430	429	417
R2 / Adj. R2	.073	.147	.344

Standardfejl er angivet parentes

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Målet for kulturel kapital, moderens uddannelsesniveau, forekommer signifikant i alle tre regressio-
ner. Det ses i denne sammenhæng, at desto mere uddannet moderen er, desto mere klimabevidst er
den unge. Kulturel kapital er et udtryk for viden, dermed kan forældre og unge med en høj grad af
kulturel kapital have nemmere ved at tillære sig generel viden om klimaet. Ydermere kan den kultu-
relle kapital være med til at udruste både moderen og den unge selv til i højere grad at kunne forstå
kompleksiteten af klimaforandringerne. Unge med højtuddannede forældre har således bedre forud-
sætninger for at opsøge viden om klimaet og klimavenlig adfærd, såvel som at kunne se koblingen
mellem egen livsstil og klimaforandringerne, hvilket er en af betingelserne for at kunne motiveres til
at prioritere klimaet i sin handlen (jf. afsnit 2.1.5). Ligeså skinner moderens betydning igennem i
interviewene, hvoraf informanterne tilkendegiver, at deres klimabevidsthed stammer fra opvæksten,
og at moderens præferencer kommer til udtryk i egne handlinger og præferencer:

“(...) i supermarkederne, der køber jeg også generelt økologisk. (...) jeg bor jo sammen med min mor, hun køber kun økologisk kød (...) så får vi godt økologisk kød. Og når jeg er i supermarkedet, så også mine hakkede tomater, min mælk og lignende produkter, der går jeg også efter det økologiske” (Malthe 18 år, Bilag 3:4).

I citatet fremgår det, at informanten er vokset op med en præference for økologi, og derfor selv har fået en præference herfor – eksempelvis beskriver han økologisk kød som værende godt kød. I et andet af fokusgruppeinterviewene, fremgår den ene informant særligt vidende og interesseret i klimaforandringerne. Informanten fortæller, hvordan hun gennem deres familieaktiviteter, har opnået en større bevidsthed om klimaet:

“Vi så altid Den Blå Planet som børn (...) mange af de naturprogrammer fokuserer faktisk også på klimaforandringerne. Så hvis det er udgivet på BBC eller Discovery, så tror jeg også automatisk på det (...) der har jeg meget af min viden fra, fordi vi i min familie har set det meget og har brugt det som en familieaktivitet” (Astrid 22 år, Bilag 2:15).

Familiens handlinger er således med til at skabe viden om klimaforandringerne. En viden, der skaber strukturer for hendes fremtidige bevidsthed og handlen (Bourdieu 1994). I regressionsmodellen ses det, at betydningen af moderens uddannelse mindskes, når der kontrolleres for flere variable. Den første variabel er faderens indkomst – som beskrevet i operationaliseringen, er det vanskeligt at undersøge effekten af forældrenes indkomst, men der optræder alligevel nogle spændende resultater, der forekommer relevante at belyse ud fra teoretiske perspektiver. Der har været foretaget regressionser med begge forældrenes indkomst, med middel indkomst som reference. Heri havde en lav indkomst en betydelig og signifikant negativ effekt på graden af den unges klimabevidsthed, mens en høj indkomst ligeså havde negativ, men dog svag og insignifikant effekt. Det kan der være flere forklaringer på – den første er naturligvis, at der ingen sammenhæng er, eller at de unge respondenter ikke har været i stand til at give et retvisende billede af forældrenes indkomst. En anden forklaring kan være, at det ved en høj samlet kapital handler om fordelingen mellem typerne af kapital (Bourdieu 1984; Savage 2000). Det er sandsynligt, at betydningen af en høj økonomisk kapital kan afhænge af mængden af kulturel kapital: Det vil sige, at en høj økonomisk kapital kan trække klimabevidstheden i begge retninger, derfor er der foretaget en regression for at teste om sammenhængen bliver signifikant negativ, når forældrene er lavt uddannede, men samtidig har en høj indkomst. Dette var dog ikke tilfældet, og indeværende datamateriale er dermed ikke i stand til at påvise en sammenhæng mellem

en høj økonomisk kapital og graden af klimabevidst, selvom flere teorier antyder en negativ sammenhæng (Inglehart 1995; Savage 2000). En høj økonomisk kapital kan være forbundet med et højere uddannelsesniveau, som ud fra regressionerne, kan siges at medfører en øget bevidsthed om klimaet – det betyder, at den negative effekt, der var forventet ved en høj økonomisk kapital, muligvis er mere knyttet til smag, præferencer og livsstil, fremfor bevidstheden. Det er dog værd at bemærke, at der forekommer en signifikant negativ effekt af høj indkomst indtil, at der kontrolleres for partivalg med rød blok som reference. Dette kan være en indikation på, at økonomiens betydning hovedsageligt afhænger af det meningsunivers, som den unge associerer sig med, da deres fortolkning af klimaforandringerne vil tage udgangspunkt i udvalgte meningsdannere. Det antyder ligeledes, at fordelingen af kapitalformer kan have en betydning, men at den kulturelle kapital ikke nødvendigvis indfanges i tilstrækkelig grad af uddannelsesniveaue alene.

Bopælsstatus

Regressionerne illustrerer en signifikant sammenhæng mellem køn og bevidstheden om klimaet, hvor graden af klimabevidsthed fremkommer større hos pigerne/kvinderne – dette underbygger iagttagelsen af en kønnet forskel, som blev gjort i forrige analyseafsnit (jf. afsnit 6.2.1). I forudgående analyseafsnit blev der ligeledes observeret en forskel i gennemsnittet for klimabevidsthed mellem unge over og under 18 år. Til trods for en signifikant sammenhæng med den unges klimabevidsthed, indgår alderen alligevel ikke i regressionerne. Dette skyldes, at alderen korrelerer stærk med flere variable, som eksempelvis respondentens nuværende uddannelsesniveau samt hvorvidt de er hjemmeboende. I analysen kontrolleres der for bopælsstatus, da denne både kan fortælle noget om alder og modenhed, mens det ligeledes anses for relevant, om respondenter bor med begge forældre eller kun den ene. Det at være skilsmissebarn eller bo med en enlig forælder, forventes at tilføje endnu en dimension til forståelsen af baggrunden for den unges klimabevidsthed. Det begrundes med, at det både kan udgøre en usikkerhed og dermed rette den unges fokus mod private risici, samtidig er det plausibelt, at det vil mindske den samlede kapital (Beck 1997; Bourdieu 1994).

Regressionen formidler, at udeboende har større klimabevidsthed, hvilket kan knyttes til den unges alder samt den modenhed og den villighed til at tage ansvar, der følger med det at flytte hjemmefra – dertil vil de formentlig også i kraft af deres alder, være længere i uddannelsessystemet. Standardfejlen ved målet for unge, der bor med en enlig forælder, er forholdsvis høj, hvilket kan skyldes det lave antal respondenter (n=66). Der tegner sig dog stadig et billede af, at de unge, der kun bor med den

ene af deres forældre, er mindre bevidste om klimaet. Det at bo med en enlig mor eller far, er medvirkende til, at den unge vokser op under andre kulturelle, sociale og økonomiske vilkår. Disse vilkår er bestemmende for de erfaringer, der konstituerer den unges habituelle disposition, hvilket reflekteres i den unges oplevelse af klimaet (Bourdieu 1994). Særligt den økonomiske usikkerhed, kan medføre en højere grad af materialistiske værdier (Inglehart 1995). Det at være skilsmissebarn eller bo med en enlig forælder, kan udgøre en risikofaktor og bevirke en større privat usikkerhed, der overskygger abstrakte og globale risici, som eksempelvis klimaforandringerne (Beck 1997; Giddens 2009). Samtidig er det et brud på det familiære netværk, som ligeså mindsker den unges samlede kapital. I dette tilfælde får vennerne en væsentlig betydning, og i regressionsmodellen ses det, at den enlige forælders negative effekt bliver insignifikant, når vennernes interesse for klimaet tilføres regressionen.

Venners interesse

Omgangskredsen interesse i klimaet har generelt en signifikant sammenhæng med den unges klimabevidsthed, men vennernes interesse for klimaet har en særligt tungtvejende betydning, sammenlignet med både moderen og faderens interesse – deraf indgår vennernes interesse i regressionsmodellen. I model 1 fremgår det, at hvis den unge har klimainteresserede venner, så mindskes betydningen af moderens uddannelse, moderens indkomst samt kønnet. Det at den unge bor alene med den ene forælder mister tilmed sin ellers stærke signifikante betydning. Det tyder dermed på, at den sociale kapital og tilegnelsen af viden herigennem, påvirker den unges klimabevidsthed i en betydelig grad. Den unge vil med sin sociale baggrund som differentieringsprincip, indtage en relationel position i forhold til andre unge. Unge, der i kraft af deres opvækst, er disponeret for en interesse i klimaet, vil således ud fra fællestræk i deres sociale baggrunde, være tilbøjelig til at få venner med interesse i klimaet (Bourdieu 1984). Den unge er ikke nødvendigvis opvokset med en klimabevidsthed, men den unges opvækst kan have generet en habitus med præference for postmaterielle værdier, og vil identificere sig med andre, der har lignende smag og præferencer. Da postmaterielle værdier er associeret med grønne værdier, er det sandsynligt, at disse unge befinder sig i samme værdiunivers, som de der besidder en klimabevidsthed, og deraf vil blive præget i en klimavenlig retning (Bourdieu 1984; Levinsen 2019). Vennernes interesse for klimaet, kan være med til at videreudvikle på den unges habitus ved at lagre nye erfaringer og ny viden, hvorved den skrukturende habitus kan danne nye strukturer for en mere klimavenlig habitus (Bourdieu 1994; Zeuner 2000). De unge, der er vokset op med postmaterielle værdier, vil således have potentiale for klimabevidsthed, selvom deres forældre

ikke har været bevidste om klimaet. Potentialet kan udløses af vennernes interesse for klimaet, men ligeledes politiske fokuspunkter og eksponering i medierne. Det er derfor tænkeligt, at vennernes betydning vil tage udgangspunkt i den habitus, som den unge i forvejen har konstitueret gennem opvæksten. Som tilføjelse hertil, er tilliden til vennerne en vigtig faktor, idet klimaproblematikkens kompleksitet vil betyde, at den enkelte må danne sine perceptioner og fortolkninger ud fra personer, som han/hun har tillid til (Beck 2009; Giddens 2009). Dette argumenterer for, at den unges venner udgør en væsentlig kilde til den viden og de erfaringer, som vil konstituere forståelsen af klimaforandringerne.

Derudover debatterer informanterne, hvordan skoleaktiviteter ligeledes har haft en indflydelse på deres bevidsthed. De beskriver, hvordan skraldedage i folkeskoletiden har gjort det helt utænkeligt at smide skrald i naturen: *“Jeg bliver så irriteret på folk, der gør det [smider skrald]. (...) hvordan kan de bare smide det? Så smid det dog i skraldespanden!”* (Emma 22 år, Bilag 2:14). Den anden informant responderer resolut og engageret;

“Læg det i lommen! (...) jeg [havde] købt en snack, som jeg godt vidste, at jeg ikke skulle købe (...) og så havde jeg smidt papiret. Det lå der to dage efter. Jeg tog det med mig. Jeg kunne simpelthen ikke, fordi jeg blev ved med at se, at det lå der. Og jeg har aldrig smidt skrald siden da!” (Astrid 22 år, Bilag 2:14)

I interviewet distancerer de sig fra ‘dem der smider skrald’ og positionerer sig selv som en af ‘dem der ikke smider skrald’. Det indikerer, at det ikke nødvendigvis er klimavenlighed som målet i sig, men en distancering fra adfærden og værdierne, der kendetegner en anden social gruppe, eksempelvis blå blok (Bourdieu 1984). Dertil beretter de, hvordan denne miljøvenlige handlen, de har erfaret og tillært sig gennem skoletiden, er blevet en integreret del af deres habitus – de nævner ikke på noget tidspunkt, at det er for at tage hensyn til naturen: Det er selvfølgelighed, som de ikke stiller spørgsmålstegn ved (Bilag 2:14) (Bourdieu 1994). Det kommer blandt andet til udtryk i interviewene, at de unge erkender, at de sjældent handler klima- eller miljøbevidst, fordi de tænker på konsekvenserne. Det handler i højere grad om, at de oplever handlingerne til skade for klima og miljø som en forkert og uønsket adfærd. Efter at have beskrevet sig selv som klimabevidst, indrømmer den ene tilmed, at han nok navnlig fravælger offentlig transport, fordi han kan lide gåturen, og at han kun køber økologi, når det ikke er dyrere end konventionelle varer (Bilag 3:5) – hvilket taler for, at klimaindsatsen ikke er målet i sig selv.

Partivalg

Udover den viden, der ligger i moderens uddannelsesniveau, kan en høj kulturel kapital også bevirke, at den unge i kraft af sin opvækst, er disponeret for postmaterielle værdier. Postmaterialisme er ofte knyttet til veluddannede – en opvækst med en højtuddannet mor kan således konstituere en habitus med præferencer for postmaterielle værdier, hvilket i sig selv kan indebære en tilbøjelighed til klimavenlighed (Inglehart 1995; Levinsen 2019). Dette fastslås ligeledes af, at de der associerer sig med rød blok, har en højere grad af klimabevidsthed. Som beskrevet i forrige afsnit, kan et tilhørsforhold til rød blok generere en øget klimabevidst, da man læner sig op ad udvalgte partier og personers fortolkninger og udsagn i henhold til klimaet (Beck 1997; Giddens 2009). I øvrigt viser regressioner en sammenhæng mellem politiskengagement eller fravær heraf, og den unges bevidsthed om klimaforandringerne. Unge der mener, at det er god egenskab at være politisk aktiv, har en højere grad af klimabevidsthed – det er dog vanskeligt at sige, hvilken retningen sammenhængen vender. På den ene side, kan en interesse for politik medvirke til, at den unge lytter mere til partiernes udtalelser om klimaforandringerne og deres konsekvenser. På den anden side, kan en bevidsthed klimaforandringerne betyde, at man er blevet mere engageret i politik, i et forsøg på at gøre en forskel.

Klimaforandringerne er et nyt, abstrakt og komplekst fænomen, dermed anses det for svært at danne sig en mening herom. Det er forventeligt, at man vil danne sin mening ud fra dem man har tillid til, og at klimabevidstheden bygger på en generel politisk tilknytning, som for individet opfattes som en pålidelig kilde. Tilliden til samfundet samt eksperternes udsagn, er en betingelse for klimabevidsthed, uden denne, er den unge ikke i stand til at erkende konsekvenserne, og sammenkoble dem med mennesket livsstil, da de endnu er abstrakte og u håndgribelige (Giddens 2009; Levinsen 2019). Det kan tolkes som værende det, der kommer til syne, når dem der ikke associerer sig med nogen af partierne, har en lavere grad af klimabevidsthed. Det er plausibelt, at rød bloks klimabevidsthed smitter af på deres tilhængere, mens blå bloks mere materialistiske værdier ligeledes overføres til deres vælgere.

Den store differentiering i klimabevidsthed, blandt dem der stemmer på henholdsvis højre- og venstreorienterede partier, kan ligeså skyldes et kulturelt tilbageslag, *cultural backlash* (Inglehart 1995; Levinsen 2019:169,187). Venstreorienterede partier har i en længere årrække kæmpet for at legitimere globale problematikker og klimavenlighed, mens højreorienterede partier distancerer sig fra klimapolitikken i deres kamp for at legitimerer nationale problematikker og materielle værdier

(Bourdieu 1984). Klimaorienterede værdier kan følgelig være ramt af en modreaktion fra materialistisk orienterede dele af befolkningen, som i de fleste tilfælde kan associeres med de højreorienterede partier. De kan have en oplevelse af, at deres holdninger og livsstile ikke længere respekteres eller tilmed er truede, hvilket viser sig som en mistillid til eksperternes udmeldinger (Levinsen 2019). En af respondenterne i surveyen, repræsenterer idealet af denne modreaktion;

“Jeg synes det [klimavenlighed] er usmageligt. Den omstilling skal stoppes. Hvad Danmark gør, kan være lige meget. Vores CO₂-udslip er så lille på verdensplan, så det ændrer ikke noget. Det er supermagter som Kina og USA der har ansvaret. Jeg fravælger konsekvent virksomheder der går op i den grønne omstilling” (Bilag 5:3).

Respondenten er en 18-årig dreng, der til trods for at både hans mor og far har en videregående uddannelse, kun scorer en gennemsnitlig klimabevidsthed 3,25. Han udviser en mistillid til eksperterne, og han mener i meget lav grad, at der er tale om klimaforandringer samt at de skulle være menneskeskabte. Dertil mener han ikke, at klimaforandringerne vil få betydning for ham, eller at hans forbrug har en indvirken. Ydermere stemmer han højreorienteret, og begge hans forældre har en stilling som leder. Han besidder høj økonomisk kapital, hvortil han mener at lønnen og en høj levestandard er meget vigtig: Han vurderer vigtigheden af en høj løn til 10 ud af 10. En af omkostningerne ved denne velstand, er den globale opvarmning, hvilket understøtter, at hans stærke modreaktion kan skyldes, at hans præferencer trues af en grøn omstilling (Beck 2009; Inglehart 1995; Levinsen 2019). Deraf kan man tolke klimaskepticismen som en ytring om, at man har fokus på egen risici, på samme vis som klimabevidstheden signalerer en bevågenhed over for globale risici. Klimaskepticismen som kontrast til en meget klimaorienteret politik, kan således være en måde hvorpå de sociale positioner distancerer sig fra hinanden (Bourdieu 1984). Tidligere studier beskriver, hvordan privilegerede trækker på bestemte typer kapital, dermed bliver kapitaltypen relevant ved en høj socioøkonomisk status. Dette kan være med til at forklare, hvorfor nogen ikke udviser en bevidsthed om klimaet, uagtet deres høje socioøkonomiske status. Overvægten af den økonomiske kapital, skaber en præference for materialisme og en høj levestandard, der overskygger eller forhindrer den kulturelle kapitalers kropsliggørelse af postmaterialisme og klimabevidsthed (Bourdieu 1984; Savage 2000). Det er væsentligt at understrege, at også lave sociale positioner kan føle sig truet og svigtet, da de kan have en oplevelse af, at andre samfundsmæssige problemer bliver negligeret til gengæld for miljø- og klimaproblematikken. Dette kommer til udtryk i en mistillid over for udmeldingerne om klimaforandringerne, og hermed findes endnu en dimension i den negative sammenhæng, der observeres mellem klimabe-

vidsthed og lav socioøkonomisk status (Levinsen 2019:169). Det tyder på, at det handler mere om positionering end om klimaforandringerne – dem den unge har tillid til, vil afgøre deres forståelse af klimaforandringerne, og klimaet er således ikke målet i sig selv, men en del af det værdiunivers, de identificerer sig med.

6.3 Klimabevidsthed i valget af uddannelse

Forudgående afsnit klarlagde de unges klimabevidsthed, samt hvilke parametre, der kan hænge sammen med bevidstgørelsen og sociale forskelle i heri. De unges prioritering af klimaet samt klimaets placering i forhold til andre uddannelsesmæssige præferencer, er central i forståelsen af den høje klimabevidstheds indvirkning på valget af uddannelse. Formålet med følgende afsnit er således at danne et indtryk af, hvor stor betydning unges klimabevidsthed tillægges, når de skal vælge uddannelse. Indblikket i prioritering af klimabevidstheden, er ledsaget af en faktoranalyse, med henblik på at tegne et overordnet billede af, hvordan klimaorienterede uddannelsesvalg placeres i relation til andre præferencer.

6.3.1 Prioritering af klimabevidsthed

Først og fremmest, er det relevant at få et indblik i, hvordan klimaet prioriteres sammenlignet med andre parametre, når de unge vælger uddannelse. I den forbindelse, er de unge blevet bedt om at rangere forskellige faktorer på en skala fra 0-10, hvor 0 indikerer 'slet ikke vigtigt' og 10 angiver 'meget vigtigt'. Gennemsnittene og standardafvigelserne for disse spørgsmål er i næstkommende tabel præsenteret fra højeste til laveste prioritering, hvoraf det fremgår, at unge rangerer klimaet lavest blandt præferencerne.

Tabel 7: Prioriteringer i karrierevalg

VARIABLE – Vigtigt, når der vælges uddannelse...	GNS	Std. Err.
At få et arbejde, som jeg synes er spændende	9,3252	0,0560
At jeg kan få en sikker jobsituation	7,9137	0,0906
At jeg kan få en høj løn	6,7378	0,0977
At få et arbejde, hvor jeg kan hjælpe andre	6,3318	0,1204
At det er et erhverv som anerkendes og respekteres	6,2942	0,1215

At kunne få et arbejde, som er vigtigt for samfundet	6,0888	0,1171
At få et arbejde i en virksomhed, hvor der er fokus på bæredygtighed og klima	4,6836	0,1283
At få et arbejde, hvor jeg kan være med gøre en forskel for klima og miljø	4,2300	0,1264
n =	515	

Ikke overraskende, viser ovenstående tabellen, at det vigtigste for de unge er at få et arbejde, som de synes er spændende. Dernæst kommer jobsikkerhed og løn, der ligeså har en høj gennemsnitsværdi. Lige i hælene kommer de tre næste parametre, mens parametre omhandlende klimaet, halter noget bagefter med en gennemsnitlig scorer, der ligger under skalaens midtpunkt. Udover spørgsmålene illustreret i tabellen, er informanterne blevet bedt om at rangere årsagerne til, at de ville vælge en uddannelse eller et arbejde inden for bæredygtighed og klima. Her angav langt størstedelen, at det højst sandsynligt ville skyldes andre faktorer end klimaet – kun 3,94 pct. svarede, at klimaet ville være den primære årsag, hvis de fik en uddannelse eller et arbejde inden for klima (se Bilag 8, Tabel 1). Set i forhold til spørgsmålets udformning, som kan argumenteres for at lægge op til at svare klimaet, så regnes det for at være en minimal andel.

Første analyseafsnit indikerede, at det moderne samfunds tilbøjelighed til at udvise mere postmaterielle værdier, har bevirket en stor tilknytning til klimavenlige værdier (Inglehart 1995; Levinsen 2019). I nærværende afsnit, fremtoner derimod en instrumentel eller materialistisk orientering i uddannelsesvalget, hvilket kan tolkes som en refleksion af senmodernitetens medfølgende usikkerhed, og et arbejdsmarked præget af konkurrence og individualisme (Beck 2000; Sennett 1998). Konkurrencen kommer også til udtryk i interviewene: *“Farmaceuterne kan sagtens tage kemikernes job, men kemikerne kan ikke tage deres job, for det er kun os, der er specialiseret i lægemidler”* (Emma 22 år, Bilag 2:9). Rangeringen af de unges præferencer bærer præg af en bevidsthed om egen risici, som økonomi. Dette kan være et udtryk for, at de unge har fået et større ansvar for at skabe egen succes, som følge af senmodernitetens aftraditionalisering og individualiseringen (Beck 1997; Giddens 1996). Den høje prioritering af jobsikkerhed, kan være et udtryk for arbejdets centrale rolle i det moderne samfund, hvor arbejdet er blevet den primære kilde til værdi og integration, hvilket gør arbejdsløshed til en kraftfuld eksklusionsfaktor (Beck 2000). Det at være i beskæftigelse er således afgørende, hvilket giver en forståelse for vigtigheden af, at den valgte uddannelse fører til direkte til

arbejde. Endvidere er solidariteten i forbindelse med arbejdsløshed, på bekostning af individualisering, fraværende – det er op til den enkelte selv at forhindre og forandre (Beck 2000:184).

En supplerende forklaring på rækkefølgen i den unges rangering er, at de unge prioriterer nutiden frem for fremtiden (Giddens 2009). Parametre som jobsikkerhed, løn, anerkendelse mm., forventes at komme før konsekvenserne af klimaforandringer i tid, hvilket kan være endnu en årsag til, at unge prioriterer klimaet lavt i uddannelsesvalget (ibid.). Til trods for en global risiko, og bevidstgørelsen herom, er der andre risici, der er tættere på og står først i køen. Det synes af tabellen, at rangeringen reflekterer et kontinuum fra individorienteret risici til globale risici, hvor det at hjælpe andre og gavne samfundet følgelig placeres i midten heraf. Desuden, er det værd at bemærke, at det at få et arbejde i en virksomhed, hvor der er fokus på bæredygtighed og klima er højere rangeret end at få et arbejde, hvor de selv kan være med gøre en forskel for klima og miljø. Ud fra erfaringerne i første analyse-afsnit, kan det forstås som et en indikation på, at den unge ikke oplever at kunne gøre en forskel eller betragter det som deres ansvar (jf. afsnit 2.1.4).

6.3.2 Klima som præference i uddannelsesvalget

I denne analysedel, er opmærksomheden rettet mod klimaets betydning for de unges præferencer, og bygger videre på forståelsen af de unges prioriteringer i uddannelsesvalget. Da dette endnu er et nyt spørgsmål inden for sociologiens forskning i valget af uddannelse, blev det fundet hensigtsmæssigt at foretage en eksplorativ faktoranalyse på variablerne for, hvad de unge mener er vigtigt. Faktoranalysen berettede om to typer præferencer: *'klimaorienterede'* og *'karriereorienterede'* (jf. afsnit 5.5.1). De to skalaer måler fra 0-10, hvor skalaen for karriereorienteret prioriteringer har et gennemsnit på hele 7,09, mens skalaen for klimarettede præferencer kun opnår en gennemsnitsværdi på 5,17 – for yderligere indsigt i den gennemsnitlige betydning, som hver af de klima- og karriererettede værdier er tilskrevet, henvises til Bilag 8, Tabel 2 og 3. I rangeringen af præferencerne tegner der sig et generelt billede af, at unge mener, at løn og jobsikkerhed er tungtvejende i valget af uddannelse, og at det overgår bekymringen for klimaet. Vigtigheden af jobsikkerhed, høj levestandard og løn i de unges uddannelsesvalg, kan som allerede nævnt, være et udtryk for senmodernitetens aftraditionalisering og individualisering. De unge har sammen med mulighederne for at vælge, fået et enormt ansvar for at vælge den rigtige uddannelse og skabe en 'god' karriere (Beck 1997; Giddens 1996). Det bevirker en usikkerhed, som overskygger globale og u håndgribelige risici, som eksempelvis klimaforandringerne. Dette udsagn understøttes af informanternes udtalelser, der beretter om usikkerheden i uddan-

nelsesvalget; *“Jeg tænkte mere på jobmuligheder (...) så tjekkede jeg også ledighed (...) Jeg fokuserede også på løn (...) det kan man altså ikke helt undgå (...). Det er godt at vide, at man er på den rette vej, fordi man bliver så usikker på, om det er den rette uddannelse, man er ved at tage”* (Emma 22 år, Bilag 2:9). Udover informanterne i fokusgrupperne, angiver mere end 57 pct. af respondenterne i surveyen, at de ‘i nogen grad’ eller ‘i høj grad’ er bekymrede for, om de har valgt den rigtige uddannelse. I de unges udtalelser, kommer det til udtryk, at de oplever et massivt krav fra samfundet om, at de skal tage stilling og vælge den ‘rigtige’ uddannelse (Beck 1997). En anden informant, der ellers besidder en stor viden om samt bekymring for klimaet, beskriver ligeledes usikkerheden og risiciene, der følger med ansvaret, og hvordan det overskygger bekymringen for klimaet;

“Det [klimaet] er noget, der bliver overshadowed af, at vi skal igennem systemet så hurtigt som muligt, og man er jo bange for, at man ikke træffer det rigtige valg første gang. Jeg tror mange unge er rædselsslagende for, at de træffer de forkerte valg og spilder deres SU-klip (...) der er kapacitet eller plads til at tænke over sådan noget [klimaet] (...) det ligger lige det længere væk for os og vores dagligdag” (Astrid 22 år, Bilag 2:7).

Citatet understreger, at de unges frisættelse og individualisering eksisterer på uddannelsessystemets præmisser – samtidig bliver studieskift og spildte SU-klip beskrevet som en konsekvens af egne beslutninger, hvilket bevirker en usikkerhed og et pres på den unge, som ikke må risikere at vælge den forkerte uddannelse (Beck 1997:10). En anden informant understreger, at et studieskift ville være et utænkeligt scenarie: *“Nu er jeg startet, så skal jeg bare fortsætte, der er ikke noget med at droppe ud i hvert fald”* (Emma 22 år, Bilag 2:9).

Endvidere er der udført to t-teste på hver enkelte præference, med henblik på at identificere eventuelle forskelle mellem kønnene, eller mellem personer over og under 18 år. T-testene resulterede i fire differencer, der ikke blot skal aflæses som statistiske tilfældigheder, men som kan tillægges en betydning (de Vaus 2014:232-233). I præferencerne for karriereorienterede uddannelsesvalg, er der ingen differentieringer mellem kønnene, men der registreres forskelle på tværs af de to aldersgrupper. De karriereorienterede værdier er overordnet set vigtigere for yngste respondenter – det er særligt i deres holdning til, hvor vigtigt anerkendelse og prestige er, at de to aldersgrupperne adskiller sig fra hinanden, hvilket kan ses i Bilag 8, Tabel 2. Spørgsmålet er, hvorvidt forskellene i aldersgruppernes præferencer mest passende bør betragtes ud fra et generations- eller et aldersperspektiv. Nærmere betegnet, om forskellene hovedsageligt hidrører et skift i normer, værdier og handlinger mellem gen-

erationerne, eller at de unges værdier forandres i takt med, at deres livssituation ændres (Gundelach & Nørregård-Nielsen 2002:30). Eftersom der ikke er en stor tidsmæssig difference i, hvornår de to grupper har skulle vælge uddannelse, så skal forskellene ikke nødvendigvis aflæses som et tegn på, at de to grupper er vokset op under stærkt divergerede samfundsstrukturer – begge grupper er vokset op i det senmoderne samfund, og deraf til dels med samme uddannelsesmæssige risici (Beck 1997; Giddens 1996). Dermed ikke være sagt, at der ingen forskel er i de generationer eller strukturer, hvorunder de unge er opvokset, men det forekommer sandsynligt, at værdiforskellene navnlig bunder i forskellene i deres livssituationer på tidspunktet for undersøgelsen. Det vil sige, at forskellen i aldersgruppernes præferencer fortrinsvist tilskrives forskellen i referencerammen som henholdsvis teenager og ung voksne, fremfor generationsforskellen i at være opvokset i hver sin tidsperiode. Teenagerne kan argumenteres for at befinde sig i et stadie af den moralske udvikling, hvor de har tendens til at fokusere på sig selv og handle ud fra, om det i øjeblikket vil få konsekvenser for dem selv (Kohlberg 1969). De vil gradvist udvikle en viden og en modenhed, der gør det muligt af begribe abstrakte og etiske fænomener, som klimaforandringerne – og som ligeså bevirker en øget opmærksomhed på omverdenen (Grønhøj & Thøgersen 2009; Kohlberg 1969). Teenageres beskedne modenhed og viden samt det moralske stadie de befinder sig i, kan antages at præge dem i retningen af mere individualistiske og kortsigtede præferencer. Informanterne fra fokusgruppeinterviewene underbygger antagelsen om, at man som teenager fokuserer mest på sig selv: *“Der [i uddannelsesvalget] fokuserede jeg ikke på andet end mig selv, og at jeg skulle finde den rigtige uddannelse for mig”* (Astrid 22 år, Bilag 2:7). Selvom hun anerkendte klimaforandringerne og deres konsekvenser som menneskeskabte, havde hun dem alligevel ikke i tankerne, da hun som teenager skulle beslutte, hvad hun gerne ville efter gymnasiet.

T-testene foretaget på værdierne i skalaen for klimaorienterede præferencer viste – i modsætning til dem, som blev foretaget ved karriereorienterede præferencer – at der var forskelle mellem kønnene. Dog var den eneste kønsforskel, der fremgik signifikant hos begge aldersgrupper, at pigerne er mere tilbøjelige end drengene til at vælge en uddannelse, hvis de vidste, at de kunne komme til at gøre en positiv forskel for klimaet. I det sammensatte mål for klimaorienterede præferencer, kan der derimod kun konstateres en forskel mellem kønnene blandt teenagerne. Blandt teenagerne har kønnet til gengæld stor betydning, hvor pigerne generelt prioriterer klimaet højere i deres valg af uddannelse end drenge – samme forskel, som blev observeret i det sammensatte mål for klimabevidsthed (jf. afsnit 6.2). Dele af forklaring kan muligvis findes i opdragelsen, som baserer sig på samfundskonstruerede

kønsforskelle. Pigerne vil gennem opvæksten erhverve sig andre erfaringer og oplevelser end drengene, hvilket vil resultere i forskellige værdisætte, præferencer og måder at handle på (Bourdieu 2001:24). Det vil sige, at drenge og piger opdrages forskelligt, og derfor har drengene og pigerne forskellige værdisæt, der skal realiseres i uddannelsesvalget. Det er tænkeligt, at drengene i højere grad opdrages til individualisme, mens pigerne opdrages til kollektivism og omsorg, hvilket kan argumenteres for at være sammenlignelig med værdier knyttet til klimahensyn (Gundelach 2012:52). Tager man i betragtning, at forskellen kun konstateres blandt teenagere, kan det relatere sig til den modenhed og ansvarlighed, som det kræver at være motiveret til at handle på klimaproblematikken, hvortil det kan argumenteres, at pigerne tidligere end drengene, opdrages til at tage et socialt ansvar (Grønhøj & Thøgersen 2009). Endvidere kan erkendelsen af klimaforandringerne have udvidet eller skabt en ny ansvarlighedssfare, hvilket udgør endnu et argument for de observerede kønsforskelle, hvor pigerne fremkommer mere ansvarsbevidste (Blok 2012:16; Grønhøj & Thøgersen 2009). Tendensen til, at pigerne har flere præferencer til gavn for klimaet, kan ligeledes bero på, at piger er mere bekymrede for klimaforandringerne end drenge, hvilket bekræftes af både specialets egen survey samt tidligere meningsmålinger (CONCITO 2020:5).

Selvom de forudgående afsnit har påvist, at teenagere besidder en lavere klimabevidsthed, så udviser de alligevel en større interesse i at handle på deres klimabevidsthed. En t-test indikerer, at det er mere sandsynligt for unge under 18, at de vil fravælge en uddannelse, hvis ikke der blev tilbudt undervisning, der kunne give dem viden og kompetencer til at afhjælpe klimaforandringerne. De resterende t-test fremgår ikke signifikante, men beretter om en tendens til, at de yngste har en større præference for klimavenlighed i uddannelsesvalget, mens de ældste hellere ser, at virksomhederne tager ansvar og har fokus på klimaet. Det er dog ikke muligt at klarlægge ud fra den indsamlede data, hvorvidt det skyldes deres placering mellem uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet, eller om det reelt er fordi, at den yngre generation er mere parate til selv at gøre en forskel. Følger man iagttagelserne i problemfeltet, så er det sandsynligt, at de yngste i kraft af deres opvækst i et mere klimabevidst samfund, har konstitueret en habitus med tilbøjelighed til at handle mere klimavenligt (Bourdieu 1984). Det er plausibelt, at klimaværdier er mere indlejret og bevirker en handlen hos den yngste generation, mens de ældre blot har en bevidsthed og taler ud fra mere objektive strukturer. Dette bunder i en forventning om, at de der er vokset op med klimavenlighed, ligeledes vil have smag for klimavenlighed som voksen – om de fra begyndelsen tenderer til klimavenlighed, vil dog være betinget af de kapitaler, som den unge er i besiddelse af. Det bekræftes af, at moderens uddannelsesniveau, har en indvirkning

på den unges bevidsthed om klimaet (jf. afsnit 6.1.2). Dermed er en øget offentlig opmærksomhed på klimaet ikke nødvendigvis ensbetydende med mere klimavenlige individer (Bourdieu 1984). Ikke desto mindre, vil der være nogle klassestrukturer, der har indflydelse på den unges præferencer. Det ses blandt andet, at både teenagernes og de unge voksnes præference for at prioritere klimabevidstheden i deres uddannelsesvalg, afhænger af deres forældres uddannelsesniveau (Bourdieu 1997). T-tests verificerer, at klimabevidsthedens betydning for valget af uddannelse er større, hvis forældrene samtidig har en videregående uddannelse. Dette fremgår af Tabel 8, som illustrerer den gennemsnitlige værdi for klimaorienterede præferencer hos unge med en stor klimabevidsthed, fordelt mellem forældrenes uddannelsesniveau.

Tabel 8: Klimaorienterede præferencer i uddannelsesvalg hos unge med klimabevidsthed på >7

Forældrenes uddannelsesniveau	GNS	Std. Err.
Lavtuddannede forældre (n=219)	5,6015	0,1081
Højtuddannede forældre (n=111)	6,1081	0,1641

Som tilføjelse hertil, fortæller en informant med lavtuddannede forældre, som samtidig ytrer et engagement i klimaet, at: *“Det er jo dit liv, du kommer til at leve resten af dit liv (...) der er nogen der har uddannet sig inden for det [klimaforandringerne], der er nogen der har valgt at sidde med det, så må de altså gøre noget, så jeg kan leve min egen hverdag, uden at skulle ændre på den”* (Astrid 22 år, Bilag 2:11).

Endvidere har hovedparten af informanterne lavtuddannede forældre, alligevel har de alle bevidsthed om klimaforandringerne og deres konsekvenser. De mener alle, at de er alvorlige: *“Klimaet er blevet meget drastisk, idet der kun er en måned mellemrum mellem sne og brand. Det er ekstremt”* (Bilag 3:3). De mener tillige, at de er menneskeskabte: *“Det har en betydning, for vi har lidt ødelagt naturen”* (Bilag 2:4). Begrænsningen kommer derimod til udtryk i deres prioritering, præferencer og handlinger, hvor andre risici kommer før klimaforandringerne. Deres sociale baggrund bevirker, at de i højere grad prioriterer egne risici som økonomi, og har en instrumentel tilgang til uddannelsesvalget (Zeuner 1988). Deres bevidsthed om klimaet er skabt ud fra sociale medier og interesse for naturvidenskabelige fag, men deres sociale status er indlejret i deres habitus og kommer til syne i deres præferencer for materielle værdier ved valget af uddannelse (Bourdieu 1997; Inglehart 1995; Levinsen 2019). Dermed er der fortsat en sandsynlighed for, at oplevelsen af risici er klassebestemt, hvor højere klasser observerer og prioriterer globale risici som klimaforandringerne, mens lavere

klasser har større bevidsthed om egne risici, eksempelvis økonomi og jobsikkerhed (jf. afsnit 2.1). Dette bekræftes blandt andet af spørgeskemabesvarelsene, der viser en stærk sammenhængen mellem den unges klimabevidsthed og moderens uddannelse samt indkomst. Ydermere fremgår det, at de der vælger en klimarelateret uddannelse, ikke gør det med klimaet som målet i sig selv, men i højere grad, som en bestræbelse på at opfylde andre smage og præferencer;

“Jeg har interesse inden for naturfagene, fordi det er jeg rigtig god til (...) hun [søsteren er] startet på sådan en lille ekstra uddannelse (...) Det er sådan noget klima og miljø noget, og det var jo fordi hun synes det var spændende, fordi det var den type kemi hun gerne ville arbejde med. Det var interesse der gjorde, at hun valgte den, fremfor en anden” (Astrid 22 år, Bilag 2:8,12-13).

Informanten og hendes søskende er vokset op med en interesse i naturprogrammer, og de har alle valgt en uddannelse ud fra deres præference for naturfagene. Deres opvækst har generet en habitus med præference for naturfag, hvilket har givet dem en viden, der har medvirket til en øget klimabevidsthed (jf. Bilag 2). Det muligt, at denne viden og disse erfaringer med tiden, kan indlejres i deres habitus og danne præferencer for klimaorienterede uddannelsesvalg, men det er endnu ikke klimaet, som er den grundlæggende præference (Bourdieu 1984). Deres interesse for naturvidenskab, kan således fører til en uddannelse inden for klima, uden at det er klimaindsatsen, der er målet. Baggrunden for de unges prioritering vil være omdrejningspunktet i næstkommende afsnit.

6.3.3 Baggrunden for præferencerne

For at få et endnu bedre indblik i de to typer af præferencer og eventuelle sammenhæng heri, så er der foretaget multiple lineære regressioner på hver af de to skalaer. Dette er endvidere med til at muliggøre en sammenligning af de to skalaer, og finde eventuelle forskelle eller fællesnævner. Det tyder på, at karriererettede præferencer ikke er direkte er påvirket af socioøkonomisk baggrund, men er alment eftertragtede værdier. I regressioner med karriererettede præferencer og forældrenes uddannelsesniveau, registreres ingen signifikant sammenhæng. Der er ligeledes testet for eventuelle sammenhænge mellem forældrenes indkomst, hvor en høj indkomst – særligt ved moderen – øger gennemsnittet for karriererettede værdier. Denne sammenhæng bliver dog insignifikant, når regressionen udvides. Moderens uddannelse og løn viser ligeledes en sammenhæng med den unges klimaorienterede præferencer, men sammenhængen bliver igen insignifikant ved inddragelse af flere variable. Det er sandsynligt, at moderens uddannelse ikke direkte generer præferencer for klimaet, men i stedet er forbundet med den unges viden, idet regressioner kan bekræfte, at de unge med højtuddan-

nede mødre, har mere viden om klimaet. Ydermere indikerede regressionerne, at den socioøkonomiske baggrund nærmere påvirker den unge til generelt at have højere præferencer, idet moderens uddannelsesniveau har samme effekt på både karriere- og klimaorienterede præferencer. Forældrenes uddannelse og indkomst indgår deraf ikke i næstkommende regressionsmodel, som illustrerer de signifikante sammenhænge:

Model 2: Sammenhæng mellem alder, partivalg, venners interesse, viden og præferencer i uddannelsesvalg

VARIABLE	KLIMAET	KARRIERE
Alder		
≤18 år		Ref.
>18 år	-.453** (.176)	-.495*** (.138)
Partivalg		
Rød blok		Ref.
Blå blok	-.84*** (.192)	.327** (.15)
Ingen af partierne/Vil ikke stemme/Stemmer blankt	-.219 (.311)	-.492** (.238)
Ved ikke	0 (.236)	-.17 (.178)
Venners interesse ref. ingen interesse	.622*** (.094)	.139* (.074)
Viden om klimaet ref. ingen viden	.356*** (.113)	-.193** (.088)
Konstant	3.071*** (.368)	7.036*** (.287)
Obs.	423	473
R2 / Adj. R2	.155	.067

Standardfejl er angivet parentes

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Ud fra regressionerne kan det tydes, at de unge under 18 år, generelt har en tendens til at svarer højt og vurdere værdierne til at være vigtigere end dem over 18 år. Dertil underbygger regressionerne de foregående fortolkninger af en sammenhæng mellem partivalg og præferencer, hvilket bestyrker forståelsen af de to præferencegrupper som indikatorer for henholdsvis postmaterialistiske og materialistiske værdier. Ikke desto mindre afslører konstanterne, at globale værdier stadig prioriteres langt lavere end individualistiske værdier. Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at venners interesse for klimaet øger præferencerne for karriere. Dette kan muligvis hænge sammen med, at personer med

høj socioøkonomisk status har mere viden om klimaet, samtidig med, at de generelt har højere præference. Endvidere forekommer det ikke overraskende, at viden om klimaforandringerne konsekvenser, generer mere klimaorienterede præferencer. Slutteligt slår regressionerne fast, at klimaet prioriteres meget lavt i valget af uddannelse, til trods for den ellers høj gennemsnitlig bevidsthed om klimaforandringerne. Sammenlagt med forudgående resultater, kan det til dels skyldes en egen usikkerhed i forbindelse med individualiseringen, som bevirker en øget vigtighed af eksempelvis jobsikkerhed og løn (Beck 2000). Det værd af pointere, at det fremgår af dataen, at desto mere bekymret respondenter er for klimaet, desto større er præferencen for karriere, hvilket vil sige, at høje præferencer kan være udtryk for en generel bekymring.

6.4 Barrierer for prioritering af klimaet

De forudgående afsnit tegner et billede af en høj klimabevidsthed hos de unge, samtidig med en lav prioritering af klimaet, når der træffes beslutninger om uddannelse. Formålet med dette afsnit er således at belyse de barrierer, der kan være for at klimabevidsthed omsættes til klimavenlige handlinger. Dette gøres med udgangspunkt i skalaerne – *‘Ubetydelighed’*, *‘Langt ude i fremtiden’*, *‘Ingens ansvar’* og *‘Kompleksiteten’* – som blev dannet på baggrund af faktoranalysen tilbage i afsnit 5.5.2. Effekten af de fire barrierer undersøges i en multiple regression, hvor målet for klimaorienteret uddannelsesvalg indgår som afhængig variabel. Barriererne er komplicerede, og det er samtidig begrænset med sociologiske teorier, der kan være med til at forklare disse, dermed er fokusgruppeinterviewene og udsagnene fra det åbne spørgsmål i survey helt essentielle i dette afsnit. Informanternes udtalelser skal være med til at uddybe resultaterne fra regressionerne, der præsenteres i modellen på næstkommende side. I modellen indgår yderligere en multipel regression med klimabevidsthed som den afhængige variable – denne er inkluderet med henblik på at kunne sammenligne barrierernes effekt på henholdsvis bevidstheden og prioriteringen. Forståelsen af regressionernes udfald, vil ske på baggrund af erfaringerne fra de forudgående analyseafsnit, og formålet med regressionerne er således ikke at skabe nye sammenhænge. Formålet er derimod at uddybe tendensen til, at unge ikke prioriterer deres ellers store klimabevidsthed i uddannelsesvalget. Der er tillige foretaget t-tests på alle værdierne i de udvalgte barrierer, for at få indblik i eventuelle forskelle mellem køn og aldersgrupper – følgelig vil signifikante forskelle være inddraget i analysen.

Model 3: Sammenhængen mellem prioritering af klimaorienterede uddannelsesvalg og barrierer

VARIABLE	Klimabevidsthed	Klimaprioritering
Ubetydelighed ref. helt uenig	-.226*** (.063)	-.423*** (.117)
Langt ude i fremtiden ref. helt uenig	-.824*** (.058)	-.834*** (.107)
Ingens ansvar ref. helt uenig	-.487*** (.069)	-.426*** (.127)
Komplekst og videnskabeligt ref. helt uenig	-.024 (.047)	-.182** (.092)
Overdriver min klimavenlighed ref. slet ikke	.265*** (.042)	.493*** (.079)
Naturen er stærk nok ref. helt uenig	-.152*** (.046)	.215** (.086)
Alder		
≤18 år		Ref.
>18 år	-.056 (.083)	-.437*** (.154)
Konstant	10.983*** (.212)	8.219*** (.395)
Obs.	380	361
R² / Adj. R²	.693	.411

Standardfejl er angivet parentes

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$

Ubetydelighed, Langt ude i fremtiden, Ingens ansvar og Komplexiteten

Den første barriere fra faktoranalysen, som fremgår af regressionerne, er oplevelsen af den enkeltes handlinger som betydningsløse. Pigerne mener i højre grad, at det er den enkeltes ansvar, og at deres handlinger har betydning – ligeså mener de ældste, at det i højere grad er den enkeltes ansvar. Dette understøtter antagelserne om, at klimavenlige handlinger forudsætter en villighed til at tage ansvar samt en modenhed, for at kunne sætte sig ind i de langsigtede konsekvenser af ens handlinger – endvidere, at er dette med til at forklare, hvorfor drenge og teenagere prioriterer klimaet lavere. Sammenlignet med klimabevidstheden, så har ubetydelighedskomplekset større effekt på prioriteringen af klimaet i uddannelsesvalget, hvilket bekræfter, at der er tale om en barriere for selve valget. Selvom de unge er bevidst om klimaforandringerne, kan de samtidig have en oplevelse af, at de som enkelt individ ikke kan udrette noget (Kemp & Nielsen 2019:12). I følgende citatet, forklarer informanten, at mistroen over for andres vilje til at ændre adfærd bevirker, at man prioriterer egen fremtid, frem for kollektivets:

“Det [at man ikke vælger ud fra sin klimabevidsthed] svarer lidt til, at man får at vide, der er en chance for, at det her hold bliver oprettet, hvis der er nok der vælger det (...) Vi var to der valgte kemi B, der var fem, der gerne ville have haft kemi B, men de tænkte, arh det bliver ikke oprettet (...) Man kan ikke regne med, at folk gør det, og så vil man da hellere vælge noget, der interesserer en 100 pct.” (Astrid 22 år, Bilag 2:5)

Dernæst bevidner regressionerne rigtigheden af Giddens paradoks, idet at både en lav klimabevidsthed og en lav prioritering af klimaet viser en tydelig sammenhæng med, at den unge mener, at konsekvenserne af forandringerne ligger for langt ude i fremtiden til, at de bekymrer dem – den unge prioriterer derfor nutiden over fremtiden (Giddens 2009:2-3). De der mener, at det hverken er folketingets, videnskabens, skolernes eller virksomhedernes ansvar at modvirke forandringerne, har indlysende nok, heller ikke intentioner om at vælge en uddannelse med henblik på at gøre en forskel og skåne klimaet. Denne barriere har størst betydning for bevidstheden – det kan argumenteres for at barrieren, ikke er placeret mellem bevidsthed og handling, men allerede har blokeret for en egentlig bevidsthed. Det at den unge ikke mener, at det er nogens ansvar, hænger formentligt mere sammen med erkendelsen af, at klimaforandringerne er en konsekvens af menneskets livsstil. Der er særligt de unge under 18 år, der kan knyttes til denne holdning, hvilket kan forklares af, at de har vanskeligere ved at forstå det abstrakte fænomen, og sammenkoble konsekvenserne med menneskets handlinger (Grønhøj & Thøgersen 2009). Lidt i tråd med denne barriere, handler kompleksiteten som barriere om at kunne se sammenhængen mellem menneskets handlinger og klimaet. Klimaforandringerne er komplekse, og det kommer ligeledes til syne i regressionerne, hvor oplevelsen af klimaforandringerne som værende videnskabelige og komplekse, mindsker vigtigheden af at få en uddannelse, der bidrager til at inddæmme forandringerne. Derudover fremgår kompleksiteten kun med en betydelig effekt på prioriteringen, hvilket kan relatere sig til, at den unge ikke kan få fuld sikkerhed for, hvilke valg, som er gavnlige for klimaet (Beck 2009; Giddens 2009). T-testene indikerer samtidig, at unge over 18 år oplever klimaforandringerne som mindre videnskabelige og komplekse end teenagerne gør, hvilket er med til at uddybe yderligere, hvorfor teenagere er mindre bevidste om klimaet. Det kan være vanskeligt at sammenkoble egne handlinger og klimaforandringerne, ikke desto mindre, bliver det nemmere i takt med, at der tilegnes mere viden. Med det ikke sagt, at den unge med alderen bliver et bevidst og vidende subjekt, der handler fornuftsbetinget og i fuld bevidsthed om årsag og virkning, men de nye erfaringer vil blive en del af udgangspunkt for fremtidig handlen (Bourdieu 1984; Bourdieu 1994:44,52).

Endvidere fremtræder pigerne/kvinderne som mere blokeret af kompleksiteten end drengene/mændene, hvilket kan være en indikation på, at barrieren dels kan forklares af de faglige kompetencer, og egen vurderingen heraf. Det er dog ikke muligt at sige ud fra det tilgængelige data, hvorvidt det skyldes, at de har mindre tiltro til egne evner, men det er sandsynligt, at den kvindelige habitus har erfaret højere krav til faglig viden. Studier beskriver, hvordan piger generelt vurderer deres kompetencer lavere, fordi der er højere forventninger til dem – og der skal derfor mindre til, før de har en opfattelse af, at de er dårlige til noget i skolen (EVA 2005). Piger har større tendens til at give udtryk for, at de ikke kan finde ud af noget, inden de overhovedet har givet det et forsøg. Drengene tager tingene mindre højtideligt og vurderer deres kompetencer til at være højere – de har mere selvtillid og tager udgangspunkt i lavere forventninger (ibid.). Forventningen, kravene og selvtilliden i forhold til egne kompetencer, kan dermed være med til at forklare, hvorfor pigerne vurderer klimaforandringerne til at være mere komplekse end drengene gør. Oplevelsen af uddannelser inden for klima som værende videnskabelige og komplekse, kan således virke som barriere for dem der vurderer deres faglige niveau til at være lavt.

Overdriver klimavenlighed

De unge er blevet bedt om at besvare, hvor meget de mener, at de overdriver, når de fortæller andre om, hvor meget de går op i klimaet. Spørgsmålet kan naturligvis have skabt en indre konflikt hos respondenterne, men da surveyen har været anonym, forventes hovedparten at have svaret ærligt. Denne variabel er inddraget som kontrol i regressionerne, da den unge kan se sig selv som klimabevidst, uden at det nødvendigvis gælder i samme grad, når det kommer til deres prioriteringer og handlinger. Det ses blandt andet i, at gennemsnittet for den generelle klimabevidsthed er betydeligt højere end gennemsnittet for prioriteringen af klimaet i uddannelsesvalg. Overdrivelsen betydning bekræftes endvidere i regressionerne, idet de viser signifikante sammenhænge mellem det at overdrive og graden af henholdsvis klimabevidsthed og klimaorienterede præferencer. Desto mere respondenterne erkender at overdrive, desto højere måler deres klimabevidsthed og klimaorienterede præferencer. Endvidere har overdrivelsen den største betydning for prioriteringen, hvilket kan tyde på, at samvittigheden over ikke at prioritere klimaet til trods for bevidstheden herom, har fået de unge til at overestimerer deres klimaorienterede præferencer.

Informanterne i fokusgrupperne indrømmer ligeledes, at deres klimabevidsthed og hensigt om at handle klimavenligt ikke altid afspejles i deres handlinger: *“Jeg vil sige, at nu gør jeg en masse*

klimavenlige valg, og jeg synes også, at jeg sådan generelt er meget bevidst om klimaet, men måske ikke så meget til det punkt, som når jeg fortæller om det” (Malthe 18 år, Bilag 3:4). Han erkender endvidere, at de handlinger han i begyndelsen af interviewet brugte til at beskrive sig selv som særlig klimabevidst, ikke oprigtigt handler om klimaet: *“Der er også et overlap i, at jeg går lange tur, fordi jeg elsker at gå lange ture, og at jeg køber økologiske hakkede tomater, fordi det er samme pris som de almindelige hakkede tomater”* (Malthe 18 år, Bilag 3:5). De unge italesætter ydermere, at de foretrækker at medbringe deres egen stofpose, når de handler, men at det navnlig handler om pris og kvalitet: *“(…) de [hendes stofposer] er rigtig godt lavet (…) hvis det er en lortepose, man køber, der er lavet ud af stof, så gider man ikke genbruge den”* (Astrid 22 år, Bilag 2:15). De bruger således handlinger, der ikke direkte har til hensigt at skåne klima og miljø, til at beskrive dem selv som klimavenlige. Som tilføjelse hertil, viser en t-test, at de yngste erkender at overdrive mest, samtidig er det dem der generelt har svaret højest gennem hele undersøgelsen. Det er derfor ikke muligt at sige, hvorvidt de har tilkendegivet at overdrive mest, fordi de indrømmer at have overdrevet deres svar eller om det blot skyldes, at de generelt har svaret højere end den anden aldersgruppe.

Forventninger og forestillinger - Naturen er stærk nok

En indlysende barriere er benægtelse eller en manglende tro på, at klimaet har taget skade. Det kan derfor vække en undren, at regressionerne viser, at unge som mener, at naturen er stærk nok, har en større interesse i at få en uddannelse inden for klima. Det kan muligvis skyldes en modløshed hos dem, der vurderer klimaforandringerne som værende særligt alvorlige. En fatalisme kan resulteret i, at nogen ser det som umuligt at bremse forandringerne og konsekvenserne heraf: *“Det [klimaindsat] er dumt, fordi der er ikke noget at gøre”* (Bilag 5:2). Det gælder for både skeptikere og frontkæmpere: Skeptikere, der ikke anerkender, at menneskets livsstil skulle være årsagen, men at forandringerne er en uundgåelig del af jordens cyklus. Frontkæmpere, der ikke længere tror på at jorden kan reddes, eftersom det for sent eller at for få udviser villighed til at ændre deres livsstil (Kemp & Nielsen 2009: 13). Det at ville tage en uddannelses inden for klimaet er betinget af en tro på, at jordens tilstand til forbedres eller reddes: *“(…) mennesker ødelægger jorden fuldstændigt. Det ender med vi skal rende rundt med sække, så der ikke kommer vand op til vores huse, i stedet for at blive uddannet”* (Bilag 5:2). I regression fremgår forventningen til naturen derfor med modsatrettede effekter på henholdsvis bevidstheden og prioriteringen.

Alderen som barriere

Antager man, at prioriteringen af klimaet ikke forekommer som et mål i sig selv, vil en habitus uden en indlejret tilbøjelighed til at handle klimaorienteret, kunne udgøre en barriere for at omskrive klimabevidstheden til reel handlen og prioritering. Dette ses blandt andet i forskellen på specialets to aldersgrupper, hvor den ældste gruppe ganske vist udviser en større bevidsthed, mens den yngre gruppe har en større præference for klimavenlige handlinger (jf. model 3). Teenagerens klimabevidsthed – samt deres præferencer for klimaorienterede valg – betragtes som værende overskygget af, at de som teenagere har fokus på dem selv samt er mindre modne, ansvarlige og vidende; mens de på en og samme tid, i opvæksten har erfaret og indlejret flere præferencer for klimavenlighed, end de forrige generationer – dette kommer til udtryk i, der hos den yngste aldersgruppe, er en mindre difference mellem bevidsthed og prioritering. For hver generation er der set en voksende klimavenlighed (jf. afsnit 2.1), hvilket er en indikation på, at en klimavenlighed er ved at blive indlejret i nye habitus. Ydermere viser den yngre generation villighed til at træffe valg ud fra klimaet – de ældste deltager har en større klimabevidsthed i skrivende stund, men det er plausibelt, at de yngre deltagere som voksne vil have opnået en endnu større bevidsthed om klimaet. Klimabevidstheden forudsætter en modenhed, viden og villighed til at tage ansvar, og derfor er det sandsynligt, at deres klimabevidsthed først komme til syne, når de ligeså er blevet unge voksne. Den yngste aldersgruppes potentiale for klimavenlighed, forventes først at blive udløst, når de er blevet ældre og kan sammenkoble egen handling med klimaforandringerne samt har flyttet fokus fra dem selv til omverdenen. I de unges opvækst, har de erfaret deres forældres præferencer, som udgør dele af deres strukturerede habitus (Bourdieu 1994). Disse præferencer og værdier, som præferencen for karriererettede uddannelsesvalg, er deres strukturerende habitus med til at opretholde og reproducere, hvilket gør præferencerne vanskelige at ændre – mere klimaorienterede uddannelsesvalg er ikke en utopi, men det tager tid og generationer. Det er muligt, at nye erfaringer og viden om klimaet, vil lagres i den unge generations habitus og vil blive overført til kommende generationer, for på et tidspunkt at blive inkorporeret i deres valg af uddannelse (Bourdieu 1994:52).

7. Diskussion

Forud for konklusion, er det aktuelt af diskutere relevante nedslag i specialet – følgende afsnit vil således indebære en diskussion af dataindsamlingen, observerede muligheder for fremtidig forskning samt en perspektivering til specialesamarbejdet. Datasættet er udgjort af en mindre stikprøve, som betyder, at man må være en anelse forbeholden over for de konklusioner, der drages herpå. Resultaterne vurderes fortsat at være i stand til at afspejle væsentlige tendenser, da der er forholdsvis små demografiske skævvridninger i deltagelsen, og der er et tilstrækkeligt stort antal af respondenter i de forskellige kategorier i de inddragede variable – derudover underbygges resultaterne af informanternes udtalelser. I kraft af, at specialet er kritisk realistisk funderet, bygger resultaterne på erkendelsen af, at der altid vil være noget, der ikke observeres og at resultatet skal læses som tendenser – tendenser der ligeså er præget af den kontekst, hvori de indgår og analyseres. Analysen samt resultaterne heraf, vil være betinget af den indsamlede data, hvilket påvirker konklusionens interne validitet, eftersom der vil være væsentlige mekanismer, som der ikke kontrolleres for. Resultaterne i dette speciale er således ikke forudsigelser af mønstre i en fremtidig bevidsthed og prioritering, men de er et godt udgangspunkt for fremtidig forståelse og forskning af unges klimabevidsthed i relation til uddannelsesvalget – og vil ligeledes være i stand til at fortælle om tendenser og potentialer i sammenhængen mellem klimabevidsthed og -prioritering i forhold til andre typer af beslutninger og handlinger.

Metode- og teorivalget samt den indsamlede empiri, har dannet forudsætningen for specialets resultater, og der vil som nævnt, være generative mekanismer, der afgrænses fra eller som ikke observeres. I henhold hertil, bør det nævnes, at der ud fra den kvalitative data fremgik barrierer for valget af en klimauddannelse, som ikke er inddraget i nærværende analyse, men som fortsat kan have en indvirkning. Den ene af disse barrierer består i en mistillid til virksomheder og uddannelsesinstitutioners hensigt, når de bruger begreber som klimavenlig og bæredygtig – som en stor andel af respondenterne mener er *“All bark, no bite”* (Bilag 5:5) og *“(…) et beskidt trick”* (Bilag 5:2). De mistænker greenwashing, og forventer ikke, at uddannelsernes reelle intention er, at de studerende skal tilegne sig kompetencer og kvalifikation med henblik på en klimaindsats. Denne mistillid strækker sig langt, og gælder for nogen hele landets indsats: *“I Danmark udleder vi ikke ret meget, så må vi sælge vores ubrugte CO₂ til Kina (...). Så er det jo ligegyldigt med vores CO₂-regler (...). Det synes jeg er mega unfair”* (Astrid 22 år, Bilag 2:4). Det kan dermed være fordelagtigt at udbygge forståelsen med dette perspektiv, hvor eksisterende forskning samtidig tyder på en socioøkonomisk ulighed i tilliden (Levinsen 2019). En tillid, der ydermere fremgår som fundamental for erkendelsen af klimaproblema-

tikken (Beck 2009; Giddens 2009; Levinsen 2019:169,187). Udover tillid, er kendskabet naturligvis også en faktor, der forekommer som barriere for klimarelaterede uddannelsesvalg. De unge i fokusgrupperne beskriver et manglende kendskab til mulighederne for at gøre en klimaindsats gennem uddannelse, hvilket er endnu en relevant faktor at inddrage i fremtidig forskning. I henhold hertil, bør der gøres opmærksom på, at spørgsmålene i indeværende survey er formuleret således, at der ikke stilles krav til et egentligt kendskab – et eksempel herpå lyder: *“Ville du være mere tilbøjelig til at vælge en uddannelse, hvis du vidste, at du kunne komme til at gøre en positiv forskel for klimaet”*.

Afslutningsvist, bør specialets resultater blive perspektiveret til samarbejdet med CompanYoung, som danner grundlaget for problemstillingen. Hos CompanYoung havde man en oplevelse af en modsætningsforhold mellem virksomheder og uddannelsesinstitutioners høje forventninger til unges prioritering af bæredygtighed, og klimaforandringernes egentlige betydning i de unges beslutningsproces. I nærværende speciale erfares denne uoverensstemmelse som et resultat af forskellige udgangspunkter for deres målinger. Bæredygtighed er et vidt begreb, som forstås på mange måder, men i udarbejdelsen af problemfeltet samt dataindsamlingen, bliver det klart, at unge i skrivende stund, forbinder begrebet med klima og miljø. Herunder findes yderligere dimensioner af begrebet, som er det der anses for at have været årsag til de forskellige resultater af målingerne – modsætningsforhold bunder dermed i, at kunderne måler unges bevidsthed, mens CompanYoung måler prioriteringen.

8. Konklusion

I tråd med den kritiske realistiske tankegang, skal konklusionen ikke læses som et endegyldigt svar på problemstillingen, da resultaterne og konklusionen er betinget metode- og teorivalget samt den indsamlede empiri. Det er dermed ikke formålet at konkludere, men at komme med et kvalificeret bud på, hvad der medvirker til de unges klimabevidsthed, og hvad der forhindrer dem i at realisere deres præferencer for en klimavenlighed. Dette er blevet udforsket med en abduktiv tilgang i kombination af både kvantitative og kvalitative data, hvortil konklusion skal tolkes som genstand for fremtidig forskning. Hensigten har været at undersøge unges klimabevidsthed, og hvordan denne prioriteres i deres valg af uddannelse, hvortil undersøgelsen viste, at de unges gennemsnitlige klimabevidsthed er væsentlig højere end de unges gennemsnitlige prioriteringer af klimaet i uddannelsesvalget – deraf blev det fundet aktuelt at afdække de barrierer, som kan virke blokerende for de unges prioritering af klimaet.

Den unges klimabevidsthed viser sig generelt at være høj, og der er særlig stor tilknytning til erkendelsen af klimaforandringernes eksistens som symptom på menneskets livsstil. Endvidere fremgår en signifikant sammenhæng mellem den unges sociale baggrund og graden af klimabevidsthed, særligt moderens uddannelsesniveau har en betydning. Det kan der være to typer af forklaringer på – begge bundet i klimaforandringernes kompleksitet. Den ene handler om, at den viden samt evnen til at tilegne sig viden, der opnås gennem den kulturelle kapital, kan føre til øget bevidsthed og erkendelse af forandringernes tilstedeværelse – samtidig får bevidstheden den unge til at opsøge mere viden, hvilket igen genererer mere viden og bevidsthed. Forklaringen kan også findes i, hvordan personer med bestemte baggrunde bliver positioneret i feltet. Dem man har tillid til, vil afgøre ens forståelse af klimaforandringerne, og klimaet er således ikke målet i sig selv, men en del af det værdiunivers, man identificerer sig med – det handler således ikke om klimaet, men om positionering. Dette spores i en betydelig effekt af vennernes interesse, samt den politiske tilknytning. Kompleksiteten og modstridende udsagn om klimaets karakter medfører, at den unge må læne sig op ad udvalgte eksperter og meningsdannere, dermed får vennerne og det politiske engagement en stor betydning for den unges klimabevidsthed. Argumentet er, at den kulturelle kapital bevirker en tilknytning til postmaterielle værdier, som skaber en associering med partier, som lægger vægt på klimaet i deres politik. Partiets tolkning af klimaforandringerne, vil være udgangspunktet for den unges egne perceptioner, og distancerer tilhængere af rød og blå blok fra hinanden. Det er dermed ikke oplevelsen af klimaforandringernes konsekvenser i sig selv, der skaber forskellene, men strukturelle forskelle, der skaber en differentiering i 'evnen' til forstå komplekse og abstrakte fænomener, samt den position i feltet, hvorfra den unge tilegner sig viden og forståelse af klimaforandringerne.

Endnu en betydelig faktor i de unges klimabevidsthed er deres alder – sammenligner man teenagere med unge voksne, så har alderen en modsatrettet effekt end undersøgelser ellers har portrætteret. Det vil sige, at teenagere viser sig at være mindre bevidste om klimaet til trods for, at de i større grad er opvokset med en opmærksomhed på problematikken. Dette hænger blandt andet sammen med, at det forudsætter en vis modenhed at tage ansvar og besidde en global orientering, hvorfor unge tænker mere på sig selv og kortsigtede konsekvenser. Ydermere, at klimaforandringerne er komplekse at forstå og sammenkoble med egen livsstil. Til gengæld er der en mindre difference mellem de yngstes bevidst og prioritering, hvilket tolkes som et udtryk for, at de yngste i højere grad har erfaret klimaforandringernes betydning gennem en offentlig opmærksomhed, som har konstitueret en habitus med

indlejret smag og præference for mere klimavenlige beslutninger. Det vil sige, at alderen blot kan være en midlertidig barriere, men den er til stede i de år, hvor de står overfor valget af uddannelse.

I kontrast til den store klimabevidsthed, viser det sig, at klimaet prioriteres meget lavt i henhold til handlen og beslutninger, og de unge prioriterer deres klimabevidsthed sidst i valget af uddannelse. De uddannelsesmæssige præferencerne opdeles i to grupper, hvor prioriteringen af klimaet kommer til syne som en præference for postmaterielle værdier. Den anden gruppe handler om jobsikker, løn, anerkendelse og en høj levestandard, hvilket beretter om materielle værdier – eftersom det er parametre, der generelt er vigtige for de unge, kan det ligeledes være et udtryk for senmodernitetens medførte usikkerhed. De unge har fået ansvaret for at skabe egen succes og vælge den rette karrierevej, hvilket er en risiko, som overskygger globale risici. Egen usikkerhed fremgår generelt som en barriere for klimavenlighed – endnu et eksempel på dette er, at de unge, der bor med en enlig forælder, bekymrer sig mindre for klimaet. De unge prioriterer dermed nuet over fremtiden, og globale risici ligger kun i baghovedet, når der træffes beslutninger (Giddens 2009). Både surveyen og fokusgruppeinterviewene tyder på, at Becks grundlæggende pointe om, at klimaproblematikken er blevet styrende for den samfundsmæssige dynamik, imidlertid kun viser sig i de unges klimabevidsthed, men ikke i samme udstrækning i deres beslutninger. Dynamikken i uddannelsesvalget er i stedet styret af en usikkerhed og bevidsthed om egne risici, mens klimaproblematikken negligeres (Beck 1997; Beck 2010a). Andre barrierer med essentiel betydning for prioriteringen, er den unges oplevelse af egne handlinger som ubetydelige i det store hele. En anden er oplevelsen af klimaforandringerne som værende komplekse og videnskabelige. Det har ligeså en væsentlig betydning, hvorvidt man tror på, at naturen er stærk nok – unge der ikke tror på, at naturen er stærk nok, har ikke intentioner om at prioritere klimaet, selvom de er bevidste herom. Alderen forekommer ligeledes som en stærk barriere for præferencen for klimaorienterede uddannelser, hvilket tolkes som et udtryk, at aldersgruppernes gennem deres opvækst har differentierede erfaringer og oplevelser af klimaforandringerne og konsekvenserne heraf. Nærmere bestemt, kan de indlejrede strukturer i habitus blokere for oversættelsen af bevidsthed til præferencer, hvorfor de ældste udviser mindre smag for klimavenlighed i uddannelsesvalget.

Litteraturliste

A

- **Agresti, Alan** (2018): *Statistical Methods for the Social Sciences*. Fifth edition. Global edition. Harlow: Pearson New International Edition

B

- **Beck, Ulrich**. (1997): *Risikosamfundet - på vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag
- **Beck, Ulrich** (2009): *World at Risk*. Cambridge: Polity Press
- **Beck, Ulrich** (2010a): *Climate for Change, or How to Create a Green Modernity?* i *Theory, Culture and Society*, vol. 27(2–3), s. 254–266
- **Beck, Ulrich** (2010b): *Remapping social inequalities in an age of climate change: for a cosmopolitan renewal of sociology* i *Global Networks*, vol. 10(2), s. 165-181
- **Beck, Ulrich** (2016): *The Metamorphosis of the World - How Climate Change is Transforming Our Concept of the World*. Cambridge: Polity Press
- **Blok, Anders** (2012): *Et nyt klima for sociologien? – Om socialteoretiske nybrud i økologiseringsens tidsalder* i *Dansk sociologi*, vol. 23(1), s. 9-30
- **Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude** (1977): *Reproduction in Education, Culture and Society*. London: Sage
- **Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic J.D.** (1996): *Refleksiv sociologi – mål og midler*. København: Hans Reitzels Forlag
- **Bourdieu, Pierre** (1984): *Distinction – A Social Critique of the Judgement of Taste*. Oversat fra *La Distinction: critique sociale du jugement* af Nice, R. (2010). London: Routledge, Taylor & Francis Group
- **Bourdieu, Pierre**. (1994): *Af praktiske grunde*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 15-31
- **Bourdieu, Pierre** (1997): *“Ungdom” er kun et ord* i Bourdieu, Pierre: *Men hvem skabte skaberne – interviews og forelæsninger*. København: Akademisk Forlag, s. 146- 158
- **Bourdieu, Pierre** (2001): *Masculine Domination*. California: Stanford University Press

- **Buch-Hansen, H. & Nielsen, P. (2007):** *Kapitel 2 - Grundtræk i Kritisk rationalisme*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, vol. 1(2)
- **Buch-Hansen, H. & Nielsen, P. (2012):** *Kritisk realisme* i Juul, S. og Pedersen, K.B. (2012): *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: en indføring*, Hans Reitzels Forlag

C

- **CONCITO (2019/13. marts):** *Den danske grønne beskæftigelse*
- **CONCITO (2020/16. september):** *Klimabarometeret 2020*
- **CONCITO (2022/1. marts):** *Fremtidens grønne arbejdsmarked – Hvad ved vi om fremtidens kompetencebehov til den grønne omstilling?* Brief - fremtidens kompetencebehov
- **Danmarks Statistik (2011):** *DISCO-08 – Danmarks Statistiks fagklassifikation*. København: Danmarks Statistik.
- **Danmarks Statistik (2022/21. maj):** *HFUDD11 – Befolkningens højest fuldførte uddannelse (15-69 år) efter højest fuldførte uddannelse, tid, alder og køn*. København: Danmarks Statistik.
- **Danermark, Berth et al. (1997):** *Att förklara samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- **de Vaus, David (2001):** *Research Design in Social Research*. London: SAGE Publications.
- **de Vaus, David (2014):** *Surveys in Social Research*. New York: Routledge

E

- **EU-Parlamentet & EU-Kommissionen (2022):** *Future of Europe 2021 - Country Factsheets Denmark – da*. Sidst besøgt d. 31. januar via: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2554>
- **EU-Kommissionen (2019):** *Special Eurobarometer 490 – Climate Change*.
- **EVA – Danmarks Evalueringsinstitut (2005):** *Køn, karakterer og karriere: drenge og pigers præstationer i uddannelse*. Holbæk: EVA

F

- **Franzen, Axel & Vogl, Dominikus (2013):** *Two Decades of Measuring Environmental Attitudes: A Comparative Analysis of 33 Countries*. *Global Environmental Change* 23(5), s. 1001-1008.

G

- **Giddens**, Anthony (1996): *Modernitet og selvidentitet*. København: Hans Reitzels Forlag, s. 88-120
- **Giddens**, Anthony (2009): *The Politics of Climate Change*. Cambridge: Polity Press
- **Grønhøj**, Alice & **Thøgersen**, John (2009): *Like father, like son? Intergenerational transmission of values, attitudes, and behaviours in the environmental domain* i Journal of Environmental Psychology, vol. 29(4), s. 414-421
- **Gundelach**, Peter, **Hauge**, Bettina & **Nørregård-Nielsen**, Esther (2012): *Klimaets Sociale tilstand*. Aarhus: Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag.
- **Gundelach**, Peter & **Nørregård-Nielsen**, Esther C. (2002): *Hvornår er man ung?* i Dansk Sociologi, vol. 13(3), s. 27-46

H

- **Halkier**, Bente (1999): *Strategiske Vilkår for Virksomheder* i Miljøpolitisk Forbrug i Ledelse Og Erhvervsøkonomi, vol. 63
- **Holm**, Helle H. (2012): *Unges uddannelse kraftigt påvirket af social arv*. København: Danmarks Statistik.

I

- **Illeris**, Knud et al. (2009): *Ungdomsliv – mellem individualisering og standardisering*. København: Samfundslitteratur.
- **Inglehart**, Ronald (1995): *Public Support for Environmental Protection: Objective Problems and Subjective Values in 43 Societies*. PS: Political Science and Politics. American Political Science Association, vol. 28(1), s. 57-72
- **IPCC** (2021/6. august): *Climate Change 2021 – The Physical Science Basis*.

J

- **Jespersen**, Jesper (2013): *5. Kritisk realisme – teori og praksis* i Fuglsang, Lars, Olsen, Poul B. & Rasborg, Klaus (red.) Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne – på tværs af fagkulturer og paradigmer. Frederiksberg: Samfundslitteratur, vol. 3(1)

K

- **Kemp**, Peter & Nielsen, Lisbeth Witthøfft (2009): *Klimabevidsthedens barrierer - En rapport om bæredygtighedens etik*. København: Klima- og energiministeriet
- **Kleven**, Henrik, Landais, Camille & Søgaard, Jakob E. (2018/januar): *Children and Gender Inequality: Evidence from Denmark*. American Economic Journal: Applied Economics, vol. 11(4), s. 181-209
- **Kohlberg**, Lawrence (1969): *Stage and sequence: the cognitive-developmental approach to socialization* i Goslin, David A. (red.) *Handbook of socialization theory and research*. Chicago: Rand McNally, s. 347-480

L

- **Lo lacono**, Valeria, Symonds, Paul & Brown, David (2016): *Skype as a Tool for Qualitative Research Interviews*. Thousand Oaks: Sage Journals
- **Levinsen**, Klaus (2019): *Danskernes holdninger til miljøbeskyttelse* i Frederiksen, Morten (red.) *Usikker modernitet - Danskernes værdier fra 1981 til 2017*. København: Forfatterne og Hans Reitzels Forlag, s. 167-192

M

- **McIntyre**, Lisa J. (2014): *The practical skeptic. Core Concepts in Sociology*. New York: McGraw- Hill Education

N

- **Norgaard**, Kari M. (2011): *Living in Denial: Climate Change, Emotions, and Everyday Life*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Pres

R

- **Rasmussen**, Palle (1999): *Social arv i uddannelsesprocessen*. SFI - Det nationale Forskningscenter for Velfærd. Arbejdspapir: Social arv, nr. 27

S

- **Savage**, Mike (2000): *Class analysis and social transformation*. Buckingham: Open University Press, s. 101-119
- **Sennett**, Richard (1998): *The Corrosion of Character: The personal consequences of work in the new capitalism*. New York: W. W. Norton

T

- **Treiman, Donald J.** (2009): *Quantitative Data Analysis: Doing Social Research to Test Ideas*. San Francisco: John Wiley & Sons

U

- **UFM – Uddannelses- og Forskningsministeriet** (2013a/11. februar): *Studerendes alder som færdige kandidater*. København: Uddannelses- og Forskningsministeriet. Sidst besøgt d. 15. marts 2022 via: <https://ufm.dk/aktuelt/pressemeddelelser/arkiv/2009/ugens-tal-dtu-har-landets-yngste-kandidater/studerendes-alder-som-faerdige-kandidater>
- **UFM – Uddannelses- og Forskningsministeriet** (2013b): *Typer af uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen*
- **Urry, John** (2010): *Sociology Facing Climate Change* i Sociological Research Online. Oxford, UK: Blackwell Publishing Ltd, vol. 15(3)

Z

- **Zeuner, Lilli** (1988): *Kulturelle processer i ungdomsuddannelserne*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne
- **Zeuner, Lilli** (2000): *Unge mellem egne mål og fællesskab – Værdier og valg blandt elever i de studieforberedende ungdomsuddannelser*. København: Socialforskningsinstituttet

Bilag

Bilag 1: Interviewguide til fokusgruppeinterviewene

https://drive.google.com/file/d/1PaJVVel_E8LrOQenxF_m4OyrHGSfWpGS/view?usp=sharing

Bilag 2: Transskribering af interviewet med Emma og Astrid

<https://drive.google.com/file/d/1L9y3W0EiJks4sknEgrWXKpqVIUJWVfPe/view?usp=sharing>

Bilag 3: Transskribering af interviewet med Jonas og Malthe

https://drive.google.com/file/d/1Ic7guq_2FvCrL9VafW3Fmd6g_Yg9Fkp6/view?usp=sharing

Bilag 4: Spørgeramme

https://drive.google.com/file/d/1_DZNnYCAr64Wy9oGJLqb_4pQVhpSdAZn/view?usp=sharing

Bilag 5: Besvarelser fra spørgeskemaets åbne spørgsmål

<https://drive.google.com/file/d/12ygny8APjPtn9wno1mLGL0fsT6cdduaK/view?usp=sharing>

Bilag 6: Skema over variable

Variabel	Måleniveau	Kodning/beskrivelse
Afhængige variable (Y)		
KLIMABEVIDSTHED Indeks for klimabevidsthed	Intervalskaleret (1-10)	Sammensat mål, der udgør et indeks som angiver, hvor klimabevidst den unge.
KLIMA Skala for Klimaorienterede præferencer	Intervalskaleret (1-10)	Skala konstrueret ud fra eksplorativ faktoranalyse, som angiver, hvor vigtigt klimaet er i den unges uddannelsesvalg.
KARRIERE Skala for karriereorienterede præferencer	Intervalskaleret (1-10)	Skala konstrueret ud fra eksplorativ faktoranalyse, som angiver, hvor vigtigt karriereorienterede værdier er i den unges uddannelsesvalg.
Uafhængige variable (X)		
MORUDD	Ordinalskaleret	Angiver moderens uddannelsesniveau. 0 = Ingen kompetencegivende uddannelse 1 = Erhvervsuddannelse 2 = Kort videregående uddannelse 3 = Mellemlang videregående uddannelse 4 = Lang videregående uddannelse
DISCOMor	Intervalskaleret (1-9)	Angiver moderens stillings ud fra DISCO-08.
DISCOMorsektor	Ordinalskaleret	1 = Nedre sekundær sektor (Ledelsesarbejde & viden på højeste niveau) 2 = Øvre sekundær sektor (Viden på mellemniveau, kontor- og kundeservicearbejde & service- og salgsarbejde) 3 = Øvre primær sektor (Landbrug, skovbrug og fiskeri, håndværkspræget arbejde, operator- og monteringsarbejde samt transportarbejde & andet manuelt arbejde)
dMORSINDKOMST	Dummy	0 = Lav indkomst 1 = Høj indkomst
oMORSINDKOMST	Ordinalskaleret	0 = Lav indkomst 1 = Middel indkomst 2 = Høj indkomst
FARUDD	Ordinalskaleret	Angiver faderens uddannelsesniveau. 0 = Ingen kompetencegivende uddannelse 1 = Erhvervsuddannelse 2 = Kort videregående uddannelse 3 = Mellemlang videregående uddannelse 4 = Lang videregående uddannelse
DISCOfar	Intervalskaleret (1-9)	Angiver faderens stillings ud fra DISCO-08.
DISCOfarsektor	Ordinalskaleret	1 = Nedre sekundær sektor 2 = Øvre sekundær sektor 3 = Øvre primær sektor
dFARSINDKOMST	Dummy	0 = Lav indkomst 1 = Høj indkomst

oFARSINDKOMST	Ordinalskaleret	0 = Lav indkomst 1 = Middel indkomst 2 = Høj indkomst
UDDANNELSEfire	Ordinalskaleret	1 = Folkeskole 2 = Gymnasieuddannelse 3 = Erhvervsuddannelse 4 = Videregående uddannelse
Barrierer (X)		
UBETYDELIGHED	Intervalskaleret (1-5)	Skala konstrueret ud fra eksplorativ faktoranalyse, som angiver, hvor lidt betydning den unge mener, at den enkelte har for klimaet.
LANGTFREMME	Intervalskaleret (1-5)	Skala konstrueret ud fra eksplorativ faktoranalyse, som angiver, hvor lidt betydning klimaforandringerne har på nuværende tidspunkt.
ANSVARET	Intervalskaleret (1-5)	Skala konstrueret ud fra eksplorativ faktoranalyse, som angiver, hvor lidt ansvar den unge mener, at virksomhederne, videnskaben, skolerne og folkettinget har.
KOMPLEKSITET	Intervalskaleret (1-5)	Skala konstrueret ud fra eksplorativ faktoranalyse, som angiver, hvor komplekst og videnskabeligt den unge mener, at klimaforandringerne er.
OVERDRIVER	Ordinalskaleret (1-5)	1 = Helt uenig 5 = Helt enig
STÆRKNATUR	Ordinalskaleret (1-5)	1 = Helt uenig 5 = Helt enig
Kontrolvariable (Z)		
KØN	Dummy	0 = Dreng/mand 1 = Pige/kvinde
dALDER	Dummy	0 ≤ 18 år 1 > 18 år
BORMED	Kategorisk	1 = Bor med begge forældre 2 = Bor med den ene forældre 3 = Udeboende
BLOK	Kategorisk	1 = Rød blok 2 = Blå blok 3 = Ingen af partierne/Stemmer ikke/Stemmer blankt 4 = Ved ikke
VIDEN	Ordinalskaleret (0-3)	0 = Ingen viden 3 = Stor viden
VENNERSINTERESSE	Ordinalskaleret (1-5)	1 = Meget uinteresseret 5 = Meget interesseret
URBANISERING	Ordinalskaleret	1 = Landområde og landsby 2 = Mindre byer 3 = Mellemstore by 4 = Større by 5 = København, Århus, Odense
REGION	Kategorisk	1 = Hovedstaden 2 = Sjælland 3 = Syddanmark 4 = Midtjylland 5 = Nordjylland

Bilag 7: Tabeller relateret til test af korrelationsmatricen**Tabel 1: Test af korrelationsmatricen egnethed til EFA (præferencer)**

BARTLETTS TEST OF SPHERICITY	
Chi ² = 1754.462	
Frihedsgrader = 91	
p-værdi < .000	
KAISER-MEYER-OLKIN-TEST	
KMO = 0.816	

Tabel 2: Test af korrelationsmatricen egnethed til EFA (barrierer)

BARTLETT'S SFÆRICITETSTEST	
Chi ² = 1599.950	
Frihedsgrader = 120	
p-værdi < .000	
KAISER-MEYER-OLKIN-TEST	
KMO = 0.844	

Bilag 8: Tabeller relateret til analysen**Tabel 1: Rangeringen af årsager til at vælge en uddannelse inden for klima**

	Første prioritet	Sidste prioritet	GNS	Std. Err
...det var spændende	222 51,51%	47 10,90%	2,3480	0,0841
...der var jobsikkerhed	66 15,31%	10 2,32%	2,7471	0,0609
...der var en høj løn	86 19,95%	19 4,41%	2,8515	0,0699
...jeg ville gøre noget godt for samfundet	37 8,58%	24 5,57%	3,7238	0,0648
...fordi jeg var bekymret for klimaet	17 3,94%	127 29,47%	4,4199	0,0712
...det gav prestige	3 0,70%	204 47,33%	4,9095	0,0602
n =	492			

Tabel 2: Karriereorienterede præferencer i karrierevalg – på en skala fra 0-10

VARIABLE – Karriereorienterede præferencer	GNS	Std. Err.
At jeg kan få en sikker jobsituation	7,8291	0,0850
At have en høj levestandard	7,4433	0,0741
At jeg kan få en høj løn	6,7495	0,0918
At det er et erhverv som anerkendes og respekteres	6,2524	0,1136
Samlet mål for karriereorienterede præferencer	7,0949	0,0635
Samlet mål for karriereorienterede præferencer ≤18 år	7,3014	0,0846
Samlet mål for karriereorienterede præferencer >18 år	6,8418	0,0936
n =	503	

Tabel 3: Klimaorienterede præferencer i karrierevalg

VARIABLE – Klimaorienterede præferencer	GNS	Std. Err.
Er tilbøjelig til at vælge en uddannelse, hvis du vidste, at du kunne komme til at gøre en positiv forskel for klimaet	6,5095	0,0798
ville fravælge en virksomhed og deres produkter, hvis ikke de gør en indsats for at blive mere bæredygtige og klimavenlige?	6,2257	0,1110
At få en uddannelse, hvor jeg kan bidrage til en bæredygtig udvikling, en grøn omstilling og et bedre klima	5,3036	0,1001
At få arbejde i en virksomhed, hvor der er fokus på bæredygtighed og klima	4,6873	0,1209
ville fravælge en uddannelse, hvis ikke de tilbød undervisning, der kan give dig viden og kompetencer til at afhjælpe klimaforandringerne?	4,4435	0,1184
At kunne være med gøre en forskel for klima og miljø	4,2349	0,1203
Samlet mål for klimaorienterede præferencer	5,1776	0,0850
Samlet mål for klimaorienterede præferencer piger ≤18 år	5,4214	0,1398
Samlet mål for klimaorienterede præferencer drenge ≤18 år	4,7713	0,1932
n =	461	

Bilag 9: Cronbach's Alpha-test på skalaerne/variablerne for barrierer

VARIABLE	ALPHA
Ubetydelighed	
Jeg kan alligevel ikke gøre noget for at forhindre dem	0,7729
Mine handlinger og mit forbrug har ingen betydning for klimaet	0,7029
Jeg tror ikke, at de kommer til at have betydning for mig	0,6917
Det er IKKE den enkelte borgers ansvar at modvirke klimaforandringer gennem hans/hendes daglige adfærd	0,7735
Test scale alpha	0,7746
Langt ude i fremtiden	
At tage hensyn til klimaforandringerne har lav prioritet for mig sammenlignet med mange andre ting i mit liv	0,5909
Konsekvenserne af klimaforandringerne ligger for langt ude i fremtiden til, at de bekymrer mig	0,5660
Jeg gør sjældent noget for klimaet, hvis det kun er mig selv der kommer til at se det	0,6701
Test scale alpha	0,7040
Ingens ansvar	
Det er Folketingets ansvar at modvirke klimaforandringer gennem lovgivning	0,7077
Det er videnskabens ansvar at modvirke klimaforandringer ved at opfinde tekniske løsninger	0,6719
Det er skoler og uddannelsesinstitutioner ansvar at modvirke klimaforandringer ved at lære børn og unge om klimaforandringer og hvordan man handler mere klimavenligt	0,6524
Det er virksomhedernes ansvar at modvirke klimaforandringer ved at producere bæredygtigt	0,6148
Test scale alpha	0,7238
Kompleksiteten	
Det er for indviklet og komplekst	
Temaet er for videnskabeligt	
Test scale alpha	0,7261